

Archeologisch Beleidsplan Culemborg

Past2Present Rapportage 489

CONCEPT ARCHEOLOGISCH BELEIDSPLAN GEMEENTE CULEMBORG

In opdracht van: Gemeente Culemborg

<i>Past2Present- ArcheoLogic Versie Datum Contactpersoon</i>	<i>Project 391 Rapportage 489 1.0 04-04-2008 S. van Roode</i>
--	--

Past2Present
Pelmolenlaan 12-14
3447 GW Woerden
Telefoon + 31 (0)348 – 437788
Fax + 31 (0)348 – 437789
e-mail s.vanroode@archeologic.nl

Actie	Versie	Actor	Datum
	0.1	SR	25-09-2007
Controle kwaliteit		SR	12-01-2008
Opmerkingen werkgroep		Gemeente Culemborg	23-01-200
Opmerkingen klankbordgroep		Gemeente Culemborg	23-01-2008
Aanpassing	0.2	SR	29-01-2008
Opmerkingen OG		Gemeente Culemborg; J. Smits	07-02-2008
Aanpassing	0.3	SR	14-02-2008
Opmerkingen OG		Gemeente Culemborg: J. Smits en E. Leenheer-Wessel	06-03-2008
Opmerkingen OG		Monumentencommissie	11-03-2008
Opmerkingen OG		Gemeente Culemborg: J. Smits	31-03-2008
Eindconcept	0.4	SR	04-04-2008

Inhoud

INHOUD	3
1 SAMENVATTING	5
DEEL 1 – WAAROM ARCHEOLOGIEBELEID?	12
2 ARCHEOLOGIEBELEID: WETTELIJKE KADERS EN KANSEN	13
3 HET ARCHEOLOGISCH PROCES	21
4 DE OPZET VAN HET ARCHEOLOGIEBELEID	25
DEEL 2 – ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE	27
5 INVENTARISATIEONDERZOEK: “WANNEER MOET IK EEN ONDERZOEKSPLICHT OPLEGGEN?”	28
DEEL 3 – ARCHEOLOGISCHE SELECTIE	31
6 ARCHEOLOGISCHE SELECTIE: “ALS IK IETS VIND, IS HET DAN BELANGRIJK?”	32
DEEL 4 - ARCHEOLOGISCHE MAATREGELEN (OPGRAVEN, INPASSEN/BESCHERMEN, BEGELEIDEN)	37
7 ARCHEOLOGISCHE MAATREGELEN: “ALS BESLOTEN IS DAT DE VINDPLAATS BELANGRIJK IS, WAT MOET IK ER DAN MEE DOEN?”	38
DEEL 5 – OPERATIONALISERING	42
8 WERKPROCESSEN	43
BIJLAGEN	49
9 LEESWIJZER BIJLAGEN	50
BIJLAGE 1 BELEIDSKAART EN ONDERGRENZEN	52
BIJLAGE 2 MONUMENTENVERORDENING	53
BIJLAGE 3 BESTEMMINGSPLANVOORSCHRIFTEN	65
BIJLAGE 4 INSTRUMENTEN INVENTARISATIE AMZ-PROCES	72

BIJLAGE 5 INSTRUMENTEN SELECTIEFASE AMZ-PROCES	77
BIJLAGE 6 INSTRUMENTEN MAATREGELENFASE AMZ-PROCES	83
BIJLAGE 7 FINANCIËN.....	98
BIJLAGE 8 - BEGRIPPEN & AFKORTINGEN.....	108
BIJLAGE 9 VERWACHTINGSKAARTEN EN RAPPORT	112

1 Samenvatting

1.1 Waarom archeologiebeleid?

De Monumentenwet 1988 is na de ratificatie van het Europese Verdrag van Malta ingrijpend gewijzigd. Per 1 september 2007 is de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) van kracht geworden. Hierin is geregeld dat gemeenten zelf de verantwoordelijkheid voor hun archeologisch erfgoed dragen. Het centrale instrument dat de gemeenten gebruiken om die verantwoordelijkheid vorm te geven, is het bestemmingsplan.

In het bestemmingsplan wordt gedetailleerd vastgelegd wat de bestemming van de grond is. Het bestemmingsplan is bindend en daardoor een zeer geschikt instrument om archeologische waarden te beschermen. Aan een bestemmingsplan kunnen allerlei voorschriften worden verbonden om deze bescherming te waarborgen.

Door het bestemmingsplan te gebruiken, komt archeologie in de wereld van de ruimtelijke ordening terecht. Een praktisch en helder beleid is dan onontbeerlijk.

Archeologie is niet meer uitsluitend een wetenschappelijke aangelegenheid. Archeologie wordt nu afgewogen tegen andere gemeentelijke belangen, zoals bijvoorbeeld de bejaardenzorg. Door de verantwoordelijkheid voor de gemeentelijke archeologie ook bij de gemeente te leggen, kan de gemeente zelf de nadruk leggen op die delen van de geschiedenis die de inwoners belangrijk vinden. Archeologie wordt daardoor meer dan een verplichting van overheidswege: het kan een bindend element in de gemeente worden, een gedeeld verleden. Het staat de gemeente uiteraard vrij om in uitzonderlijke gevallen beargumenteerd van het beleid af te wijken.

1.2 Het proces van archeologische monumentenzorg

Om goed te kunnen bepalen wat er in het bestemmingsplan moet worden opgenomen, en om vast te kunnen stellen of er zich op een locatie behoudenswaardige archeologie bevindt, wordt het proces van de archeologische monumentenzorg doorlopen. Hoe verloopt dat proces? Ongeveer de helft van het

Nederlands landoppervlak heeft een archeologische verwachting. Dat betekent, dat daar een goede kans aanwezig is dat er al eerder mensen hebben gewoond, waarvan sporen zijn achtergebleven. Als we al die plekken waar een archeologische verwachting geldt, niet meer zouden gebruiken omdat we de mogelijke archeologie in de bodem willen bewaren, gaat de ruimtelijke ontwikkeling in Nederland 'op slot'. De aanleg van bijvoorbeeld woonwijken en bedrijventerreinen zou ernstig belemmerd worden door archeologie. Dat is niet realistisch. Inmiddels is er een methodiek ontwikkeld om systematisch te kijken wat er aan archeologie te vinden is op een ontwikkellocatie. Op die manier wordt er zorgvuldig omgegaan met archeologie.

Voor er een schop de grond in gaat, wordt er een uitgebreid bureauonderzoek verricht. Het plangebied wordt bestudeerd, de bekende archeologische en waar mogelijk historische gegevens worden bekeken en er wordt een specifieke verwachting opgesteld. Is er reden om aan te nemen dat de bodem ernstig verstoord is op de diepte waar de archeologische resten verwacht worden, bijvoorbeeld door ontgrondingen of aangelegde kelders waardoor er geen archeologie meer aanwezig zal zijn, dan is verder onderzoek niet nodig en kan de bouw beginnen. Lijkt het erop dat er wel overblijfselen uit het verleden aangetroffen kunnen worden, dan wordt dat nader onderzocht. Is de bodemopbouw intact? Zijn er sporen aanwezig? En in wat voor staat zijn die? Wordt er niets aangetroffen, of zijn de overblijfselen van een dermate slechte kwaliteit dat we er niets meer van kunnen leren, dan kan besloten worden om geen verder onderzoek meer te doen. Zijn er wel resten uit het verleden aangetroffen in goede staat, dan doet men een uitspraak over de behoudenswaardigheid van de aangetroffen overblijfselen. Hoe belangrijk zijn deze resten voor de gemeente? Willen we die intact in de bodem bewaren? Soms is het mogelijk de bouwplannen aan te passen, waardoor de archeologie bewaard kan blijven onder bijvoorbeeld een park of door het aanpassen van het palenplan waarop wordt gefundeerd.

Dit hele archeologische proces wordt goed geïntegreerd in de planning voor de bouwplannen. Omdat de bodemverstoorder verplicht is aandacht te besteden aan de archeologie in de bodem, kan er rekening mee gehouden worden. Het is zelfs mogelijk de resultaten van het archeologisch onderzoek te verwerken in de nieuwbouwplannen, bijvoorbeeld door bijzondere bestrating aan te brengen of elementen uit het verleden terug te laten komen in de indeling van de wijk of zelfs de architectuur van de huizen. Zo kunnen we leren van het verleden en tegelijkertijd vormgeven aan de toekomst.

Van bureauonderzoek tot opgraving: het AMZ-proces verloopt stapsgewijs

1.3 Selectiebeleid

Waar opgegraven wordt, worden keuzes gemaakt. Het is namelijk niet mogelijk om alles te onderzoeken, hoe graag we dat ook zouden willen. Maar waar kiezen we dan voor? Wat is belangrijk, en wie bepaalt dat? Uiteindelijk is de keus aan de gemeente. Maar hoe komt de gemeente tot een dergelijke keus? Een selectiebeleid van archeologische perioden en thema's biedt hierbij ondersteuning.

In Nederland is inmiddels geïnventariseerd wat we precies weten, en ook wat we niet weten, over de verschillende perioden in ons land. Op gemeentelijk niveau wordt daarop ingezoomd: wanneer hebben er mensen gewoond in het verleden, en wat weten we van die eerdere bewoners? Vervolgens komt de vraag: Wat willen we nog meer van ze weten? Oftewel, waar wil Culemborg als gemeente meer van weten? Het antwoord op die vraag is niet eenvoudig. Zijn er bijvoorbeeld duidelijk aanwijsbare kennislacunes waarop archeologisch onderzoek een antwoord zou kunnen geven? Of zijn er bijzondere aspecten van de gemeentelijke geschiedenis waar we graag meer over zouden willen weten? Dit zogeheten **selectiebeleid** leidt uiteindelijk tot een **onderzoeksagenda**, met een aantal perioden en thema's waar de gemeente Culemborg nadere aandacht aan wil besteden. De keuze voor deze onderwerpen is tot stand gekomen in samenwerking met lokale amateur-archeologen.

Die thema's zijn:

Thema	Toelichting
Markant landschap en het gebruik/de inrichting daarvan	De landschappelijke geschiedenis met winst en verlies van cultuurland. Hoe is de gemeente zoals we die nu kennen landschappelijk tot stand gekomen? Vooral vanaf de Middeleeuwen was de mens in staat het landschap naar zijn eigen behoefte in te richten. Ontginningen en bedijkingen vormen daar een zichtbare herinnering aan. Ook de keuze voor een bepaalde woonlocatie was vaak landschappelijk ingegeven. Hoe was bijvoorbeeld de loop van De Meer? Maar ook in een verder verleden heeft de mens het

	landschap gebruikt. Wat is er terug te vinden van het gebruik van geulen en vochtige gebieden? Werden die in de prehistorie, zoals elders in het land, bijvoorbeeld gebruikt om rituele deposities in te doen?
Centrale plaatsen	De relatie tussen een centrale plaats en het omliggende land. Natuurlijk springt daarbij de stad Culemborg direct in het oog. Waar lagen de stadsmuren, torens en poorten? Welke rol speelde de stad als markt- en handelsplaats voor het omliggende land? Welke productieprocessen speelden er, zoals bijvoorbeeld de baksteenproductie? Wat kunnen we te weten komen over de stadstuinen binnen de muren? Binnen de gemeente Culemborg zijn echter meer van dergelijke relaties te onderzoeken. Wat weten we bijvoorbeeld van buitenplaatsen, domeinen en pre-stedelijke kernen? En nog verder terug in de geschiedenis vormen grafvelden centrale plaatsen: in de prehistorie dienden deze als 'landmark', waarmee een claim op het omliggende landschap werd gelegd. Hoe kwamen deze oude bewoners tot een locatiekeuze voor hun grafvelden? Op een groter schaalniveau is de relatie van Culemborg tot de verderop gelegen Limes-zone in de Romeinse Tijd een interessant onderzoeksgegeven. Hoe verhiel zich een dergelijke grootscheepse militaire ingerichte zone tot het achterliggende gebied, waar ook Culemborg in ligt?

De perioden die geselecteerd zijn, zijn de volgende:

Periode	Datering
Laat Mesolithicum – Midden Neolithicum	6.450 – 2.850 voor Chr
Laat Neolithicum – Midden Bronstijd	2.850 – 1100 voor Chr
Late Bronstijd t/m Midden IJzertijd	1100 – 250 voor Chr
Late IJzertijd – Vroeg Romeinse tijd	250 – 70 na Chr
Midden Romeinse tijd	70 – 270
Laat Romeinse tijd – Vroege Middeleeuwen	270 – 525
Vroege Middeleeuwen	525 – 900
Late Middeleeuwen	900 – 1500
Nieuwe Tijd	1500 - heden

In de loop van de tijd wordt de selectieagenda uiteraard aangepast, want naarmate we meer weten over de gemeentelijke geschiedenis, komen er andere onderwerpen in beeld waar we onze aandacht op kunnen richten.

1.4 Archeologie aan de balie

Dat archeologie wordt ondergebracht in de ruimtelijke ordening, heeft ook gevolgen voor de gemeentelijke vergunningverlening. Bij bouw-, sloop- en aanlegvergunningen kan de gemeente ook vragen om een archeologisch onderzoek. Moet dat bij elke vergunning? En wanneer is er voldoende onderzocht, wanneer is het 'klaar'?

Om de burger aan de balie van de gemeente direct een antwoord te kunnen geven, is een aantal producten ontwikkeld. Allereerst is dat de **archeologische beleidskaart** (Bijlage 1). Hierop is voor de gehele gemeente vastgesteld in welke delen van de gemeente geen archeologisch onderzoek hoeft te worden verricht, en in welke delen wel onderzoek wordt gevraagd. In aanvulling op de beleidskaart is per onderzoeksdeel vastgesteld bij welke **oppervlakte en diepte van de bodemingreep** er onderzoek moet worden verricht. Moet er voor iedere serre archeologisch onderzoek worden verricht? Dat verschilt per gebied: in een historische binnenstad zal de oppervlakenorm waarboven onderzoek wordt gevraagd strenger zijn dan bijvoorbeeld in het buitengebied. Met andere woorden, in een historische binnenstad zal men bij een kleiner oppervlak archeologisch onderzoek moeten uitvoeren dan in het buitengebied. Op die manier wordt de lastendruk die archeologie met zich meebrengt evenredig over de gemeente verdeeld. Ook wordt gewaarborgd dat de archeologische onderzoeken die uitgevoerd worden inhoudelijk zinvol zijn en iets kunnen toevoegen aan onze kennis over de gemeente. Om hiermee op een juiste en gedegen manier te kunnen omgaan, is ook een aantal voorbeeldproducten als bijlagen bij dit beleidsplan opgenomen. Allereerst zijn dat voorbeeldvoorschriften zoals die bij een bestemmingsplan met archeologische bestemmingen kunnen worden opgenomen (Bijlage 3). Daarna is dat een **standaard Programma van Eisen** voor de eerste fase van het AMZ-proces, de inventarisatie (Bijlage 4). Wordt er bij de inventarisatie archeologie aangetroffen, dan is een **scorelijst** voor de waardering van die archeologie aanwezig (Bijlage 5). Is de aanwezige archeologie behoudenswaardig, dan moet er een maatregel gekozen worden: opgraven, begeleiden of ter plekke bewaren. Hiervoor zijn **onderzoeksvragen voor opgravingen, eisen aan archeologische begeleiding** en **eisen aan de fysieke bescherming** in dit beleidsplan opgenomen (Bijlage 6). De gegevens van beleidskaart en oppervlakenormen worden opgenomen in de bestemmingsplannen bij de eerstvolgende actualisatieronde. (Bijlage 2).

1.5 Leeswijzer

Dit beleidsplan bestaat uit een aantal onderdelen. De delen 2, 3 en 4 volgen de stappen in het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) zoals beschreven in 'hoofdstuk 3 - Het archeologisch proces'. Deel 1 geeft een inleiding en deel 5 geeft handreikingen ten aanzien van de toepassing van dit beleid.

Deel 1 - Waarom archeologie? geeft de kaders, achtergronden en opzet van het archeologiebeleid aan, waarna het beleidsplan in vier delen is opgedeeld.

In **Deel 2 – Archeologische inventarisatie** worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Nut en noodzaak van archeologische inventarisatie
- Wanneer moet ik een archeologische onderzoeksplicht opleggen?
- Wat betekenen de legenda-eenheden van de archeologische beleidskaart?
- Waar bestaat het inventariserend onderzoek uit?
- Wat zijn de eisen aan de archeologische inventarisatie?

In **Deel 3 - Archeologische selectie**, wordt aandacht besteed aan:

- Als er iets wordt gevonden, is het dan belangrijk?
- Nut en noodzaak van selectie
- De selectieagenda
- Hoe bepaal ik de grootte van de vindplaats?
- Hoe selecteer ik de behoudenswaardige archeologie?

In **Deel 4 - Archeologische maatregelen**, wordt ingegaan op:

- Als het belangrijk is, wat moet ik er dan mee doen?
- De verschillende archeologische maatregelen
- Wat zijn de eisen aan de maatregelen?
- Welke maatregel moet ik eisen?

In **Deel 5 - Operationalisering**, worden handreikingen gegeven voor:

- Interne organisatieafspraken
- Wat leg ik planologisch wanneer vast?
- De kosten en financiering van de gemaakte keuzes (zie ook Bijlage 7)

Direct duidelijkheid aan de balie: wel of geen archeologisch onderzoek?

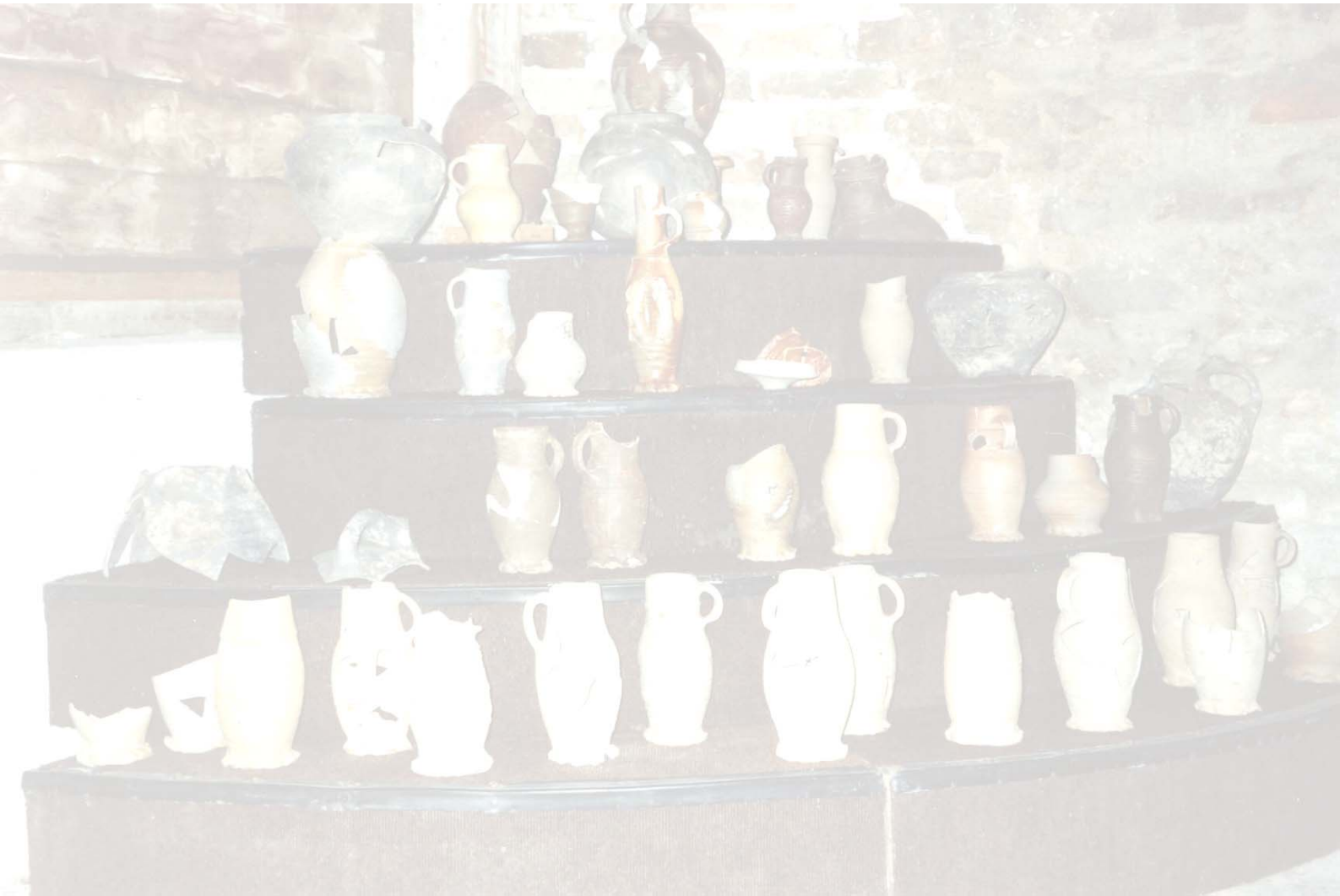

In de bijlagen tenslotte vindt u alle achtergrondinformatie, onderbouwing en verantwoording van het beleid. Tevens is een **cd-rom** bijgevoegd waarop het integrale beleidsstuk inclusief bijlagen te vinden zijn. De integrale startnotitie, wat de basis heeft gevormd voor "*Deel 2 – Archeologische inventarisatie*", en het integrale selectiebeleid, wat de basis is van "*Deel 3 – Archeologische selectie*", zijn zelfs enkel op de cd-rom bijgevoegd.

DEEL 1 – WAAROM ARCHEOLOGIEBELEID?

2 Archeologiebeleid: wettelijke kaders en kansen

2.1 Nut en noodzaak archeologiebeleid

De nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz), in werking getreden per 1 september 2007, geeft aan dat de zorgplicht voor het archeologisch erfgoed bij de gemeente komt te liggen. De Wamz geeft aan dat archeologie voortaan binnen de ruimtelijke ordening dient te worden meegewogen, met de bijbehorende Wet op de Ruimtelijke Ordening, maar ook de Woningwet en Ontgrondingenwet als kaders.

De kern van de nieuwe wetgeving kan als volgt worden samengevat.

- Het Rijk blijft verantwoordelijk voor de aanwijzing van de archeologische rijksmonumenten en het verlenen van vergunningen *ex* Monumentenwet 1988;
- De provincie kan archeologische attentiegebieden aanwijzen die moeten worden opgenomen in bestemmingsplannen van de gemeente. Tevens kan zij verplichtingen opleggen bij ontgrondingen;
- De gemeente kan archeologische verplichtingen verbinden aan bouw-, sloop- en aanlegvergunningen;
- De nieuwe regels gelden alleen bij nieuwe plannen (zoals bestemmingsplannen, vrijstellingen op het bestemmingsplan conform artikel 17 & 19 WRO, Milieu Effect Rapportages, ontgrondingen en Planologische Kern Beslissingen en Tracébesluiten).

Het is mogelijk om dit aspect via een gemeentelijke verordening te regelen, maar de wetgever spreekt zijn voorkeur uit om archeologie te regelen via de bestaande ruimtelijke ordeningssystematiek. Daarbij krijgt de gemeente grote beleidsruimte om een belangenafweging te maken binnen het ruimtelijk ordeningskader. De ruimte wordt in de Wamz niet beperkt door inhoudelijke afwegingskaders, omdat die niet van rijkswege zijn meegegeven. Tenslotte legt de Wamz eigenlijk alleen vast wat langzamerhand al gewoonte was geworden: de inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordening.

De Wamz impliceert voor de gemeente het volgende:

- Voor alle grondwerken binnen de "archeologische contouren" op de plankaart geldt een vergunningstelsel.
- De vergunningvrager is financieel en operationeel verantwoordelijk.
- De overheid (gemeente) stelt de eisen en handhaaft ze.

Archeologie is daarmee net als alle andere beleidsvelden een beleidskeuze geworden. De Wamz geeft de gemeente verplichtingen en beleidsruimte om de archeologische monumentenzorg te regelen in bestemmingsplannen en bij alle vergunningen die tot bodemverstoring leiden. Het nieuwe bestel vormde voor de gemeente de aanleiding om een archeologiebeleid te ontwikkelen, dat de basis is voor een autonome positie van de gemeente in de archeologische monumentenzorg. Archeologie kan een risico met zich meebrengen wanneer het niet op de juiste wijze in de plannen is opgenomen. Daarnaast kan een eigen archeologiebeleid ook bijdragen aan het versterken van de gemeentelijke identiteit.

In essentie voldoet een goed gemeentelijk archeologisch beleid aan de volgende voorwaarden:

- Het beperkt bestuurslasten aanzienlijk;
- Het beperkt uitvoeringskosten aanzienlijk;
- Het voorkomt een rituele onderzoekscultuur;
- Het is een middel om evenwicht te brengen tussen goede erfgoedzorg en een goed draagvlak voor de erfgoedzorg;
- Het is een middel om evenwicht te brengen tussen goede erfgoedzorg en een goede ruimtelijke ordening.

Uiteindelijk hebben alle volgende betrokken partijen in de gemeente baat bij een duidelijk gemeentelijk beleid. Het beleid doet voor die partijen het volgende:

Burger

- Minimaliseren beperkingen in grondgebruik;
- Archeologische last/eigen identiteit.

Ontwikkelaar

- Normeren archeologische verplichtingen;
- Kompas bij locatiekeuze;
- Voorspelbaar maken (financiële) risico's bij ontwikkelingen.

Gemeente

- Beperken administratieve last;
- Beperken exploitatielasten;
- Eigen betaalbare keuzes, identiteit en benutting van de eigen geschiedenis;
- Direct duidelijkheid wanneer ontwikkelaars en burgers met vragen omtrent archeologie en ruimtelijke ingrepen aan de balie staan.

2.2 Archeologie binnen het gemeentelijk kader: verplichtingen en kansen

Archeologie kan binnen de ruimtelijke ordening van de gemeente op twee manieren aan de orde komen: bij het aanvragen van een bouw-, sloop- of aanlegvergunning of bij planontwikkelingen. In allebei de gevallen wordt archeologie in een dusdanig vroeg stadium bij het project betrokken, dat de risico's voorafgaand aan de werkzaamheden in kaart zijn gebracht. Dat gebeurt door het archeologisch proces te doorlopen zoals dat in **'hoofdstuk 3 - Het**

archeologisch proces' is verwoord. In een aantal stappen wordt door een archeoloog **geïventariseerd** of er archeologie aanwezig is en welke waarde die heeft. Als er behoudenswaardige archeologie wordt aangetroffen, neemt de gemeente een **selectiebesluit**. Wil de gemeente deze archeologische waarden behouden, of niet? Mocht besloten worden de archeologie te behouden, dan wordt besloten tot planinpassing of archeologisch begeleiden van het civiele proces/bouwproces. Ook opgraven valt onder behoud: door middel van een opgraving worden de archeologische resten veiliggesteld en bewaard. Het selectiebesluit wordt genomen door de gemeente. Dat kan door een van de beleidsmedewerkers monumenten en archeologie worden gedaan, eventueel met inschakeling van de Monumentencommissie.

Voor vergunningverlening geldt dat dit traject pas wordt ingezet indien de oppervlakte en diepte van de vergunning boven een vastgestelde oppervlakte- en dieptegrens uit gaan. Voor grotere ontwikkelingen kan in de beginfase van de planvorming worden ingeschat wat er aan archeologie te verwachten is en hoe dit in het project kan worden ingepast. De gemeenteraad behoudt altijd de mogelijkheid het archeologisch belang af te wegen tegen overige gemeentelijke belangen.

Kansen

Naast de juridische inbedding van de conditie archeologie in de ruimtelijke ordening, kan archeologie ook benut worden, en dat mag niet uit het oog worden verloren. Archeologie moet verhalen vertellen over en identiteit verschaffen aan de gemeente Culemborg. De geschiedenis moet herkenbaar, beleefbaar en waarneembaar worden gemaakt voor de burgers. Het voorliggende beleidsplan beperkt zich echter tot het bestuurlijke probleem dat archeologie met zich meebrengt en biedt daarvoor een oplossing. Energie steken in archeologie heeft echter alleen zijn nut als de archeologische verhalen, in welke vorm dan ook, weer terugkomen bij de bevolking.

De aspecten van het Verdrag van Valletta die te maken hebben met de maatschappelijke functie van het archeologisch erfgoed zijn bewust niet wettelijk geregeld, maar zijn wel de inspiratie van rijks- en provinciaal beleid. Het bekendste voorbeeld is de "Nota Belvedere, beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke ordening". Onder de maatschappelijke functies kan echter ook verstaan worden een museum, een archeologische fietsroute, populair-wetenschappelijke publicaties, rondleidingen bij opgravingen, faciliteren van de heemkundeverenigingen, enzovoorts. Het scala aan mogelijkheden is groot. Hieronder doen we een paar handreikingen.

Benutting korte termijn

Op de korte termijn kan archeologie via tijdelijke media voor een groter publiek worden ontsloten. Historisch interessante periodes of thema's kunnen op tijdelijke pagina's worden toegevoegd aan de website van de gemeente, bij grotere archeologische onderzoeken kunnen folders worden uitgebracht of tijdelijke tentoonstellingen ingericht. Voor scholen kunnen lespakketten worden ontwikkeld, of kan een geschiedenisles worden gegeven door een archeoloog.

Open dagen bij archeologisch onderzoek trekken altijd veel belangstellenden

Benutting lange termijn

Archeologie en landschap zijn nauw met elkaar verbonden. De mens heeft immers altijd gebruik gemaakt van het landschap: eerst door die delen te bewonen die daarvoor het meest geschikt waren, later door het landschap naar eigen behoefte in te richten. Archeologie biedt tal van aanknopingspunten bij dit streven, niet alleen in recreatieve zin maar ook als versterker van de identiteit van de gemeente. In het selectiebeleid staan de perioden en kennisthema's waaraan de gemeente specifiek aandacht wil schenken en die aansluiten bij de identiteit van Culemborg. Dit zijn: 'Markant Landschap' – gebruik en inrichting van het landschap met het accent op begraafplaatsen en prominente structuren, en 'Centrale plaatsen' – de relatie tussen een centrale plaats en het omliggende gebied. Deze thema's kunnen worden gebruikt bij de *citymarketing* van Culemborg. Archeologie kan, zelfs als het onzichtbaar onder de grond aanwezig is, beleefbaar worden gemaakt door middel van concrete producten als fiets- en wandelroutes, maar ook door het plaatsen van kunstobjecten die verwijzen naar het verhaal van het verleden langs deze routes. De resultaten van eventueel archeologisch onderzoek voorafgaand aan de ruimtelijke ontwikkeling kunnen worden gebruikt bij het ruimtelijk ontwerp of de

landschappelijke inrichting, en op die manier meerwaarde verlenen aan de betreffende ontwikkeling. Dit wordt wel aangeduid met *return on investment*. Archeologie is op die manier niet alleen een conditie als milieu of flora en fauna waaraan voldaan moet worden, maar kan ook ingezet worden om de kwaliteit van de ontwikkeling in kwestie te versterken. Daarnaast is het aan te raden om aansluitend op de ruimtelijke visie een inspiratiekaart te maken waarop de archeologische identiteit van de verschillende landschapstypen wordt geschetst. De inspiratiekaart kan worden toegelicht in een benuttingsanalyse, waarin voor ieder landschapstype mogelijkheden voor het gebruik van archeologie in de voorgestelde ontwikkelingen worden gepresenteerd.

Erfgoedplan

De bovengenoemde mogelijkheden kunnen opgenomen worden in een erfgoedplan. Hierin wordt voor de gehele gemeente een visie gegeven op het archeologisch en gebouwd erfgoed. Het erfgoedplan kan dienen als inspiratie voor de inrichting van de ruimte, als kapstok voor citymarketing en als culturele vertaling van het archeologie- en monumentenbeleid. In het erfgoedplan kunnen concrete erfgoedactiviteiten worden uitgewerkt, bijvoorbeeld de inspanningen rond de Open Monumentendagen, een planning voor tentoonstellingen en publicaties of het uitzetten van erfgoedroutes. Het erfgoedplan biedt een vertaling van het archeologiebeleid naar een actief beleefbaar verleden. Het verdient aanbeveling de mogelijkheden tot een erfgoedplan nader te onderzoeken.

2.3 Archeologie binnen de gemeente: depot

Een van de mogelijkheden binnen de gemeente om gebruik te maken van het eigen erfgoed is door een depot in te stellen. Het depot kan verschillende functies vervullen:

- opslag van archeologische voorwerpen
- museum en/of tijdelijke tentoonstellingsruimte
- studieruimte voor de uitwerking van materiaalcategorieën of vindplaatsen
- educatieve ruimte

Het depot vervult een belangrijke rol: het is de plaats waar behoudenswaardige archeologische resten *ex situ* worden bewaard. Binnen de archeologische wereld wordt onderscheid gemaakt tussen officiële en niet-officiële depots. Officiële depots zijn:

- Rijksdepots: hier worden vondsten van nationaal belang bewaard;
- Provinciale depots: hier worden vondsten gedeponneerd uit onderzoek in de provincie, tenzij de gemeente waar het onderzoek plaatsvindt een eigen officieel depot heeft;
- Gemeentelijke depots: gemeenten met een eigen opgravingsvergunning kunnen een eigen officieel depot hebben. De erkenning van dit depot is gebonden aan de opgravingsvergunning.

Depots buiten deze categorieën zijn de zogenoemde niet-officiële depots. Inhoudelijk is het onderscheid gering, aangezien er bij de wettelijke erkenning geen inhoudelijke eisen aan de depots zijn gesteld. De KNA stelt wel eisen aan een

depot. Deze dienen nageleefd te worden bij het instellen van een gemeentelijk depot.

Eisen aan depot

In de KNA wordt een aantal eisen gesteld aan een archeologisch depot.¹ Het doel van het depot wordt geformuleerd als het duurzaam behoud van de informatie van archeologische monumenten ex situ, ten behoeve van toekomstig onderzoek en ten behoeve van de beleving van het cultureel erfgoed door middel van:

- het bewaren en beheren van archeologische objecten en bijbehorende originele documentatie op zodanige wijze dat de conditie van het materiaal zo stabiel mogelijk blijft;
- het waarborgen van de toegankelijkheid van de ex situ bewaarde objecten en informatie.

Er worden drie deelprocessen onderscheiden:

- het in ontvangst nemen van de originele documentatie;
- het in ontvangst nemen van vondsten en monsters;
- het plaatsen van het materiaal in het depot en de registratie hiervan.

Ten aanzien van de documentatie geldt dat deze zodanig gearchiveerd moet worden dat de documentatie beschikbaar is voor verder wetenschappelijk onderzoek. Hierbij moeten in de archivering kruisverbanden worden gelegd. Digitale data moeten worden opgeslagen volgens de landelijke normen en richtlijnen en de richtlijnen van het e-Depot.

Ten aanzien van de vondsten en monsters geldt dat deze zodanig opgeslagen moeten worden dat ze stabiel blijven. Het depot dient daarvoor over minstens vier ruimtes met verschillende klimaatomstandigheden te beschikken. Daarnaast moeten de vondsten brandveilig zijn en beschermd tegen het vrijkomen van mogelijke gevaarlijke gassen.

Depotfunctie in Culemborg

Het huidige depot in Culemborg fungeert als transitodepot. Vondsten kunnen hier slechts tijdelijk worden bewaard, voor ze naar het officiële depot van de provincie gaan. De locatie van het depot is ook tijdelijk en voldoet niet aan de eisen die in de KNA aan een depot worden gesteld.

Om een eventueel depot goed te kunnen organiseren en ontsluiten, is naast de beleidsarcheoloog een aparte depotbeheerder nodig. Aangezien gebleken is dat zelfs niet alle provinciale depots een juiste en veilige opslag van vondstmateriaal en documentatie kunnen garanderen, is het aanstellen van een aparte depotbeheerder geen overbodige luxe. De taken van de depotbeheerder richten zich op beheer en ontsluiting van de aangeleverde vondsten. De kosten voor het inrichten van een depot met de juiste klimatologische omstandigheden bedragen eenmalig circa 150.000,-. De kosten op jaarbasis bedragen vervolgens:

---

¹ Voor de volledige set eisen zie KNA3.1, protocol Depotbeheer

Onderhoud	10.000,=
Publieksontsluiting	25.000,=
Depotbeheerder 0,8 fte	80.000,=

Dit zijn de kosten als uitgegaan wordt van een zelfstandig depot. Door samenwerking met het museum kunnen de kosten voor de depotbeheerder en gezamenlijke communicatie teruggebracht kunnen worden. De kosten voor het inrichten van de ruimte blijven hetzelfde, tenzij de beoogde samenwerkingspartner al beschikt over voldoende geklimatiseerde ruimtes. Deze kosten zijn niet meegenomen in de berekening van de jaarlijkse kosten voor de verplichte gemeentelijke taken binnen het AMZ-proces in Bijlage 10.

Een overweging is het gemeentelijk depot als transitodepot te blijven beschouwen. Vondsten mogen hier maximaal twee jaar bewaard blijven, voor ze naar het officiële provinciale depot moeten worden overgebracht. Voor het tentoonstellen van vondsten in het depot kunnen in overleg met de provincie afspraken worden gemaakt. Ook voor het inrichten van het eigen gemeentelijk depot is afstemming met de provincie noodzakelijk.

2.4 Beleid Provincie Gelderland

De Provincie Gelderland heeft haar beleidsuitgangspunten verwoord in de nota 'Steeds opnieuw Schitteren – Belvoir 2 Cultuurhistorisch beleid 2005-2008'. Ten aanzien van archeologische aspecten wordt hierin vermeld dat er een provinciaal afwegingskader en normering wordt opgesteld. Dit provinciaal afwegingskader zou in 2007 gereed moeten zijn.² Daarnaast wordt gewerkt aan een vertaling van de nieuwe Wamz in de provinciale regelgeving en wordt de rol van de provincie in het geval zij als bodemverstoorder optreedt in de uitvoering van het provinciale beleid vastgelegd. Deze stukken zijn echter op het moment van schrijven nog niet gepubliceerd.

2.5 Rol amateur-archeologen

Het is aan te bevelen regelmatig te overleggen met de lokale heemkundevereniging en amateur-archeologen. Dit overleg dient om het beleid te evalueren en om eventueel nadere afspraken te maken. Het overleg zal zich uitsluitend op aangelegenheden van de gemeente richten, of in het geval van samenwerking met buurgemeenten, op het grondgebied van de samenwerkende gemeenten. Hieronder volgt een aantal mogelijke taken en rollen van de vrijwilligers.

1. *Vertegenwoordiging in een nieuw op te richten adviescommissie (cultuurhistorie) voor B&W*

---

² Ten tijde van schrijven, januari 2008, waren de richtlijnen van de provincie Gelderland nog niet beschikbaar

Op deze wijze kunnen de lokale verenigingen hun kennis inbrengen en invloed uitoefenen op de besluitvorming door het gemeentebestuur.

2. Rol bij de evaluatie van de beleidskaart in het veld

De gemeente maakt vooraf keuzes waar wel en waar geen aandacht aan de archeologie zal worden besteed op basis van de beleidskaart. Op plaatsen waar een lage verwachting is, en waar de gemeente dan ook geen aandacht aan besteedt, is het belangrijk de juistheid van die keuzes te toetsen. De lokale verenigingen zouden hierbij een structurele rol kunnen spelen. Zij zouden bodemontsluitingen kunnen bezoeken en door middel van een standaardformulier verslag doen van de bevindingen. Die bevindingen moeten worden verwerkt op de beleidskaart om volgende besluiten beter te kunnen nemen. Naast deze rol is het in de overgangsfase van oud naar nieuw beleid nuttig om de rol van amateurs als de ogen en de oren van de archeologie te blijven stimuleren.

Hierbij adviseren wij een incidentele onkostenvergoeding voor verrichte werkzaamheden te verstrekken.

3. Rol in de uitvoering van werken

In geval van uitvoering van opgravingen of begeleiding zal de gemeente in het Programma van Eisen een aanbeveling opnemen die binnen de wettelijke regels bedrijven stimuleert tot participatie van amateurs als medewerkers.

4. Rol in het onderzoek van niet geselecteerde vindplaatsen

Het gaat hier om plaatsen waar vindplaatsen aanwezig zijn, maar waaraan de gemeente geen aandacht besteedt op basis van haar beleid. Hier zouden lokale vertegenwoordigers een formele rol kunnen krijgen. Voor de punten 4 en 5 is een zekere mate van formalisering noodzakelijk.

5. Stimulering van de benutting van de archeologische kennis

In het beleidsplan is een keuzescenario opgenomen dat het gebruik en de communicatie van de archeologische kennis moet stimuleren. Het gaat hierbij om zaken als presentaties, boeken, brochures maar ook om grotere onderwerpen zoals het gebruik van het museum, het opzetten van een depot en een betere integratie van aanwezige archeologie in de bestaande bouw en de nieuwbouw. Verder is het aan te bevelen om het platform beperkt toegang te geven tot de archeologische documentatie van de gemeente, mogelijk op een plaats waar gezamenlijk kan worden gewerkt. De gemeente kan ook archeologische bedrijven die onderzoek verrichten binnen de gemeente, aanmoedigen de amateur-archeologen actief te betrekken bij projecten. Wanneer het gemeentebestuur kiest voor een dergelijk scenario is de inzet van de lokale verenigingen onontbeerlijk. Ook hierbij adviseren wij een incidentele onkostenvergoeding voor verrichte werkzaamheden te verstrekken.

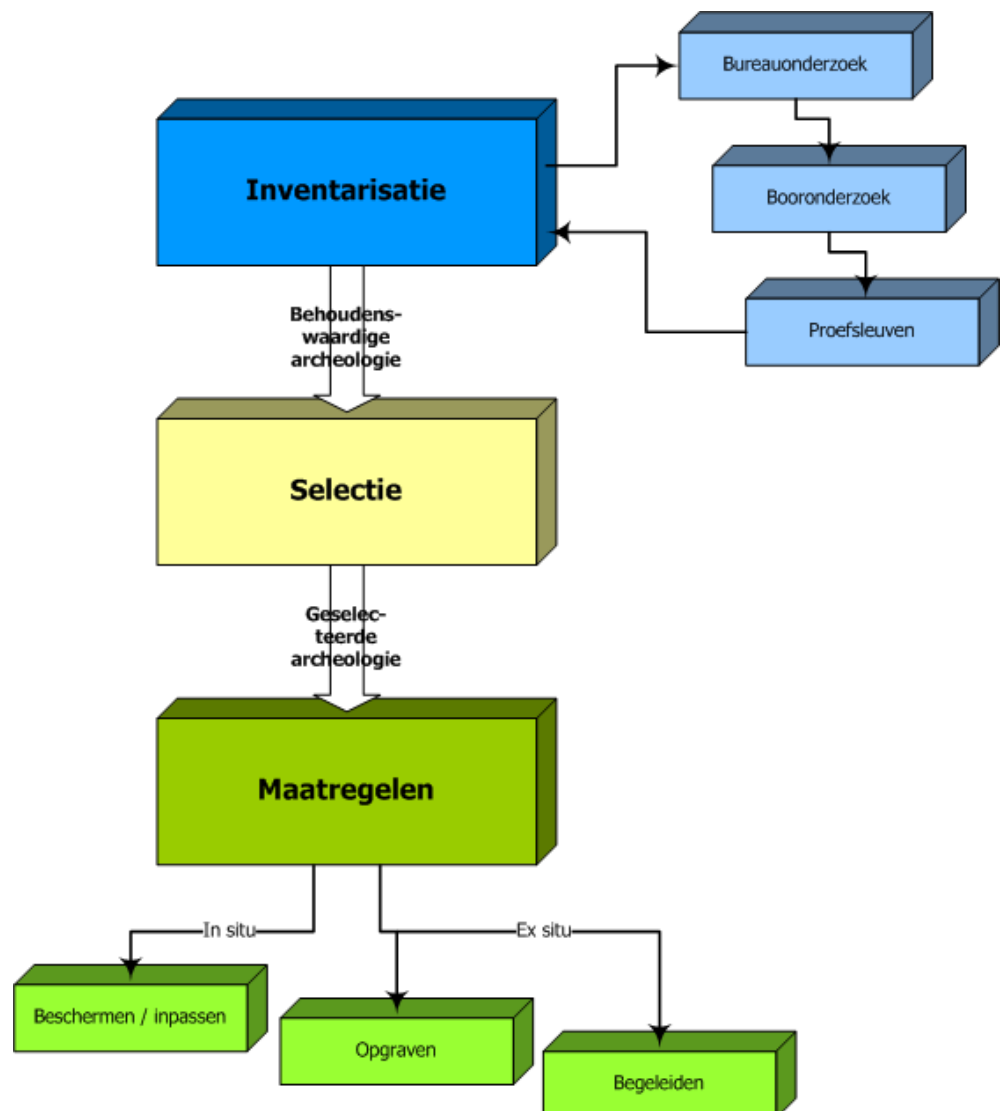

3 Het archeologisch proces

3.1 Inleiding

Het proces van de Archeologische Monumenten Zorg bestaat uit meerdere stappen en formeel te doorlopen procedures. Het gehele proces is onderverdeeld in drie hoofdstappen: de **inventarisatie** (blauw), de **selectie** van de aangetroffen archeologische waarden (geel) en de te treffen **beheersmaatregelen** (groen).

Figuur 1:
Het proces van de Archeologische Monumenten Zorg verbeeld

Het gehele proces heeft sterke gelijkenis met het uitvoeringsproces voor de bodemkwaliteit. Kenmerkend voor het archeologisch proces is dat iedere afzonderlijke stap voortbouwt op de resultaten van de vorige.

3.2 Archeologische inventarisatie

Voor grotere plangebieden wordt doorgaans gestart met een **bureauonderzoek**, waarin wordt geïnventariseerd wat er reeds bekend is over het gebied. Op basis van het bureauonderzoek wordt een eerste inschatting gemaakt van de archeologische potentie van het gebied. Deze inschatting bestaat uit zowel kwantitatieve, te weten de ruimteclaim van archeologie, als enkele kwalitatieve beoordelingen. Het eerste aspect betreft het oppervlak aan archeologie binnen het plangebied. Met iedere stap verder in het AMZ-proces is er in principe sprake van een afname van de archeologische ruimteclaim. Het tweede aspect omvat te verwachten typen vindplaatsen en een uitsplitsing in 'prospecteerbaar' en 'niet prospecteerbaar' (wel of niet traceerbaar met gegeven opsporingsmethoden).

Op basis van de gebiedsspecifieke verwachtingen wordt per deelgebied de meest efficiënte strategie van verkennend veldonderzoek bepaald. Onder 'efficiënt' wordt hier een optimale verhouding bedoeld tussen de kosten en de resterende risico's (bijvoorbeeld toevalsvondsten tijdens de bouw), alsmede een optimale verhouding tussen de geleverde onderzoeksinspanning en de kwaliteit van de gegenereerde gegevens.

- **Zo zijn dus de resultaten van het bureauonderzoek bepalend voor het vaststellen van zowel de noodzaak, onderzoeksmethodiek als de duur van de aansluitende fasen en beheersmaatregelen (verkennend veldonderzoek, opgraving, bescherming e.d.), alsmede de kostprijs.**

Het bureauonderzoek wordt gevolgd door **Inventariserend Veldonderzoek (IVO)**, dat in de regel bestaat uit twee stappen: **booronderzoek** en/of **proefsleuvenonderzoek**. In sommige gevallen kan hieraan een oppervlaktekartering worden toegevoegd.³

Doel van booronderzoek is vooral eventuele nog onbekende archeologische resten opsporen en begrenzen ('*karteren*'). Doel van proefsleuvenonderzoek is om de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vast te stellen ('*waarderen*'). Dit waarderend onderzoek bepaalt de te nemen stappen in respectievelijk de selectie- en maatregelenfase.

- **De resultaten van het veldonderzoek bepalen dus zowel de noodzaak, onderzoeksmethodiek als de duur van de daar weer op volgende fasen en de kostprijs.**

---

³ Zie 'Bijlage 8 - Begrippen & afkortingen' voor de manier waarop deze stappen worden uitgevoerd.

3.3 Selectie

Nadat in de inventarisatiefase een waardering heeft plaatsgehad wordt op basis hiervan een selectieadvies opgesteld volgens de richtlijn in de KNA. Dit advies wordt voorgelegd aan het bevoegde gezag, de gemeente. Deze zal het proces en de resultaten toetsen aan het beleid en het streekplan waarvan de archeologie en overige cultuurhistorie (historisch landschap en gebouwde monumenten) een onderdeel zijn. De gemeente keurt het **selectieadvies** goed met als resultaat een **selectiebesluit**. Op dat moment is definitief duidelijk wat de contouren zijn van de archeologische waarden die in het bestemmingsplan kunnen worden opgenomen en waarmee in het stedenbouwkundig ontwerp rekening moet worden gehouden. Het is natuurlijk ook mogelijk dat op basis van het selectiebesluit, dat voortvloeit uit de inventarisatie, het niet nodig wordt geacht om contouren in het bestemmingsplan op te nemen.

In sommige gemeenten wordt voor het opstellen van de cultuurhistorische / archeologische paragraaf in het bestemmingsplan genoeg genomen met de contouren van de vindplaatsen die uit het booronderzoek naar voren komen. Problematisch daarbij is dat op basis van deze nog niet definitieve aanwijzing grote wijzigingen in de ruimtelijke planvorming zouden worden doorgevoerd. Later moeten deze mogelijk weer ongedaan worden gemaakt als in een later stadium van inventarisatie blijkt dat de archeologie van meer of mindere waarde is, of dat de contouren van de archeologische vindplaats anders lopen dan eerder gedacht. Een gedegen inzicht in aanwezige archeologie is dus wenselijk in een zo vroeg mogelijk stadium van de ruimtelijke planvorming.

Beheersmaatregelen

De laatste fase is de keuze voor een beheersmaatregel (opgraven, ter plaatse behouden of begeleiden van bouwactiviteiten en grondwerk). Nadat de selectie is vastgesteld, levert het bevoegde gezag een set van eisen die aan de verschillende beheersmaatregelen worden gesteld. Vooruitlopend hierop worden deze in de praktijk ook wel door de opdrachtgever/adviseur opgesteld. Vaak zijn ze dan reeds bijgevoegd in het selectieadvies en dienen dan uitsluitend te worden geaccordeerd door de gemeente.

- **De gemeente stelt de eisen en ziet toe op naleving daarvan. Belangrijk is dus dat het bevoegd gezag geen uitspraak doet over de keuze van de beheersmaatregel, maar alleen aangeeft wat de eisen zijn aan de beheersmaatregel.**

Uitgangspunt is dat **bescherming** ter plaatse (behoud *in situ*) de voorkeur heeft. Indien dat niet mogelijk is zullen de waarden door onderzoek moeten worden veiliggesteld (behoud *ex situ*) door middel van **opgraven** of archeologisch **begeleiden** van het civiele of bouwproces.

Om te komen tot een keuze van een specifieke beheersmaatregel is een veel breder scala aan kennis gevraagd dan alleen archeologische kennis. Voor deze

keuze is het noodzakelijk om het stedenbouwkundig ontwerp, het bestemmingsplan, de civieltechnische uitgangspunten, de architectonische invulling en de archeologische en cultuurhistorische waarden over elkaar te leggen en de meest economische oplossing te formuleren. Op basis van deze stapeling wordt een pakket van maatregelen samengesteld. Door bijvoorbeeld anders te funderen of openbare ruimten te verplaatsen of anders in te richten, kunnen delen van vindplaatsen fysiek worden beschermd. Andere delen zullen moeten worden opgegraven, opdat voldoende bouwvolume kan worden gerealiseerd. Een ander deel van de archeologische waarden hoeft mogelijk alleen te worden begeleid. Dit houdt in dat tijdens het bouwrijp maken het grondwerk archeologisch wordt begeleid. Begeleiding is een maatregel die vaak wordt toegepast bij de aanleg van bovengrondse en ondergrondse infrastructuur. Door een gecombineerde afweging ontstaat een gevarieerd pakket aan archeologische maatregelen dat financieel haalbaar moet zijn.

Een punt van aandacht is het gebrek aan normen en interventiewaarden in de archeologie. Er worden geen inhoudelijke eisen gesteld, zoals die er wel zijn voor bijvoorbeeld het milieuonderzoek. Bij het laatste is duidelijk wat en wanneer er moet worden gesaneerd. Bij archeologie ontbreken deze normen volledig. Wat is bijvoorbeeld behoudenswaardig, wat niet? Wat gaan we opgraven, hoe, en wat niet? Welke eisen stellen we aan de opgraving en uitwerking? Welke eisen stellen we aan bescherming? Wat moet worden uitgewerkt en gerapporteerd en wat niet? Voor al deze vraagstukken is een archeologiebeleid onontbeerlijk.

Zonder een beleid met duidelijke regels kunnen de kosten voor de omgevingsfactor archeologie niet in de hand gehouden worden.

Het uitbaggeren van de gracht rondom het kasteelterrein.

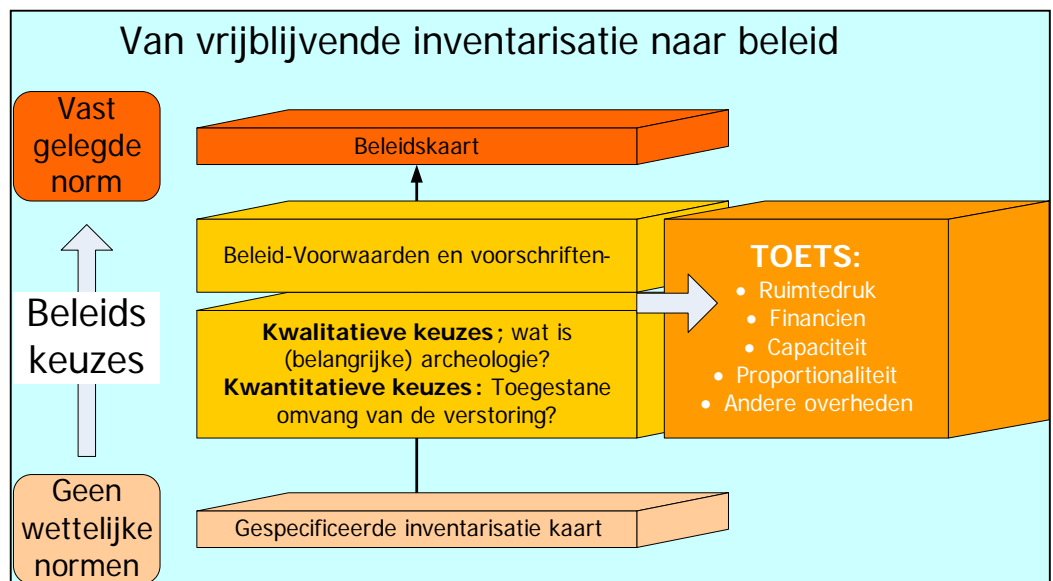

4 De opzet van het archeologiebeleid

4.1 Onderdelen archeologiebeleid

Het archeologiebeleid van Culemborg bestaat uit een aantal onderdelen. Deze worden hieronder kort gepresenteerd. Ook wordt per onderdeel verwezen naar het betreffende hoofdstuk uit dit beleidsplan.

Figuur 2. Het proces van beleidsvorming schematisch weergegeven.

4.2 Verwachtingenkaart

De gemeente beschikt over een uitgebreide waarden- en verwachtingenkaart, voor zowel de binnenstad als het buitengebied. Deze kaarten en de toelichting hierop zijn vervaardigd door RAAP. De verwachtingenkaart geeft een overzicht van de aanwezige en verwachte archeologie in de gemeente. Dat overzicht is gedetailleerder dan de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). Voor de verwachtingenkaart is uitvoerig bronnenonderzoek uitgevoerd. Op basis van een studie naar de relatie tussen archeologie en landschap wordt in deze kaart een gemeentelijke verwachting gegeven. De bijbehorende rapportage heeft bovendien

een belangrijke meerwaarde vanwege de focus op de archeologische waarden die verborgen liggen onder en tussen de bebouwing van de kern binnen de gemeente Culemborg. De verwachting is uitgedrukt in laag, middelhoog en hoog. De kaart is echter “slechts” een inventarisatie van de archeologie. De wetgever heeft, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de bodemkwaliteit, geen inhoudelijke “interventiewaarden” meegegeven voor de intrinsieke waardering van de archeologie. Dat is dus een kwestie van eigen beleid van de gemeente. De kaart vormt dus het archief, waaruit keuzes kunnen worden gemaakt wat hiervan belangrijk is. Dat is een gemeentelijke beleidskeuze. Aan de kaart worden beleidsadviezen gekoppeld die als basis dienen voor de voorwaarden bij op te stellen gemeentelijke bestemmingsplannen of vrijstellingen op die bestemmingsplannen.

4.3 Onderbouwing beleid: kwantitatieve normen

De volgende stap is de inventarisatie van de mate van bedreiging van de archeologievoorraad zoals is weergegeven op de verwachtingenkaart. Deze onderbouwing geeft een globaal overzicht van de archeologie in de gemeente en stelt daar de voorziene ontwikkeling op het gebied van bodemverstoring in de gemeente tegenover. De combinatie van deze gegevens resulteert in een aantal mogelijke keuzes voor de gemeente voor wat het opleggen van een onderzoeksplicht in verschillende gebieden binnen de gemeente betreft.

Deze keuzes worden nader behandeld in ‘Deel 2 – Archeologische inventarisatie’.

De volledige tekst van de onderbouwing van de kwantitatieve normen vindt u in de ‘Startnotitie archeologiebeleid gemeente Culemborg’, die te vinden is op de bijgevoegde cd-rom, achterin dit beleidsplan.

4.4 Onderbouwing beleid: kwalitatieve normen

Als er bij de inventarisatie archeologie wordt aangetroffen, is dat dan voor de gemeente Culemborg van belang? Om dat te kunnen beoordelen, is een inhoudelijk selectiebeleid ontwikkeld. De belangrijkste onderdelen van het selectiebeleid zijn:

1. **Gemeentelijke waarderingscriteria:** aan de hand van deze criteria wordt bepaald of een archeologische vindplaats behoudenswaardig is en of deze vervolgens langs de gemeentelijke selectieagenda gehouden dient te worden;
2. **Onderzoeksagenda:** de omschrijving van de gemaakte archeologische keuzes (perioden en thema’s).

De inhoudelijke selectie wordt nader behandeld in ‘Deel 3 - Archeologische selectie’.

De volledige tekst van het selectiebeleid vindt u op de bijgevoegde cd-rom.

DEEL 2 – ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE

5 Inventarisatieonderzoek: *“Wanneer moet ik een onderzoeksplicht opleggen?”*

5.1 De vraag

Er komt een burger of ontwikkelaar aan de balie in de gemeente met een aanvraag voor een bouw-, sloop- of aanlegvergunning. Binnen het plangebied zullen bodemingrepen worden gepleegd, zoals het ontgraven van funderingen, het aanleggen van een riolering of een parkeerkelder. Bij deze ingrepen worden mogelijk archeologische resten verstoord. Moet u in alle gevallen een archeologisch onderzoek eisen voor u de vergunning verleent? En waar moet zo'n onderzoek aan voldoen?

In **“Hoofdstuk 3 – Het archeologisch proces”** wordt het gehele archeologisch proces uiteengezet. Onderstaand staat een stappenplan om vast te stellen of u een inventariserend onderzoek moet eisen.

5.2 Hoe bepaal ik of ik een inventarisatieplicht op moet leggen?

Zoek het betreffende plangebied op de **‘Beleidskaart Archeologie Culemborg’**. Er zijn verschillende mogelijkheden:

- 1) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **archeologisch gebied met lage verwachting**. In dit geval is archeologisch onderzoek niet nodig; het gebied heeft ofwel een lage verwachting ofwel eerder archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat er geen of geen verwachtings- of waardevolle archeologie meer aanwezig is. De vergunning kan afgegeven worden.
- 2) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **onderzoeksgebied A**. Controleer of de oppervlakte van het plangebied binnen de oppervlakte- en dieptenorm valt. Is het plangebied kleiner, dan is archeologisch onderzoek ook niet nodig. Is het plangebied even groot of groter, dan is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 3) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **onderzoeksgebied B**. Controleer of de oppervlakte van het plangebied binnen de oppervlakte- en dieptenorm valt. Is het plangebied kleiner, dan is archeologisch onderzoek ook

- niet nodig. Is het plangebied even groot of groter, dan is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 4) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **archeologisch waardevol gebied A**. Controleer of de oppervlakte van het plangebied binnen de oppervlakte- en dieptenorm valt. Is het plangebied kleiner, dan is archeologisch onderzoek ook niet nodig. Is het plangebied even groot of groter, dan is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
  - 5) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **archeologisch waardevol gebied B**. Controleer of de oppervlakte van het plangebied binnen de oppervlakte- en dieptenorm valt. Is het plangebied kleiner, dan is archeologisch onderzoek ook niet nodig. Is het plangebied even groot of groter, dan is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
  - 6) Het plangebied ligt binnen de legenda-eenheid: **Rijksmonument**. In dit geval moet u contact opnemen met de RACM om te vernemen welke eisen er aan het onderzoek gesteld worden. In Culemborg bevinden zich op het moment van schrijven⁴ geen Rijksmonumenten.

Deze legenda-eenheden en de bijbehorende ondergrenzen zijn vastgelegd op de gebiedenkaart behorende bij de Monumentenverordening, of een vertaling van deze kaart in het bestemmingsplan. Ze zijn samengevat in Bijlage 1.

5.3 Wat betekenen de legenda-eenheden?

De legenda-eenheden op de archeologische beleidskaart omvatten de volgende gebieden:

Lage verwachting: komgronden en gebieden die al verstoord zijn;

Onderzoeksgebied A: gebieden met hoge archeologische verwachting, stroomruggen;

Onderzoeksgebied B: gebieden met middelhoge archeologische verwachting;

Onderzoeksgebied C: onbekende archeologische verwachting, diepgelegen stroomruggen;

Archeologisch waardevol gebied A: de historische binnenstad;

Archeologische waardevol gebied B: AMK-terreinen en oude woongronden.

5.4 Waar bestaat het inventariserend onderzoek uit?

Het inventariserend onderzoek kan uit drie stappen bestaan, achtereenvolgens het bureauonderzoek, het booronderzoek en het proefsleuvenonderzoek. Na iedere stap dient bekeken te worden of er nog nader onderzoek in een volgende stap dient plaats te vinden.

---

⁴ dd. januari 2008

Stap 1 - Bureauonderzoek

In een bureauonderzoek wordt aan de hand van 'desk-research' middels archeologische, historische, geologische, bodemkundige en landschappelijke bronnen bepaalt wat de archeologische verwachting is van een specifiek gebied. Voor het grondgebied van de gemeente Culemborg is dit in feite al gedaan voor het opstellen van de archeologische verwachtingskaart en het bijbehorende rapport.

Stap 2 - Booronderzoek

Met booronderzoek dient vastgesteld te worden of er zich in het plangebied archeologische waarden kunnen bevinden. Dit kan onderzocht worden door middel van een verkennend booronderzoek. Het doel van dit booronderzoek is het vaststellen of de bodemopbouw nog intact. Met een karterend booronderzoek kan de aan- of afwezigheid van archeologische waarden worden vastgesteld. Ga naar '**Bijlage 4 – Instrumenten inventarisatiefase AMZ-proces**' voor een standaard Programma van Eisen voor een dergelijk booronderzoek. Met dit Programma van Eisen kan de initiatiefnemer bij archeologische uitvoerders een offerte aanvragen.

De waardering van de archeologische resten vormt in principe de basis voor de selectie van behoudenswaardige archeologie. In het volgende deel, '**Deel 3 -**

Stap 3 - Proefsleuvenonderzoek

Indien er uit het booronderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn, dan moet vastgesteld worden in welke staat deze zijn en of ze verder onderzocht moeten worden. Dit gebeurt door middel van een proefsleuvenonderzoek. Ook voor een proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen noodzakelijk, hiervan is echter geen voorbeeld opgenomen aangezien dit niet zo standaard is als een booronderzoek. Ieder proefsleuvenonderzoek vereist een specifiek toegesneden Programma van Eisen. Wel zijn in '**Bijlage 4 – Instrumenten inventarisatiefase**' enkele voorbeeld onderzoeksvragen behorend bij een proefsleuvenonderzoek te vinden. De resultaten uit het proefsleuvenonderzoek worden gewaardeerd aan de hand van drie criteria: belevingswaarde, inhoudelijke kwaliteit en fysieke kwaliteit. Een scorelijst voor deze waardering vindt u in '**Bijlage 5 - Instrumenten selectiefase AMZ-proces**'.

Archeologische selectie', wordt hierop ingegaan.

DEEL 3 – ARCHEOLOGISCHE SELECTIE

6 Archeologische selectie: *“Als ik iets vind, is het dan belangrijk?”*

6.1 De vraag

U heeft een archeologisch onderzoek laten uitvoeren binnen een plangebied. Uit dat onderzoek is gebleken dat er zich in het plangebied een archeologische vindplaats bevindt. En dan? Is het een belangrijke vindplaats?

In **“Hoofdstuk 3 – Het archeologisch proces”** wordt het gehele archeologisch proces uiteengezet. Onderstaand lichten we eerst de achtergronden van selectie toe en geven daarna een stappenplan hoe u een vindplaats selecteert.

6.2 Nut en noodzaak van selectie

De functie van selectie is om op basis van de resultaten van het inventariserend onderzoek vast te stellen voor welke behoudenswaardig verklaarde vindplaatsen archeologische beheersmaatregelen (behoud ter plekke -in situ-, opgraven of archeologisch begeleiden van het civiele proces -ex situ-) moeten worden getroffen. Er wordt dus altijd een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd (IVO, conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) tot het moment dat informatie voldoende afdoende beschikbaar is om een uitspraak te doen over de behoudenswaardigheid van de archeologische vindplaats. Hierna kan selectie plaatsvinden. In sommige gevallen zal dat al na het bureauonderzoek het geval kunnen zijn, in andere na het karterend booronderzoek. Tenslotte is het mogelijk dat waardering en selectie pas mogelijk zijn als de gehele inventarisatie is doorlopen, dus na het, waarderend, proefsleuvenonderzoek.

In het onderzoeksrapport van de archeologisch uitvoerder wordt vermeld of de vindplaats van belang is aan de hand van drie criteria: belevingswaarde, inhoudelijke kwaliteit en fysieke kwaliteit. De archeologisch uitvoerder zal vervolgens een advies uitbrengen of de vindplaats nader onderzocht moet worden. Maar: niet alle vindplaatsen zijn voor de gemeente van even groot belang. Daarom is voor de gemeente een eigen selectiebeleid met selectieagenda opgesteld. De volledige tekst hiervan vindt u op de bijgevoegde cd-rom.

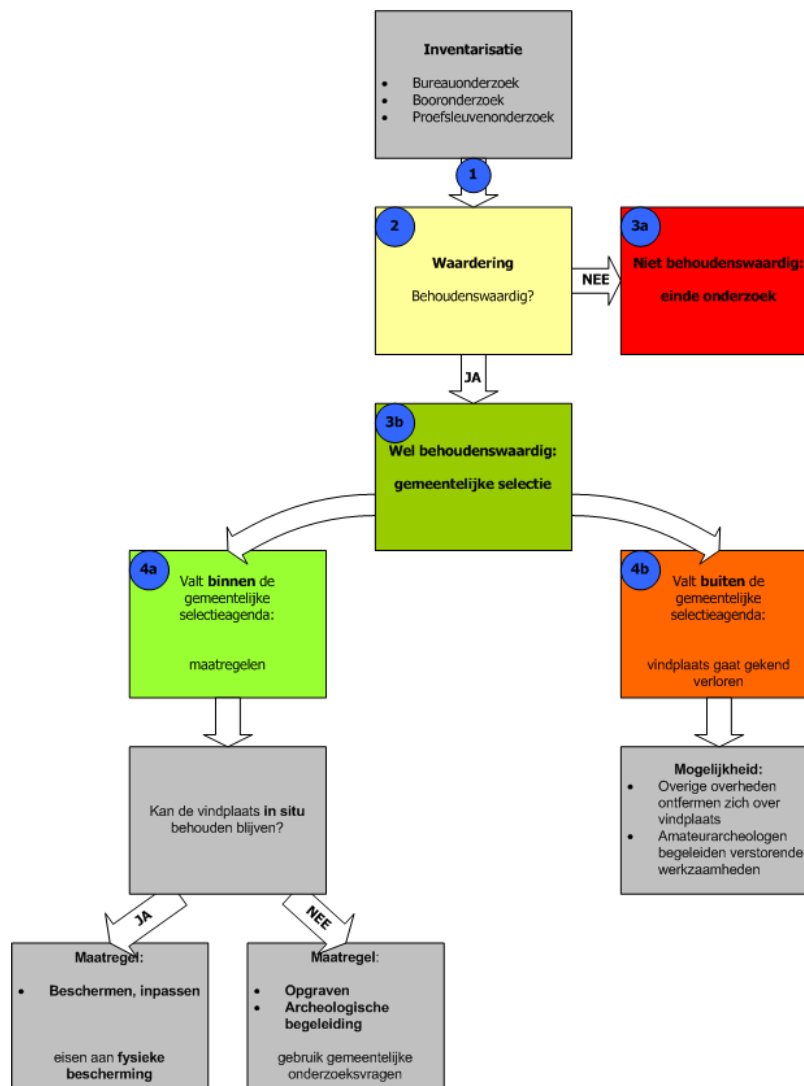
De belangrijkste onderdelen van het selectiebeleid zijn:

1. **Gemeentelijke waarderingscriteria:** aan de hand van deze criteria wordt bepaald of een archeologische vindplaats behoudenswaardig is en of deze dan langs de gemeentelijke selectieagenda gehouden dient te worden;
2. **Selectieagenda:** de omschrijving van de gemaakte archeologische keuzen (periodes en thema's).

6.3 Hoe stel ik vast of de vindplaats belangrijk is?

Nadat de archeologische inventarisatie heeft plaatsgevonden dienen er enkele stappen genomen te worden om te bepalen of de vindplaats belangrijk is of niet. In figuur 3 is weergegeven waar de stappen van waardering en selectie zich bevinden in het gehele archeologische proces. Volgend op de figuur is een stappenplan weergegeven aan de hand waarvan het mogelijk is om tot een selectie van een

Figuur 3
Waardering en selectie in het
gehele archeologische proces.

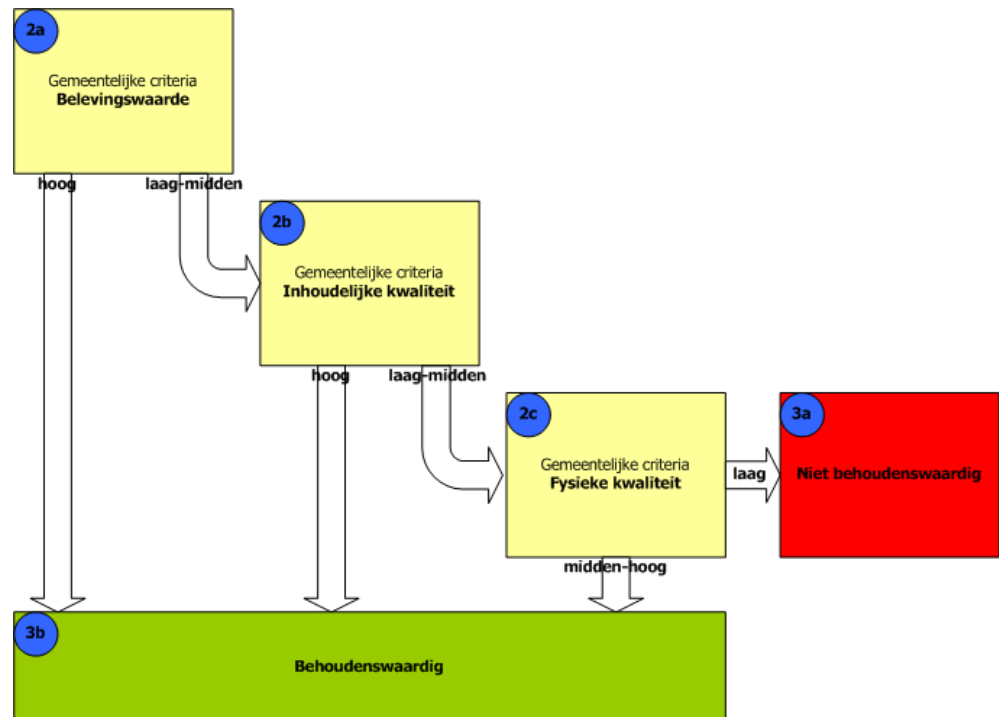
archeologische vindplaats te komen.

Stappenplan waardering en selectie

Figuur 4. Beslisdiagram waardering.

In het kader is het stappenplan weergegeven, waarmee het mogelijk is om te komen tot de waardering en selectie van de vindplaats. De nummering van de stappen is ook aangegeven in figuur 3, wat betreft de stappen 2 en 3 ook in figuur 4. Figuur 4 is een beslisdiagram dat beschrijft hoe de behoudenswaardigheid van

Stap 1 - Beoordeling rapport

Allereerst beoordeelt u het rapport van de archeologisch uitvoerder van (een deel) van de inventarisatiefase, of u laat dat doen. Is het rapport voldoende duidelijk, zijn de vraagstellingen uit het Programma van Eisen beantwoord, zijn de conclusies juist?

Stap 2 - Behoudenswaardig of niet?

Als het rapport correct is, kijkt u naar de waardering van de vindplaats. Is deze vindplaats behoudenswaardig, of niet? Hiervoor dient u het '**Scoreformulier waardering**' in te vullen, welke te vinden is in '**Bijlage 4 – Instrumenten inventarisatiefase AMZ-proces**'. Voor de volgende aspecten zijn sleutelvragen opgesteld in het scoreformulier waardering:

- a) **belevingswaarde;**
- b) **inhoudelijke kwaliteit;**
- c) **fysieke kwaliteit.**

De antwoorden op de sleutelvragen leiden tot maximale scores per onderdeel. Een vindplaats moet een vastgestelde minimale score halen, wil deze in aanmerking komen voor gemeentelijke selectie. Aan de hand van de scores van de waardering kan met behulp van het '**Beslisdiagram waardering**', zoals weergegeven in figuur 4, bekeken worden of de vindplaats behoudenswaardig is of niet.

Stap 3 - Behoudenswaardig?

- a) **Niet behoudenswaardig:** de initiatiefnemer heeft aan zijn archeologische verplichting voldaan. Dit betekent dat er geen vervolgstappen conform de Archeologische MonumentenZorg-cyclus hoeven plaats te vinden en dat de ontwikkeling van de initiatiefnemer, wat betreft archeologie, ongestoord doorgang kan vinden.
- b) **Wel behoudenswaardig:** u kijkt of de vindplaats voldoet aan de gemeentelijke selectieagenda.

Stap 4 - Gemeentelijke selectie

Als de vindplaats behoudenswaardig is, dan dient u vervolgens te kijken of de perioden en thema's die betrekking hebben op de vindplaats binnen de gemeentelijke selectieagenda vallen.

- a) Vindplaats valt **binnen** de selectieagenda. De volgende stap is het kiezen van de juiste archeologische maatregel. Zie hiervoor '**Deel 4 - Archeologische maatregelen**'.
- b) Vindplaats valt **niet binnen** de selectieagenda. Ze gaat ongekend verloren. Met andere woorden, de ontwikkeling kan in principe doorgang vinden en voor de vindplaats is geen archeologische maatregel benodigd, tenzij een andere overheid zich erover 'ontfermt'.

een nieuw aangetroffen vindplaats na afronding van het waarderend onderzoek bepaald kan worden. Met een ingevuld **Scoreformulier waardering** (zie 'Bijlage 4 - Instrumenten inventarisatiefase AMZ-proces') in de hand, kan het beslisdiagram waardering worden doorlopen. Een vindplaats wordt allereerst langs de criteria van **belevingswaarde** gevoerd (2a, figuur 4). Bij een lagere score wordt de vindplaats getoetst aan de tweede set van criteria, de **inhoudelijke kwaliteit** (2b, figuur 4). Bij een lagere score wordt de vindplaats getoetst qua gaafheid en conservering, de criteria van **fysieke kwaliteit** (2c, figuur 4). Als de vindplaats uiteindelijk een gemiddelde tot hoge score kent is deze behoudenswaardig (3b, figuur 4). Daarmee komt de vindplaats in aanmerking voor één van de drie archeologische maatregelen. Is de vindplaats niet behoudenswaardig (3a, figuur 4) dan zal de gemeente de vindplaats gekend verloren laten gaan, wat betekent dat de ontwikkeling doorgang kan vinden en dat er geen archeologische maatregel getroffen hoeft te worden.

Dit is de gang van zaken, tenzij een andere overheid zich 'ontfermt' over de vindplaats op basis van een ander transparant selectiemechanisme. De provincie en het Rijk staat het vrij om de vindplaats in tegenstelling tot de gemeente als behoudenswaardig aan te merken en als rijks- of provinciaal monument aan te wijzen. Dit betekent ook dat zij zorg dragen voor het beheer, inclusief de financiële zorg, en onderhoud van de vindplaats.

DEEL 4 - ARCHEOLOGISCHE MAATREGELEN (opgraven, inpassen/beschermen, begeleiden)

7 Archeologische Maatregelen: *“Als besloten is dat de vindplaats belangrijk is, wat moet ik er dan mee doen?”*

7.1 De vraag

U heeft een onderzoek laten uitvoeren binnen een plangebied. Uit dat onderzoek is gebleken dat er zich in het plangebied een archeologische vindplaats bevindt. Vervolgens heeft u vastgesteld dat de vindplaats behoudenswaardig is en binnen de gemeentelijke selectieagenda valt. Wat moet u er vervolgens mee doen?

In “**Hoofdstuk 3 – Het archeologisch proces**” wordt het gehele archeologisch proces uiteengezet. Hieronder lichten we de verschillende maatregelen toe en geven vervolgens een afwegingskader voor het kiezen van maatregelen, en aan welke eisen deze dan moet voldoen.

7.2 Maatregel: behoud in situ

Indien mogelijk, geniet het altijd de voorkeur een behoudenswaardige vindplaats te behouden en niet te verstoren. Dit kan gerealiseerd worden door aanpassing van de bouwplannen. Stel in overleg met de initiatiefnemer vast welke delen van de vindplaats behouden kunnen blijven. Om de archeologische resten ter plaatse te behouden, is een aantal eisen aan de fysieke bescherming te stellen. Deze vindt u in ‘**Bijlage 6 - Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces**’.

7.3 Maatregel: opgraven

Vaak is het niet mogelijk de bouwplannen aan te passen. In dat geval moet de vindplaats door middel van een opgraving worden veiliggesteld. Hiervoor is een Programma van Eisen benodigd. Een aantal onderzoeksvragen die bij een opgraving kunnen horen, vindt u in ‘**Bijlage 6 – Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces**’.

Na de opgraving bevindt zich geen behoudenswaardige archeologie meer in de bodem en kunnen de civiele ingrepen ongestoord doorgang vinden.

7.4 Maatregel: archeologische begeleiding

Als de behoudenswaardige archeologie niet ter plaatse behouden kan worden is er naast opgraven ook de mogelijkheid van het begeleiden van de civiele ingrepen door een archeoloog. Dit betekent dat tijdens de uitvoering van een civiele ingreep de archeoloog over de schouders van de civiele aannemer meekijkt. Indien nodig krijgt de archeoloog even de tijd om archeologische resten te bekijken en te documenteren. Voordeel van archeologische begeleiding is dat de archeologie niet vooraf uit de bodem wordt gehaald, zoals bij een opgraving, maar gelijk oplopend met de civiele ingreep. Dit kan winst uitgedrukt in tijd en geld opleveren voor het civiele proces. Eisen die bij archeologische begeleiding horen zijn te vinden in **'Bijlage 6 - Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces'**.

7.5 Welke maatregel moet ik eisen?

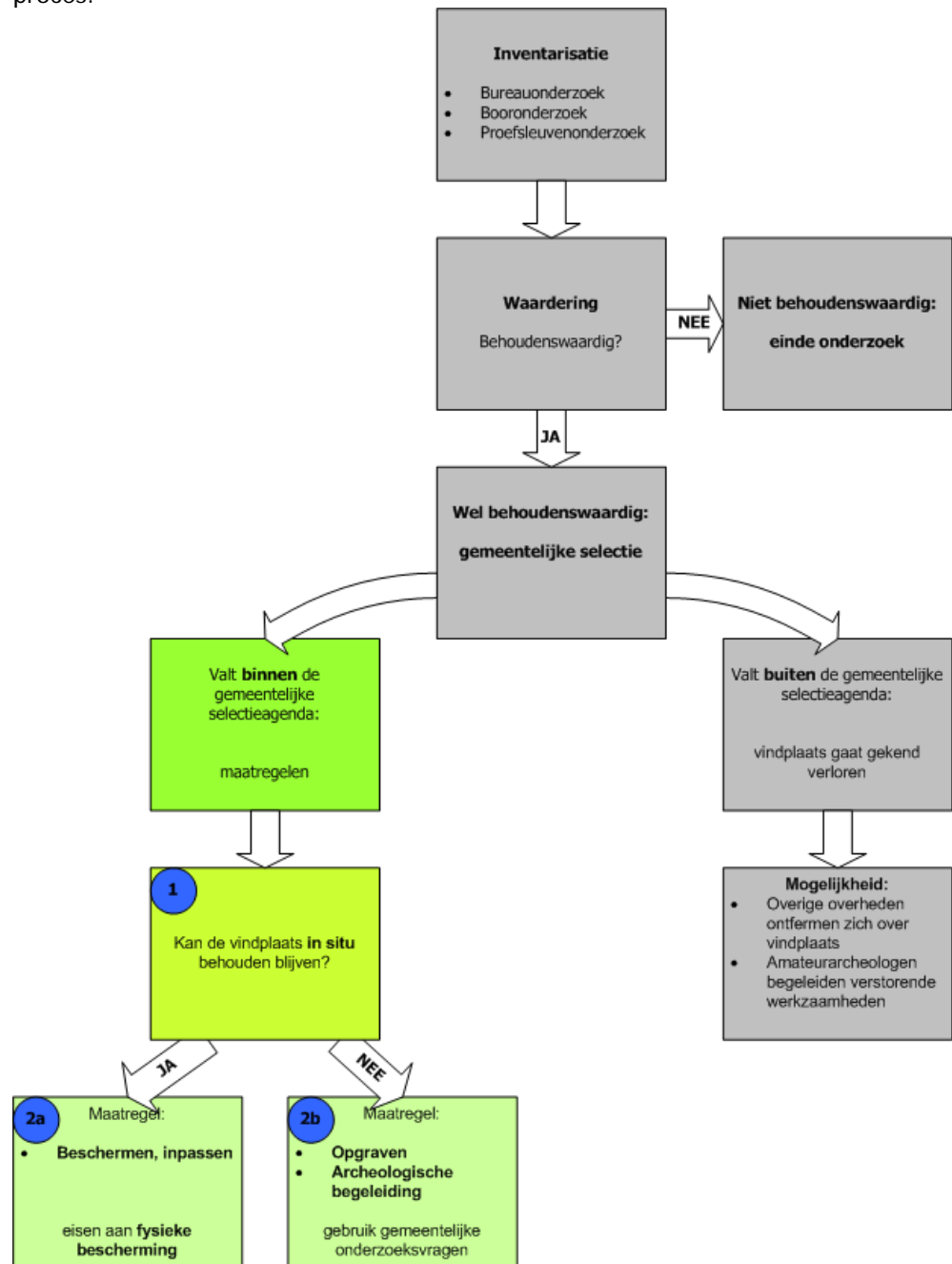
Om te komen tot de keuze van een specifieke beheersmaatregel is een veel breder scala aan kennis gevraagd dan alleen archeologische kennis. Voor deze keuze is het noodzakelijk om het stedenbouwkundig ontwerp, het bestemmingsplan, de civieltechnische uitgangspunten, de architectonische invulling en de archeologische en cultuurhistorische waarden over elkaar te leggen en de meest economische oplossing te formuleren. Op basis van deze stapeling wordt een pakket van maatregelen samengesteld. Door bijvoorbeeld wijziging van de stedenbouwkundige plannen of door bepaalde civiele ingrepen te verplaatsen of anders in te richten, kunnen delen van vindplaatsen fysiek worden beschermd. Andere delen zullen moeten worden opgegraven, aangezien op deze plek planaanpassing niet mogelijk of wenselijk is en echt bebouwing gerealiseerd zal worden. Een ander deel van de archeologische waarden hoeft mogelijk alleen te worden begeleid. Dit houdt in dat het grondwerk archeologisch wordt begeleid. Begeleiding is een maatregel die vaak wordt toegepast bij de aanleg van bovengrondse en ondergrondse infrastructuur. Door een gecombineerde afweging ontstaat een gevarieerd pakket aan archeologische maatregelen dat financieel haalbaar moet zijn. In figuur 5 is de plek van de keuze voor de juiste maatregel aangegeven in het gehele archeologische

proces.

Figuur 5. De keuze voor een maatregel

Stap 1 Vergelijk archeologische contour met civiele ingreep

Door middel van een vergelijking van de contouren van de behoudenswaardige archeologie en de bouwplannen dient vastgesteld te worden of er zich behoudenswaardige archeologie bevindt op plaatsen waar een civiele bodemingreep zal plaatsvinden.

Stap 2 Behoud in situ mogelijk?

Als ter plaatse van de behoudenswaardige archeologie een civiele bodemingreep gepland staat dient bekeken te worden of de bouwplannen gewijzigd kunnen worden ten bate van de archeologie.

- a) Als behoud **in situ** mogelijk is, dan dienen voor de **inpassing** van de archeologie de eisen aan fysieke bescherming geraadpleegd te worden, zie '**Bijlage 6 - Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces**'.
- b) Wanneer behoud in situ niet mogelijk of wenselijk is dan dient de archeologie **ex situ** bewaard te worden. Dit betekent dat de behoudenswaardige archeologie moet worden **opgegraven** of dat de civiele ingrepen **archeologisch begeleid** moeten worden. Een aantal onderzoeksvragen die bij een opgraving kunnen horen, vindt u in '**Bijlage 6 - Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces**'. Een opgraving betekent dat de archeologie voorafgaand aan de civiele ingreep uit de bodem wordt gehaald. Bij archeologische begeleiding wordt de behoudenswaardige archeologie gelijk oplopend met de civieltechnische werkzaamheden uit de bodem gehaald.

In het onderhavige '**Deel 4 - Archeologische maatregelen**' van het beleidsplan is uiteengezet welke archeologische maatregelen gebruikt kunnen worden en hoe de keuze voor een geschikte maatregel gemaakt kan worden, wanneer sprake is van behoudenswaardige archeologie op een plek waar een ontwikkeling gepland staat. Dit Deel behoort bij de laatste fase van het archeologische proces. In het volgende Deel, te weten '**Deel 5 – Operationalisering**', komt de manier waarop het archeologische beleid in de gemeente Culemborg geïmplementeerd kan worden aan bod.

DEEL 5 – OPERATIONALISERING

8 Werkprocessen

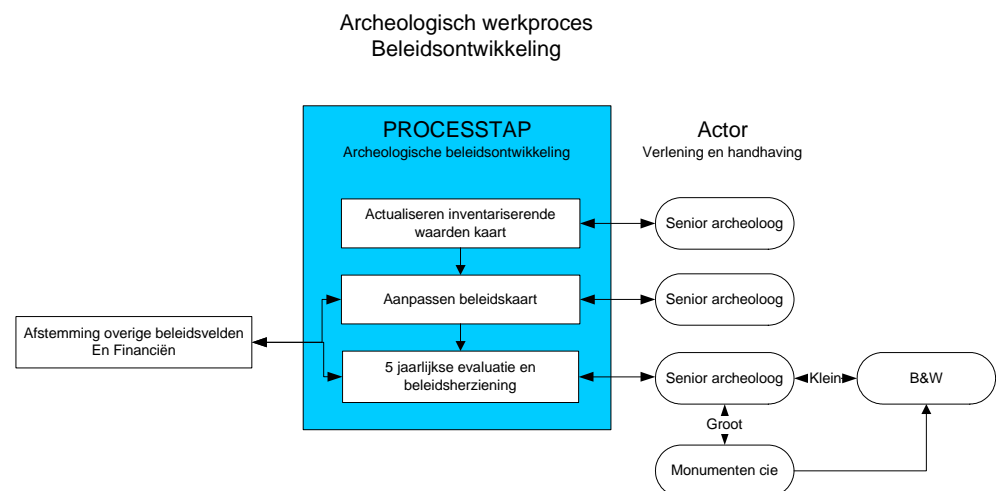
8.1 Inleiding

Binnen de gemeente Culemborg gaat zich een aantal nieuwe werkprocessen afspelen met de invoering van het beleidsveld archeologie. Deze kunnen worden gecombineerd met de nieuwe beleidsprocessen die worden ingevoerd in verband met de omgevingsvergunning. Hieronder geven we deze werkprocessen schematisch weer en lichten ze kort toe. Achtereenvolgens komen de werkprocessen "ontwikkeling archeologiebeleid", "vergunningen" en tot slot "planontwikkeling" aan bod.

8.2 Werkproces ontwikkeling archeologiebeleid

Na de vaststelling van het beleid moet dit periodiek worden bijgewerkt. Het beleidsdocument is immers geen statisch instrument, maar een praktische manier om de omgang met het archeologisch erfgoed te regelen. Dat betekent dat het beleid aan de realiteit aangepast moet worden. Door de resultaten van uitgevoerde onderzoeken te verwerken kan de waarden- en verwachtingenkaart regelmatig worden bijgewerkt. Ook de beleidskaart dient regelmatig herzien te worden: reeds onderzochte gebieden vallen af.

Figuur 6 Werkproces ontwikkeling archeologiebeleid.

8.3 Werkproces vergunningen

De bouwvergunning wordt ondergebracht in de omgevingsvergunning. De wetgeving hiervan (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht; Wabo) zal per 1 januari 2009 in werking treden.

De omgevingsvergunning heeft een aantal bedoelingen:

- het aantal vergunningstelsels verminderen;
- de burger beter van dienst zijn door middel van één aanspreekpunt en één loket;
- tegenstrijdigheid in besluiten voorkomen;
- snellere besluitvorming door gecombineerde aanvraag;
- betere naleving door meer duidelijkheid over de na te leven vergunningeisen.

De eerste fase binnen dit proces bestaat uit de **intake**. Bij de aanvraag van de vergunning wordt gecontroleerd welke aspecten bij deze vergunning aan de orde zullen zijn. Archeologie vormt ook één van de criteria waarop bij de intake wordt getoetst. Deze eerste stap kan door de betreffende ambtenaar zonder archeologisch inhoudelijke kennis worden uitgevoerd. Indien onderzoeksverplichtingen moeten worden opgelegd kan hiervoor een standaard module aan de vergunningvrager worden meegegeven. Dit bevat tevens een standaard PvE voor een bureauonderzoek en eventueel een booronderzoek.

De **tweede fase** bestaat uit het **verwerken** van het dossier en het laten uitvoeren van de benodigde onderzoeken om tot vergunningverlening te komen. De inventarisatiefase van het archeologisch proces wordt ingebed in de vergunningverleningstermijn; op het moment dat duidelijk is welke archeologische maatregel er noodzakelijk is, kan de vergunning, onder de voorwaarde dat de maatregel wordt uitgevoerd, worden verleend.

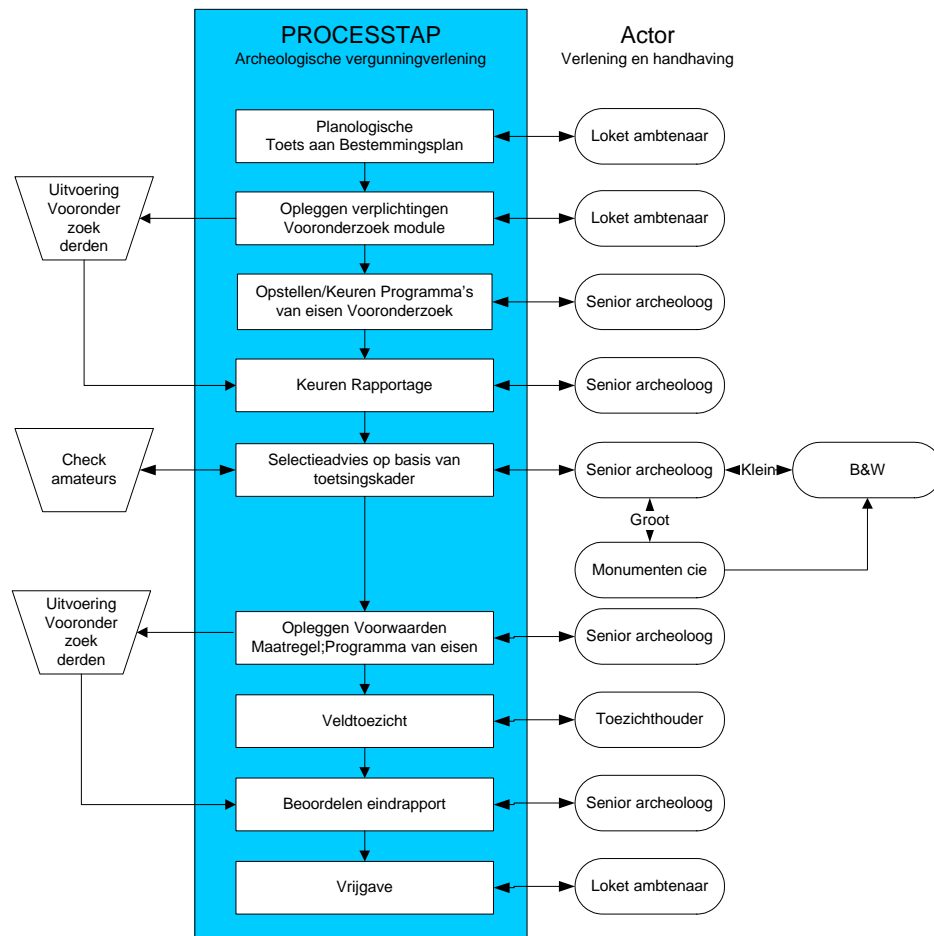
De vergunningvrager is verantwoordelijk voor het (laten) uitvoeren van het archeologisch inventariserend onderzoek. Bij grote onderzoeken kan de gemeente er voor kiezen hierop toezicht te houden tijdens de uitvoering, maar dat zal eerder uitzondering dan regel zijn. De rapportage wordt getoetst door een senior archeoloog. Op basis van deze rapportage kan het opleggen van een maatregel noodzakelijk blijken bij de bouw, sloop of aanleg. Hiervoor schrijft de archeoloog een advies, dat door de beleidsmedewerkers monumenten en archeologie wordt ingepast in het advies aan B&W. Bij omvangrijke werken kan hiervoor nog advies worden gevraagd aan de Monumentencommissie. Dit advies kan ook gevraagd worden aan de Monumentencommissie als het niet gaat om grote werken. Mocht het niet praktisch of haalbaar blijken om voor alle bodemverstoringen het advies van de Monumentencommissie in te winnen, dan dient de commissie wel geïnformeerd te worden door de leden de relevante gegevens te sturen. Toezicht op het naleven van de gestelde eisen kan worden gedaan door de beleidsambtenaar. Worden de juiste rapporten tijdig aangeleverd? De gemeentelijke handhavingsinspecteurs kunnen toezicht houden op het begin en eind van het archeologisch werk en signaleren indien nodig of er bouwactiviteiten plaatsvinden zonder dat er archeologisch onderzoek is geweest. De

handhavingsinspecteurs hebben baat bij een inleiding in de basisprincipes van het archeologisch proces.

Archeologisch werkproces vergunningen

Figuur 7 Archeologisch werkproces vergunningen.

De senior archeoloog stelt een PvE op en houdt indien nodig toezicht als bevoegd gezag. Voordat de uitvoering start, kan de senior archeoloog een toetsing van het voorontwerp vragen. De senior archeoloog beoordeelt de eindrapportage. Na afloop van het veldwerk wordt de lokatie vrijgegeven. De resultaten worden in het gemeentelijk archief en de waardenkaart vastgelegd. Deze procedure wordt ook gevolgd voor het beheer- en onderhoudswerk van de gemeente.

8.4 Werkproces planontwikkeling

Bij een voorgenomen ontwikkellocatie is het aan te bevelen als al in de onderzoeksfase van het planologisch proces een inschatting kan worden gemaakt van de archeologisch beperking. Een dergelijke risico-analyse wordt gebaseerd op

de marktpartij kan vooraf de kosten inschatten en zal geen lagere grondprijzen willen bedingen met als redenering dat de factor archeologie veel onzekerheden met zich meebrengt. De gemeente beoordeelt de rapportage en schrijft een selectieadvies voor B&W; dit doet de senior archeoloog. Bij grote ontwikkelingen wordt de Monumentencommissie een advies gevraagd. Hiervoor kan op ad-hoc basis een archeoloog worden toegevoegd aan de Monumentencommissie. Indien een vindplaats niet van belang is, kan de lokale amateurvereniging worden gevraagd om deze uitspraak te controleren. Deze controleslag kan worden verwerkt op de waardenkaart. Na het selectieadvies volgt een cruciale stap om de maatregelen vast te stellen (opgraven, inpassen of begeleiden van de aangetroffen archeologische waarden). Deze maatregelen kunnen alleen worden bepaald na afstemming met het planologisch en stedenbouwkundig ontwerp. Nadat de meest economische oplossing is vastgesteld wordt een bestemmingsplantekst of ruimtelijke onderbouwing opgesteld. De resultante is de basis van het artikel 10 overleg Besluit op de ruimtelijke ordening.

Hierna volgt de uitvoering van de maatregel. De senior archeoloog stelt hiervoor een Programma van Eisen op en houdt toezicht op de uitvoering. Tegelijkertijd kan het stedenbouwkundig plan en het bestemmingsplan definitief worden gemaakt. Na afloop van het veldwerk wordt het terrein vrijgegeven. Op dat moment kan het bouwrijp maken starten. Tijdens de bouwrijpmakingsfase worden tevens de fysieke beschermingsmaatregelen getroffen en kan waar nodig archeologische bouwbegeleiding worden uitgevoerd.

Na afloop van het werk beoordeelt de senior archeoloog het eindrapport en adviseert over de vrijgave van het terrein. Beschermde gebieden zijn opgenomen op de plankaart en worden verder afgehandeld via het vergunningverleningsproces indien hier in de toekomst ontwikkelingen gaan plaatsvinden. Archeologie kan in bestemmingsplan ook als dubbelbestemming archeologisch onderzoeksgebied worden opgenomen. Na opgraven of begeleiden kan de archeologische bestemming (deels) verwijderd worden van de bestemmingsplankaart.

8.5 Inzet archeoloog

De gemeente krijgt een aantal taken op het gebied van archeologie waarvoor archeologisch-inhoudelijke expertise benodigd is. Deze expertise kan op een aantal manieren worden verkregen.

1. creëren van een formatieplaats;
2. detachering;
3. vaste prijs/productafspraken met archeologische bedrijven per jaar voor terugkerende werkzaamheden;
4. aanbesteding en contractering per project door middel van een bestek;
5. opzetten van een regionale beleidsdienst met buurgemeenten;
6. Een combinatie van mogelijkheden.

Beleid en handhaving

Voorgesteld wordt om de eerste twee jaar na vaststelling van deze nota te gebruiken als *pilotfase* en de werkelijke belasting goed in kaart te brengen, waarna

de meest economische manier om het beleid vorm te geven kan worden vastgesteld. Hiervoor is ongeveer 0,7 fte noodzakelijk.

Tevens kan in deze periode het beleidsplan worden geïmplementeerd. Daarna kan worden gekeken naar een vaste invulling van de functie door middel van een formatieplaats. Het is wellicht verstandiger om de capaciteit nog een aantal jaren met detachering te blijven invullen. Door de herinrichting van de organisatie moet de rol van archeoloog nog uitkristalliseren. Daarnaast brengt een ingehuurd archeoloog meer kennis met zich mee.

Ook kan in 2008 worden begonnen met gesprekken met buurgemeenten en kan, naar analogie van de milieudiensten, de mogelijkheid worden getoetst voor een samenwerkende archeologische beleidsdienst of regionaal archeoloog. Hierbij dient wel van te voren duidelijk te zijn voor welk deel een gezamenlijk archeoloog op iedere deelnemende gemeente drukt. De deelnemende gemeenten zullen dus inzichtelijk moeten hebben hoeveel tijd er met de archeologische zorgtaak gemoeid zal zijn. Daarnaast is van belang dat de gezamenlijk archeoloog het individuele beleid van gemeenten uitvoert, zich realiseert dat dit per gemeente kan verschillen en dit respecteert. Het gezamenlijk opstellen van beleid volgens dezelfde principes binnen de deelnemende gemeentes kan hierbij voordeel bieden. De gezamenlijk archeoloog bouwt ook kennis van het hele gebied op.

Voor het uitvoeren van de nog resterende eenmalige beleidswerkzaamheden kan een normale aanbesteding in concurrentie met de bekende archeologische adviesorganisaties plaatsvinden per product.

Bijlagen

9 Leeswijzer bijlagen

Met dit beleidsplan is het mogelijk om, zoals de nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) aangeeft, aan de zorgplicht voor het archeologisch erfgoed te voldoen. Daarbij is dit beleidsplan de basis om archeologie voortaan als conditie binnen de ruimtelijke ordening mee te wegen. Dit gehele beleidsstuk, inclusief alle bijlagen is ook in digitale vorm terug te vinden op **bijgevoegde cd-rom**. Met de hierop volgende bijlagen kan het archeologisch beleid daadwerkelijk geïmplementeerd worden in de gemeente Culemborg.

Leeswijzer bijlagen:

- **Bijlage 1 - Archeologische beleidskaart & normen**
Hier vindt u de beleidskaart waarop voor de gehele gemeente is aangegeven in welke delen van de gemeente geen archeologisch onderzoek hoeft te worden verricht en in welke delen wel onderzoek wordt gevraagd. In aanvulling op de beleidskaart is per onderzoeksdeel vastgesteld bij welke oppervlakte en diepte van de bodemingreep onderzoek moet worden verricht.
- **Bijlage 2 - Monumentenverordening**
Hier vindt u de gemeentelijke verordening, die gebruikt kan worden voor reeds bestaande bestemmingsplannen waarin wel behoudenswaardige archeologie aanwezig is binnen het bestemmingsplangebied, maar die nog niet geactualiseerd zijn met inbegrip van archeologische bestemmingen en voorschriften.
- **Bijlage 3 - Bestemmingsplanvoorschriften**
Hier vindt u voorbeeld voorschriften die opgenomen kunnen worden in bestemmingsplannen.
- **Bijlage 4 - Instrumenten inventarisatiefase AMZ-proces**
Hier vindt u een standaard Programma van Eisen voor een booronderzoek, algemene onderzoeksvragen voor een proefsleuvenonderzoek.
- **Bijlage 5 - Instrumenten selectiefase AMZ-proces**
Hier vindt u een scoreformulier voor de gemeentelijke waarderingscriteria van een vindplaats.
- **Bijlage 6 - Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces**
Hier vindt u onderzoeksvragen voor een opgraving en eisen aan fysieke bescherming van een vindplaats.
- **Bijlage 7 - Financiële onderbouwing**

Hier vindt u de financiële consequenties en specificering van de gemaakte keuzes.

- **Bijlage 8 – Begrippen en afkortingen**

Hier vindt u een lijst van gebruikte begrippen en afkortingen.

- **Bijlage 9 – Waardenkaart en rapportage**

Hier vindt u de verwachtingenkaart met bijbehorende rapportage.

De volgende bijlagen zijn enkel in digitale vorm bijgevoegd (cd-rom):

- Bijlage integrale tekst Selectiebeleid

Hier vindt u de onderbouwing van de keuze van de gemeente Culemborg voor specifieke archeologische perioden en thema's, zoals die in de gemeentelijke selectieagenda zijn opgenomen.

- Bijlage integrale tekst Naar een zelfstandig Culemborgs Archeologiebeleid.

Hier vindt u ondermeer de onderbouwing van de keuze van de gemeente Culemborg voor de oppervlaktenormen die gehanteerd worden bij het besluit wanneer archeologisch onderzoek vereist is.

Bijlage 1 Beleidskaart en ondergrenzen

Concept kwantitatieve normen op te leggen bij bodemverstoring per vergunning:

VERGUNNINGTYPE	TYPE ARCHEOLOGISCH GEBIED						
	wettelijk beschermd Rijksmonument	Archeologisch waardevol gebied A	Archeologisch waardevol gebied B	Onderzoeksgebied A	Onderzoeksgebied B	Onderzoeksgebied C	Gebied met lage verwachting
Aanlegvergunning	RACM	Diepte >30cm en oppervlakte >50m ²	Diepte >30cm en oppervlakte >100m ²	Diepte >30 cm en oppervlakte > 500 m ²	Diepte >50 cm en oppervlakte > 1000 m ²	Diepte > 3m en oppervlakte > 2500 m ²	geen voorschriften; meldingsplicht; evt. toelaten begeleiding
Bouwvergunning	RACM	Diepte >30cm en oppervlakte >50m ²	Diepte >30cm en oppervlakte >100m ²	Diepte >30 cm en oppervlakte > 500 m ²	Diepte >50 cm en oppervlakte > 1000 m ²	Diepte > 3m en oppervlakte > 2500 m ²	geen voorschriften; meldingsplicht; evt. toelaten begeleiding
Sloopvergunning	RACM	tot maximum van 30 cm boven maaiveld indien de latere verstoringsdiepte >30cm en opp.>50m ²	tot maximum van 30 cm boven maaiveld indien de latere verstoringsdiepte >30cm en opp.>100m ²	tot maximum van 30 cm boven maaiveld indien de latere verstoringsdiepte >30cm en opp.>500m ²	tot maximum van 30 cm boven maaiveld indien de latere verstoringsdiepte >50cm en opp.>1000m ²	tot maximum van 30 cm boven maaiveld indien de latere verstoringsdiepte >3m en opp.>2500m ²	geen voorschriften; meldingsplicht; evt. toelaten archeologische begeleiding
Vrijstelling ex art 19	RACM	Diepte > 30cm en oppervlakte >50 m ²	Diepte > 30cm en oppervlakte>100 m ²	Diepte > 30cm en oppervlakte>500 m ²	Diepte > 50cm en oppervlakte>1000 m ²	Diepte > 50cm en oppervlakte>2500 m ²	geen voorschriften; meldingsplicht; evt. toelaten archeologische begeleiding
Soorten gebieden	op moment van schrijven n.v.t.	Historische binnenstad	AMK-terreinen, oude woongronden	Hoge archeologische verwachting; stroomruggen	Middelhoge archeologische verwachting	Onbekende archeologische verwachting, diepgelegen stroomruggen	lage verwachting, verstoorte gebieden

Bijlage 2 Monumentenverordening

MONUMENTENVERORDENING CULEMBORG 2008

Vastgesteld in de raad van [datum]

Inwerkingtreding: [datum]

De raad van de gemeente Culemborg,

gezien het voorstel van burgemeester en wethouders van [datum],

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet en de artikelen 12, 14 en 15 van de Monumentenwet 1988,

besluit vast te stellen de:

Monumentenverordening Culemborg 2008

Artikel 1 Begripsbepalingen

Deze verordening verstaat onder:

- a. *monumenten*:
  1. zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;
  2. terreinen die van algemeen belang zijn wegens een daarin aanwezige zaak als bedoeld onder 1;
- b. *archeologisch waardevol gebied*: door burgemeester en wethouders aangewezen terrein waarvan op grond van historische gegevens of door archeologische vondsten en onderzoek vast staat dat het van algemeen belang is wegens zijn betekenis voor de archeologische monumentenzorg;
- c. *archeologisch onderzoeksgebied*: door burgemeester en wethouders aangewezen terrein waarvan op grond van historische gegevens of door archeologische vondsten en onderzoek vermoed wordt dat het van algemeen belang is wegens zijn betekenis voor de archeologische monumentenzorg;
- d. *gemeentelijke archeologische beleidskaart*: kaart waarop de gemeentelijke archeologische gebieden zijn geregistreerd;

- e. *gemeentelijke monumenten*: onroerende goederen en zaken, die overeenkomstig de bepalingen van deze verordening als beschermd gemeentelijk monument zijn aangewezen;
- f. *gemeentelijke monumentenlijst*: de lijst waarop zijn geregistreerd de overeenkomstig deze verordening als gemeentelijk monument of als beeldbepalend object aangewezen zaken;
- g. *rijksmonumenten*: onroerende goederen en zaken, die op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 zijn aangewezen als beschermd monument en zijn ingeschreven in het register als bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet 1988;
- h. *kerkelijke monumenten*: onroerende goederen of zaken met de status van beschermd rijksmonument of gemeentelijk monument, die eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente, parochie of van een kerkelijke instelling en die uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de eredienst;
- i. *beeldbepalende panden*: (onderdelen van) onroerende goederen en zaken, gelegen binnen het beschermde stadsgezicht, die niet de status van beschermd gemeentelijk monument hebben, maar niettemin naar het oordeel van burgemeester en wethouders door hun architectuur, materiaalgebruik en/of detaillering een waardevolle bijdrage leveren aan de sfeer, uitstraling en belevingswaarde van de binnenstad;
- j. *Monumentencommissie*: de op grond van artikel 15, lid 1 van de Monumentenwet 1988 ingestelde commissie met als taak burgemeester en wethouders op verzoek of uit eigen beweging te adviseren over de toepassing van de Monumentenwet 1988, deze verordening en het monumentenbeleid in algemene zin;
- k. *bouwhistorisch onderzoek*: in een schriftelijke rapportage vastgelegd onderzoek naar de bouwgeschiedenis en de bouwhistorische waarden van een monument.
- l. *archeologisch onderzoek*: in een schriftelijke rapportage vastgelegd bureau- en/of veldonderzoek naar de materiële neerslag van menselijke aanwezigheid en menselijk handelen in het verleden;
- m. *archeologische monumentenzorg*: zorg die zich richt op het optimaal beheer van de bodem als unieke bron van informatie over de geschiedenis van Nederland;

- n. *bodemverstorende activiteiten*: het plegen van ingrepen die de bestemming van de grond veranderen en waardoor het grondwaterpeil verandert of het uitvoeren van grondbewerkingen.

Artikel 2 Het gebruik van het monument

Bij de toepassing van deze verordening wordt rekening gehouden met het gebruik van het monument, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied.

Artikel 3 De aanwijzing tot gemeentelijk monument

1. Burgemeester en wethouders kunnen, al dan niet op aanvraag van een belanghebbende, een pand, terrein of object aanwijzen als beschermd gemeentelijk monument of beeldbepalend pand.
2. Burgemeester en wethouders kunnen, al dan niet op aanvraag van een belanghebbende, een terrein of object aanwijzen als:
  - a. gebied met gekende maar nader te waarderen en/of te begrenzen archeologische waarden (archeologisch waardevol gebied);
  - b. gebied met een middelhoge tot hoge verwachtingswaarde (archeologisch onderzoeksgebied);
3. Voordat burgemeester en wethouders over de aanwijzing een besluit nemen, vragen zij advies aan de Monumentencommissie. In spoedeisende gevallen kan het vragen van dit advies achterwege blijven.
4. Burgemeester en wethouders kunnen ten behoeve van de aanwijzing van een gemeentelijk monument bepalen dat bouwhistorisch onderzoek wordt verricht.
5. Burgemeester en wethouders kunnen ten behoeve van de aanwijzing van een archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied bepalen dat archeologisch onderzoek wordt verricht.
6. Het college stelt de raad in kennis van het besluit tot de aanwijzing van een gemeentelijk monument, beeldbepalend pand, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied.
7. Voordat burgemeester en wethouders een kerkelijk monument als gemeentelijk monument aanwijzen, voeren zij overleg met de eigenaar.
8. De aanwijzing kan geen monument betreffen dat is aangewezen op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988.

9. De aanwijzing als archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied kan geen terrein of object betreffen dat in het bestemmingsplan een bestemming kent als archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied.

Artikel 4 Termijnen advies en aanwijzingsbesluit

1. De Monumentencommissie adviseert schriftelijk binnen acht weken na ontvangst van het verzoek van burgemeester en wethouders.
2. Burgemeester en wethouders beslissen binnen twaalf weken na ontvangst van het advies van de Monumentencommissie, maar in ieder geval binnen 20 weken na de adviesaanvraag.

Artikel 5 Mededeling aanwijzingsbesluit

1. De aanwijzing als bedoeld in artikel 3, eerste lid, wordt meegedeeld aan degenen die als zakelijk gerechtigden in de kadastrale legger bekend staan en aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers.
2. De aanwijzing als bedoeld in artikel 3, tweede lid, wordt meegedeeld aan degenen die als zakelijk gerechtigden in de kadastrale legger bekend staan.

Artikel 6 Registratie op de gemeentelijke monumentenlijst

1. Burgemeester en wethouders registreren het gemeentelijke monument, beeldbepalende pand, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied op de gemeentelijke monumentenlijst.
2. De gemeentelijke monumentenlijst bevat de plaatselijke aanduiding, de datum van de aanwijzing, de kadastrale aanduiding, de tenaamstelling en een korte beschrijving of typering van het gemeentelijke monument, beeldbepalende pand, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied.
3. Burgemeester en wethouders geven de tot archeologisch waardevol gebied en archeologisch onderzoeksgebied aangewezen terreinen aan op de gemeentelijke archeologische beleidskaart.

Artikel 7 Wijzigen van de aanwijzing

1. Burgemeester en wethouders kunnen de aanwijzing ambtshalve of op aanvraag van een belanghebbende wijzigen.

2. Artikel 3, derde tot en met zesde lid, en artikel 4 zijn van overeenkomstige toepassing op het wijzigingsbesluit.
3. Indien de wijziging naar het oordeel van burgemeester en wethouders van ondergeschikte betekenis is, blijft overeenkomstige toepassing van artikel 3, derde tot en met zesde lid, en artikel 4, eerste lid, achterwege.
4. De inhoud en de datum van de wijziging worden op de gemeentelijke monumentenlijst aangetekend.

Artikel 8 Intrekken van de aanwijzing

1. Indien burgemeester en wethouders de aanwijzing intrekken, zijn artikel 3, derde lid, en artikel 4 van overeenkomstige toepassing.
2. De aanwijzing wordt geacht te zijn ingetrokken, indien toepassing wordt gegeven aan artikel 3 van de Monumentenwet 1988.
3. De aanwijzing tot archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied wordt geacht te zijn ingetrokken, indien de tot archeologisch gebied aangewezen terreinen in het bestemmingsplan de bestemming archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied kent.
4. De intrekking wordt op de gemeentelijke monumentenlijst aangetekend.

Artikel 9 Voorbescherming

Met ingang van de datum waarop burgemeester en wethouders bij besluit het voornemen hebben uitgesproken om een onroerend goed, zaak, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst tot het moment dat inschrijving in het register als bedoeld in artikel 6 plaatsvindt, dan wel vaststaat dat het onroerende goed, de zaak, het archeologisch waardevol gebied of het archeologisch onderzoeksgebied niet wordt geplaatst op de gemeentelijke monumentenlijst, zijn de artikelen 10 tot en met 17 van overeenkomstige toepassing als ware het een beschermd gemeentelijk monument, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied.

Artikel 10 Verbodsbepaling

Het is verboden een gemeentelijk monument, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied te beschadigen of te vernielen.

Artikel 11 Vergunning

1. Het is verboden zonder vergunning van burgemeester en wethouders of in strijd met bij zodanige vergunning gestelde voorschriften:
  - a. een gemeentelijk monument, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;
  - b. een gemeentelijk monument, archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied af te breken te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een dusdanige wijze, dat het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.
2. Het is in een 'archeologisch waardevol gebied' verboden bodemversturende activiteiten te verrichten voorzover het betreft grondwerken met een bodemverstoring dieper dan 0,3 m en met een oppervlakte van meer dan 100 vierkante meter.
3. Het is in een 'archeologisch onderzoeksgebied A' verboden bodemversturende activiteiten te verrichten voorzover het betreft grondwerken met een bodemverstoring dieper dan 0,3 m en met een oppervlakte van meer dan 500 vierkante meter.
4. Het is in een 'archeologisch onderzoeksgebied B' verboden bodemversturende activiteiten te verrichten voorzover het betreft grondwerken met een bodemverstoring dieper dan 0,5 m en met een oppervlakte van meer dan 1000 vierkante meter.
5. Het is in een 'archeologisch onderzoeksgebied C' verboden bodemversturende activiteiten te verrichten voorzover het betreft grondwerken met een bodemverstoring dieper dan 3 m en met een oppervlakte van meer dan 2500 vierkante meter.

Artikel 12 Termijnen advies en vergunningverlening

1. Op de voorbereiding van een besluit op de aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 11 is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing.
2. Burgemeester en wethouders zenden onmiddellijk een afschrift van de ontvankelijke vergunningaanvraag voor een gemeentelijk monument, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied aan de Monumentencommissie voor advies.
3. Binnen acht weken na de datum van verzending van de adviesaanvraag brengt de Monumentencommissie schriftelijk advies uit aan het college.

4. Indien het college niet besluit binnen de in artikel 3:18 Algemene wet bestuursrecht gestelde termijn, wordt de vergunning - met uitzondering van de aanvraag om sloopvergunning - geacht te zijn verleend. Voor de sloopvergunning geldt dat als burgemeester en wethouders niet voldoen aan de in eerste zin van dit artikel bedoelde termijn, deze wordt geacht te zijn geweigerd.
5. Een (sloop)vergunning ingevolge deze verordening blijft buiten werking gedurende zes weken na de datum waarop zij is verleend of van rechtswege is verleend. Indien gedurende deze termijn bezwaar wordt gemaakt op grond van de Algemene wet bestuursrecht, blijft de vergunning buiten werking totdat op het bezwaar is beslist.
6. Burgemeester en wethouders kunnen in het belang van het behoud van monumentale en bouwhistorische waarden bepalen dat voorafgaand aan de vergunningverlening bouwhistorisch onderzoek wordt verricht.
7. Burgemeester en wethouders kunnen in het belang van het behoud van archeologische waarden bepalen dat voorafgaand aan de vergunningverlening archeologisch onderzoek wordt verricht.
8. Burgemeester en wethouders kunnen een vergunning verlenen indien is gebleken dat de activiteiten in het archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied waarvoor vergunning wordt verleend niet zullen leiden tot een verstoring van de eventueel aanwezige archeologie.
9. Burgemeester en wethouders kunnen aan de vergunningverlening in een archeologisch waardevol gebied of archeologisch onderzoeksgebied in ieder geval de volgende voorschriften worden verbonden:
  - a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische waarden in de bodem worden behouden; of
  - b. de verplichting tot het doen van opgravingen; of
  - c. de verplichting om de activiteit die tot bodemverstoring leidt te laten begeleiden door een gekwalificeerd deskundige.

Artikel 13 Kerkelijk monument

Burgemeester en wethouders verlenen met betrekking tot een kerkelijk monument geen vergunning ingevolge de bepalingen van artikel 11 dan in overeenstemming met de eigenaar, indien en voor zover het een vergunning betreft, waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstuitoefening in het monument in het geding zijn.

Artikel 14 Intrekken van de vergunning

1. De vergunning kan door burgemeester en wethouders worden ingetrokken indien:
  - a. blijkt dat de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;
  - b. blijkt dat de vergunninghouder de voorschriften als bedoeld in artikel 11 niet naleeft;
  - c. de omstandigheden aan de kant van de vergunninghouder zich zodanig hebben gewijzigd, dat het belang van het monument, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied zwaarder dient te wegen;
  - d. niet binnen twee jaar van de vergunning gebruik wordt gemaakt.
2. Het besluit tot intrekking wordt in afschrift gezonden aan de Monumentencommissie.

Artikel 15 Vergunning voor beschermd rijksmonument

1. Burgemeester en wethouders zenden onmiddellijk een afschrift van de ontvankelijke aanvraag om vergunning voor een beschermd rijksmonument aan de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten en aan de Monumentencommissie.
2. De Monumentencommissie adviseert schriftelijk over de aanvraag binnen acht weken na de datum van verzending van het afschrift.
3. Bij overschrijding van de in het tweede lid genoemde termijn wordt de Monumentencommissie geacht geadviseerd te hebben.

Artikel 16 Schadevergoeding

1. Indien en voor zover blijkt dat een belanghebbende ten gevolge van:
  - a. de weigering van burgemeester en wethouders een vergunning als bedoeld in artikel 11 te verlenen;
  - b. voorschriften door burgemeester en wethouders verbonden aan een vergunning als bedoeld in artikel 11 schade lijdt of zal lijden, die redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te

blijven, kennen burgemeester en wethouders hem op zijn aanvraag een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.

2. Voor de behandeling van de aanvragen zijn de bepalingen van de verordening ter regeling van de procedure bij toepassing van artikel 49 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening van overeenkomstige toepassing.

Artikel 17 Strafbepaling

Degene die handelt in strijd met de artikelen 10 en 11 van deze verordening, wordt gestraft met een geldboete van de tweede categorie (maximaal € 5000,=).

Artikel 18 Toezichthouders

1. Met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze verordening zijn belast: toezichthouders als bedoeld in art. 5.11 van de Algemene wet bestuursrecht en ambtenaren Toezicht & Handhaving als bedoeld in art. 100 van de Woningwet.
2. Voorts zijn met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze verordening belast de bij besluit van burgemeester en wethouders dan wel de burgemeester aan te wijzen personen.

Artikel 19 Inwerkingtreding

1. Voor zover deze verordening betrekking heeft op gemeentelijke monumenten, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied treedt zij - conform artikel 142 van de Gemeentewet - in werking op de achtste dag na bekendmaking.
2. De verordening, vastgesteld bij besluit van de raad van 30 maart 1995, voor zover het betreft bepalingen over gemeentelijke monumenten, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied, vervalt op het moment dat de nieuwe verordening in werking treedt.
3. Voor zover deze verordening betrekking heeft op beschermde rijksmonumenten, treedt zij in werking overeenkomstig het bepaalde in artikel 15, tweede lid, van de Monumentenwet 1988.
4. De monumentenverordening, vastgesteld bij besluit van de raad van *dag maand 2008*, voor zover het betreft bepalingen over beschermde rijksmonumenten, vervalt op de datum waarop het derde lid betrekking heeft.

5. De op grond van de oude, in het tweede lid ingetrokken, verordening aangewezen en geregistreerde gemeentelijke monumenten, archeologisch waardevol of archeologisch onderzoeksgebied worden geacht te zijn aangewezen en geregistreerd overeenkomstig de bepalingen van deze verordening.
6. Aanvragen om vergunning die zijn ingediend vóór de inwerkingtreding van deze verordening worden afgehandeld met inachtneming van de bepalingen van de in het tweede lid ingetrokken verordening.

Artikel 19 Citeertitel

Deze verordening kan worden aangehaald als 'Monumentenverordening Culemborg 2008'.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van [datum].

De griffier,
voorzitter,

De

Bijlage 3

Bestemmingsplanvoorschriften

B3.1 Toelichting

Het instrument waarmee de gemeente de zorg voor haar erfgoed verankert, is het bestemmingsplan. In deze bijlage zijn voorbeeldvoorschriften opgenomen voor het bestemmingsplan. De gehanteerde oppervlakte- en dieptegrenzen in onderstaande voorschriften per type archeologisch gebied ofwel bestemming komen overeen met de kwantitatieve normen, zoals deze zijn weergegeven in de matrix in Bijlage 1.

B3.2 Voorbeeldvoorschriften Archeologie

B.3.2.1 Begrippen

1. *archeologisch waardevol gebied*: door burgemeester en wethouders aangewezen terrein waarvan op grond van historische gegevens of door archeologische vondsten en onderzoek vast staat dat het van algemeen belang is wegens zijn betekenis voor de archeologische monumentenzorg;
2. *archeologisch onderzoeksgebied*: door burgemeester en wethouders aangewezen terrein waarvan op grond van historische gegevens of door archeologische vondsten en onderzoek vermoed wordt dat het van algemeen belang is wegens zijn betekenis voor de archeologische monumentenzorg;
3. *gemeentelijke archeologische beleidskaart*: kaart waarop de gemeentelijke archeologische gebieden zijn geregistreerd;
4. *archeologisch onderzoek*: in een schriftelijke rapportage vastgelegd bureau- en/of veldonderzoek naar de materiële neerslag van menselijke aanwezigheid en menselijk handelen in het verleden;
5. *archeologische monumentenzorg*: zorg die zich richt op het optimaal beheer van de bodem als unieke bron van informatie over de geschiedenis van Nederland;
6. *bodemverstorende activiteiten*: het plegen van ingrepen die de bestemming van de grond veranderen en waardoor het grondwaterpeil verandert of het uitvoeren van grondbewerkingen.
7. *Archeologisch beschermd monument*: gebied of terrein van zeer hoge archeologische waarde dat van rijkswege of gemeentewege is beschermd. Indien het monument door de Minister is aangewezen, is het beschermd conform de Monumentenwet 1988. De beschermde monumenten kennen een aanduiding op de plankaart.
8. *Archeologische waarde*: de aan een gebied toegekende waarden in verband met de kennis en studie van de in dat gebied voorkomende overblijfselen van menselijke aanwezigheid of activiteit in het verleden, tenminste ouder dan 50 jaar.

B3.2.2 Lid 1: Dubbelbestemming Archeologisch onderzoeksgebied

De gronden die op de bestemmingsplankaart zijn aangeduid met "*Archeologisch onderzoeksgebied*" zijn mede bestemd voor doeleinden ter vaststelling van de archeologische waarden.

B.3.2.3 Lid 2: Dubbelbestemming Archeologisch waardevol gebied

De gronden die op de bestemmingsplankaart zijn aangeduid met “*Archeologisch waardevol gebied*” zijn tevens bestemd voor doeleinden ter bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden. Deze bestemming is *primair* ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen.

B3.2.4 Lid 3: Aanlegvergunning

1. Het is verboden om op of in gronden zoals opgenomen op de bestemmingsplankaart en aangeduid met:

- “*Archeologisch waardevol gebied*”; of
- “*Archeologisch onderzoeksgebied A*”; of
- “*Archeologisch onderzoeksgebied B*”; of
- “*Archeologisch onderzoeksgebied C*”;

de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren of te laten uitvoeren, zonder of in afwijking van een aanlegvergunning, als bedoeld in artikel 14 Wet op de Ruimtelijke Ordening, van Burgemeester en Wethouders, zulks ongeacht het bepaalde in de voorschriften bij andere op deze gronden van toepassing zijnde bestemmingen:

- a. het verlagen of afgraven van de bodem, waarvoor geen ontgrondingvergunning is vereist;
- b. het uitvoeren van groundbewerkingen dieper dan 0,5 meter onder het maaiveld, waartoe ook gerekend wordt woelen, mengen, diepploegen, egaliseren, ontginnen en aanleggen van drainage;
- c. het verlagen van het grondwaterpeil, tenzij dit een maatregel is van het bevoegde waterschap;⁵
- d. het ophogen van de bodem;
- e. het graven, verbreden en dempen van sloten, vijvers en andere wateren;
- f. het aanleggen van ondergrondse kabels en leidingen en het aanbrengen van de daarbij horende constructies, wanneer deze werken of werkzaamheden:
  - in de gronden die zijn aangeduid met “*archeologisch waardevol gebied A*” dieper reiken dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 50 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met “*archeologisch waardevol gebied B*” dieper reiken dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 100 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met “*archeologisch onderzoeksgebied A*” dieper reiken dan 30 centimeter onder

---

⁵ Nadeel van lid 3, sub 1c is dat een dergelijke maatregel vaak effect tweeweg brengt op een aangrenzend of verder gelegen perceel dan op het perceel waar de archeologische resten mogelijk aanwezig zijn en waar dus deze bescherming gewenst is.

- het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 500 vierkante meter; of
- in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch onderzoeksgebied B*" dieper reiken dan 50 centimeter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 1.000 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch onderzoeksgebied C*" dieper reiken dan 3 meter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 2.500 vierkante meter; en
  - niet behoren tot het normale onderhoud en beheer van landschap, wegen, wateren, kabels en leidingen.
- g. het aanleggen, verbreden of verharden van wegen, paden of parkeergelegenheden en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen, wanneer deze werken of werkzaamheden:
- in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch waardevol gebied A*" dieper reiken dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 50 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch waardevol gebied B*" dieper reiken dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 100 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch onderzoeksgebied A*" dieper reiken dan 30 centimeter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 500 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch onderzoeksgebied B*" dieper reiken dan 50 centimeter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 1.000 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met "*archeologisch onderzoeksgebied C*" dieper reiken dan 3 meter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 2.500 vierkante meter; en
  - niet behoren tot het normale onderhoud en beheer van landschap, wegen, wateren, kabels en leidingen.;
- h. het uitvoeren van heiwerkzaamheden of het op andere wijze indrijven van objecten in de bodem;
- i. het tot stand brengen en/of in exploitatie brengen van boor- en pompputten;
- j. het aanleggen van bouwland of het scheuren van grasland;
- k. het aanleggen van bos of boomgaard;
- l. het rooien van bos of boomgaard waarbij de stobben worden verwijderd;

- m. het aanbrengen van constructies, die verband houden met bovengrondse leidingen;
  - n. Alle overige werkzaamheden die de archeologische waarden in de aangeduide gronden kunnen aantasten.
2. Aan de aanvraag voor een aanlegvergunning voor de gronden aangeduid met:
- *"Archeologisch waardevol gebied A"*; of
  - *"Archeologisch waardevol gebied B"*; of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied A"*; of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied B"*; of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied C"*;
- kan de voorwaarde worden verbonden dat een rapport wordt overgelegd waarin de archeologische waarde van de gronden die blijkens de aanvraag worden verstoord naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.
3. Aan de aanlegvergunning kunnen in ieder geval de volgende voorschriften worden verbonden:
- a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische waarden in de bodem worden behouden; of
  - b. de verplichting tot het doen van opgravingen; of
  - c. de verplichting om de activiteit die tot bodemverstoring leidt te laten begeleiden door een gekwalificeerd deskundige.

B3.2.5 Lid 4: Sloopvergunning

1. In het belang van de archeologische monumentenzorg kunnen burgemeester en wethouders voorschriften verbinden aan een sloopvergunning op of in gronden op de bestemmingsplankaart en aangeduid met:
- *"Archeologisch waardevol gebied A"*, of
  - *"Archeologisch waardevol gebied B"*, of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied A"*; of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied B"*; of
  - *"Archeologisch onderzoeksgebied C"*.
2. Aan de sloopvergunning voor de gronden, als bedoeld in lid 4, sub 1, kunnen burgemeester en wethouders het voorschrift verbinden dat de sloopwerken vanaf het maaiveld en dieper worden begeleid door een gekwalificeerd deskundige wanneer deze werken of werkzaamheden:
- in de gronden die zijn aangeduid met *"archeologisch waardevol gebied A"* wanneer de latere verstoringsdiepte dieper reikt dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de werken meer is dan 50 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met *"archeologisch waardevol gebied B"* wanneer de latere verstoringsdiepte dieper reikt dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de werken meer is dan 100 vierkante meter; of

- in de gronden die zijn aangeduid met *“archeologisch onderzoeksgebied A”* wanneer de latere verstoringsdiepte dieper reikt dan 30 centimeter en het grondoppervlak van de werken meer is dan 500 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met *“archeologisch onderzoeksgebied B”* wanneer de latere verstoringsdiepte dieper reikt dan 50 centimeter en het grondoppervlak van de werken meer is dan 1.000 vierkante meter; of
  - in de gronden die zijn aangeduid met *“archeologisch onderzoeksgebied C”* wanneer de latere verstoringsdiepte dieper reikt dan 3 meter onder het maaiveld en het grondoppervlak meer is dan 2.500 vierkante meter.
3. Indien tijdens de begeleiding van de sloopwerken vondsten van zeer hoge waarde worden aangetroffen, wordt hiervan terstond melding gemaakt bij burgemeester en wethouders die in het belang van de archeologische monumentenzorg aanvullende voorschriften kunnen verbinden aan de sloopvergunning.

B3.2.6 Lid 5: Bouwvergunning

1. In het belang van de archeologische monumentenzorg kunnen burgemeester en wethouders voorwaarden en/of voorschriften verbinden aan een bouwvergunning op of in gronden zoals opgenomen op de bestemmingsplankaart en aangeduid met:
- *“Archeologisch waardevol gebied A”*, indien de bouwwerkzaamheden dieper reiken dan 30 centimeter onder het maaiveld en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 50 vierkante meter of;
  - *“Archeologisch waardevol gebied A”*, indien de bouwwerkzaamheden dieper reiken dan 30 centimeter onder het maaiveld en het grondoppervlak van de aanlegwerken meer is dan 100 vierkante meter of;
  - *“Archeologisch onderzoeksgebied A”*, indien de bouwwerkzaamheden dieper reiken dan 30 centimeter onder het maaiveld; en het grondoppervlak van het gebied waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft groter is dan 500 vierkante meter.
  - *“Archeologisch onderzoeksgebied B”*, indien de bouwwerkzaamheden dieper reiken dan 50 centimeter onder het maaiveld; en het grondoppervlak van het gebied waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft groter is dan 1.000 vierkante meter.
  - *“Archeologisch onderzoeksgebied C”*, indien de bouwwerkzaamheden dieper reiken dan 3 meter onder het maaiveld; en het grondoppervlak van het gebied waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft groter is dan 2.500 vierkante meter.

2. Aan de aanvraag voor een bouwvergunning voor de gronden, als bedoeld in lid 5, sub 1, kan de voorwaarde worden verbonden dat een rapport wordt overgelegd waarin de archeologische waarde van de gronden die blijkens de aanvraag worden verstoord naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.
3. Aan de bouwvergunning kunnen in ieder geval de volgende voorschriften worden verbonden:
  - a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische waarden in de bodem worden behouden; of
  - b. de verplichting tot het doen van opgravingen; of
  - c. de verplichting om de activiteit die tot bodemverstoring leidt te laten begeleiden door een gekwalificeerd deskundige.

B3.2.7 Lid 6: Wijzigingsbevoegdheid

1. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd met toepassing van artikel 11 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening het bestemmingsplan te wijzigen door:
  - a. De bestemming "*Archeologisch onderzoeksgebied*", als bedoeld in lid 1, of de bestemming "*Archeologisch waardevol gebied*", als bedoeld in lid 2, geheel of gedeeltelijk te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat op de betrokken locatie geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn; of
  - b. Aan gronden alsnog de bestemming "*Archeologisch onderzoeksgebied*" of de bestemming "*Archeologisch waardevol gebied*" toe te kennen, indien uit archeologisch onderzoek blijkt dat de bestemming van deze gronden, gelet op ter plaatse aanwezige archeologische waarden, aanpassing behoeft.
2. Op de voorbereiding van een besluit tot wijziging, als bedoeld in lid 6, sub 1, is de afdeling 3.4 van de in de Algemene Wet Bestuursrecht geregelde procedure van toepassing.

Bijlage 4 Instrumenten inventarisatie AMZ-proces

B4.1 Normen en Eisen aan het Booronderzoek

Op de volgende pagina's vindt u een standaard Programma van Eisen voor een inventariserend booronderzoek. Dit booronderzoek dient om vast te stellen of de bodemopbouw in het plangebied nog intact is en of er zich archeologische resten bevinden. Een Programma van Eisen voor een proefsleuvenonderzoek is niet opgenomen, aangezien dit minder algemeen kan worden opgesteld dan bij een booronderzoek. Wel zijn er enkele voorbeelden van onderzoeksvragen opgesteld die voor een proefsleuvenonderzoek opgenomen kunnen worden.

Programma van Eisen - booronderzoek

Onderzoeksdoelstelling

Doel van het onderzoek is in eerste instantie het bepalen van locaties:

- waar het bodemprofiel nog intact is en eventueel aanwezige archeologische resten dus ongestoord zullen zijn en
- het karteren van locaties waar archeologische resten in de bodem ook daadwerkelijk aanwezig zijn.

In tweede instantie is het doel waar mogelijk informatie te vergaren over de begrenzing, de gaafheid en conservering van de aangetroffen vindplaatsen, en waar mogelijk de datering en aard van de vindplaatsen vast te stellen.

De te beantwoorden **onderzoeksvragen** luiden:

- Waar is het bodemprofiel nog intact en waar niet meer?
- Hoe diep is de bodem verstoord waar geen intact bodemprofiel meer aanwezig is?
- Waar zou zich nog ongestoorde archeologie kunnen bevinden?
- Waar (incl. diepte) worden welke archeologische indicatoren aangetroffen?
- Kan een aangetroffen vindplaats worden begrensd?
- Wat is de staat van conservering van het vondstmateriaal?
- Wat is de horizontale en verticale gaafheid?
- Wat is de datering van de vindplaats?
- Wat is de aard van de vindplaats?

Uitvoering

Aangezien eventuele vindplaatsen herkenbaar zullen zijn aan de aanwezigheid van een 'afvallaag' of 'bewoningslaag' voldoet een prospectie met behulp van booronderzoek met een normale Edelmanboor (diameter 7 cm). De boringen zijn gebaseerd op een driehoeksgrid van 50 bij 40 meter (boordichtheid 6 per ha), deze strategie levert een trefkans van 1 op voor een cirkelvormige site met een straal groter dan 28 m. Begrenzing van vindplaatsen is zo tot op 14 m nauwkeurig mogelijk. Door de positionering van het driehoeksgrid in het plangebied worden grenseffecten voorkomen.

Op grond van een visuele inspectie in het veld wordt de exacte ligging van het grid bepaald. Hierbij wordt rekening gehouden met aan het maaiveld zichtbare morfologische verschijnselen. Alle boorpunten worden ingemeten (nauwkeurigheid binnen 1 m) en gewaterpast. Van alle boorpunten wordt een hoogtecijfer in NAP t.o.v. het maaiveld bepaald (nauwkeurigheid binnen 0,05 m).

De boordiepte is maximaal 0,3 m in het schone zand.

Uitsluitend waar archeologische indicatoren worden aangetroffen in een intact bodemprofiel (verstoring van de bovengrond uiteraard daargelaten), wordt het boorgrid verdicht tot 25 bij 20 meter (boordichtheid 21 per ha), deze strategie levert een trefkans van 1 op voor een cirkelvormig site met een straal groter dan 14 m. Begrenzing van vindplaatsen is zo tot op 7 m nauwkeurig mogelijk. Het opgeboorde materiaal wordt visueel geïnspecteerd -door het materiaal te verbrekken/versnijden- op de aanwezigheid van een archeologische laag en op de aanwezigheid van artefacten als bot, aardewerk, verbrande leem, hout en vuursteen.

Bemonstering van de boormonsters geschiedt volgens de normen van de NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989). Van alle boringen wordt een boorstaat geschreven waarin tenminste de lithologie, het humusgehalte, bodemhorizonten,¹ kleur, de archeologische indicatoren, de actuele grondwaterspiegel en de gemiddelde hoogste en laagste grondwaterstand (dmv het vastleggen van de O/R-zone) vermeld is.

De mediaan van de zandfractie wordt als klasse (in μm b.v. '150-210 μm ') en als omschrijving weergegeven (b.v. 'matig fijn'). Daarnaast wordt de sortering van de monsters in 5 klassen weergegeven: (1) slecht, (2) matig-slecht, (3) matig, (4) matig-goed, (5) goed. Als laatste wordt conform NEN 5104 het kalkgehalte bepaald en gerapporteerd.

De rapportage en het onderzoek zijn conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

B4.2 Eisen aan de proefsleuven: Onderzoeksvragen

De eisen aan een proefsleuvenonderzoek dienen in het Programma van Eisen (PvE) te worden vastgelegd. Het is echter niet mogelijk om een standaard PvE op deze plek weer te geven, aangezien dit enorm kan verschillen per situatie c.q. per proefsleuvenonderzoek. Wel kunnen enkele algemene onderzoeksvragen weergegeven worden. Per proefsleuvenonderzoek dienen deze vragen te worden aangevuld met specifieke onderzoeksvragen voor de te verwachten archeologie.

Proefsleuvenonderzoek

Onderzoeksdoelstelling

Doel van het onderzoek is om de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vast te stellen. Dit is anders gezegd het '*waarderen*' van de archeologie.

De te beantwoorden **algemene onderzoeksvragen** kunnen luiden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de archeologische resten, grondsporen en structuren?
- Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?
- Wat voor een type sites en *off site* patronen kunnen worden onderscheiden en hoe laten deze zich ruimtelijk begrenzen?
- Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- In welke mate hebben het oudtijds en recente agrarisch gebruik van het gebied invloed gehad op de conserveringstoestand van de verschillende sites?
- Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid per site en hoe is de conserveringstoestand van de diverse vondstcategorieën?
- Wat is de fysieke kwaliteit van sporen en vondsten per site?
- Bevatten de proefsleuven sporen met goed geconserveerde paleo-ecologische of zoöarcheologische resten, al dan niet verbrand of verkoold? Hebben deze resten het potentieel uitspraken te doen over voedsel economie en/of het natuur- en cultuurlandschap in bepaalde perioden?
- Hoe kunnen de aangetroffen sites gewaardeerd worden op basis van de fysieke en archeologisch inhoudelijke kwaliteit?
- Wat kan gezegd worden van het microreliëf in het deelgebied op basis van de NAP-waarden en bodemkundige fenomenen in de proefsleuven?
- Wat kan op basis van de bodemprofielen en vondsten gezegd worden over de ontginningsgeschiedenis van het gebied?

Bijlage 5 Instrumenten selectiefase AMZ-proces

B5.1 Criteria voor de waardering

Op de volgende pagina's vindt u de scorelijst die het archeologisch bedrijf dat het onderzoek uitvoert, moet invullen. Aan de hand van de resultaten kan vervolgens bepaald worden of de vindplaats in aanmerking komt voor gemeentelijke selectie.

Scoreformulier waardering

Vragen	Ja (2)	Nee (0)	Onbekend (1)	Opmerkingen/onderbouwing
<i>Belevingswaarde: schoonheid</i>				
Is de vindplaats zichtbaar vanaf het maaiveld?				
Zijn er mogelijkheden de zichtbaarheid te vergroten?				
Is er een zichtbare relatie met de omgeving?				
Zijn de vorm en structuur van de vindplaats goed herkenbaar?				
Totaal:				
<i>Belevingswaarde: herinneringswaarde</i>				
Is er een aantoonbare verbondenheid met historische gebeurtenissen in de gemeente?				
Is er een aantoonbare verbondenheid met feitelijke historische gebeurtenissen in de regio/provincie?				
Is er een aantoonbare verbondenheid met feitelijke historische gebeurtenissen in Nederland?				
Is er een associatie met toegeschreven (dus niet persé feitelijke) kwaliteit of betekenis?				
Totaal:				
<i>Inhoudelijke kwaliteit: zeldzaamheid</i>				
Is de site bijzonder in vergelijking tot het aantal vergelijkbare vindplaatsen (complextypen) van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde				

periode binnen de gemeente?				
Idem, op basis van een recente en specifieke waarden- en verwachtingenkaart?				
Is de site bijzonder in vergelijking tot het aantal vergelijkbare vindplaatsen (complextypen) van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen de archeoregio?				
Is dit site type uit deze periode binnen de archeoregio slechts beperkt onderzocht?				
Is dit site type uit deze periode binnen Nederland slechts beperkt onderzocht?				
Draagt de informatie uit deze site (in potentie) bij aan opvulling van een kennislacune: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Op gemeentelijk niveau ▪ Op archeoregionaal niveau ▪ Op nationaal niveau				
Totaal:				
<i>Inhoudelijke kwaliteit: informatiewaarde</i>				
Is de site bijzonder vergeleken met (onderzoek van) vergelijkbare vindplaatsen binnen de gemeente?				
Is de site bijzonder vergeleken met (onderzoek van) vergelijkbare vindplaatsen binnen dezelfde archeoregio?				
Is de site bijzonder vergeleken met (onderzoek van) vergelijkbare vindplaatsen in Nederland?				
Levert de site een bijdrage aan recent en systematisch onderzoek in dezelfde archeoregio?				

Levert de site een bijdrage aan recent en systematisch onderzoek in Nederland?				
Levert de site een bijdrage aan recent en systematisch onderzoek van dezelfde periode?				
Past de site binnen een vastgesteld (nationaal) onderzoeksprogramma?				
Totaal				
<i>Inhoudelijke kwaliteit: ensemblewaarde</i>				
Komen vindplaatsen uit dezelfde periode voor binnen de gemeente (micro-regio) (synchrone context)?				
Komen vindplaatsen van opeenvolgende perioden voor binnen de gemeente (diachrone context)?				
Is het contemporaine fysische landschap (landschappelijke context) intact?				
Is het contemporaine historisch-geografische landschap (landschappelijke context) intact?				
Is in of nabij de site dateerbaar paleo-ecologische informatie beschikbaar? (ecologische context)?				
Totaal:				
<i>Fysieke kwaliteit: gaafheid</i>				
Heeft in de eventuele bedekkende laag agrarische bewerking plaatsgevonden tot in het niveau van de vondsten en sporen?				
Is studie van aanwezige bewoning of gebruikperioden mogelijk?				

Is er sprake van bioturbatie tot op het niveau van sporen en vondsten?				
Is de archeologische laag gevrijwaard van ingrijpende verstoringen?				
Zijn sporen aanwezig?				
Zijn de sporen gaaf?				
Zijn de door de sporen gevormde structuren gaaf?				
Bevinden mobilia zich in situ?				
Is er een evidente ruimtelijke relatie van de mobilia onderling?				
Is er een evidente ruimtelijke relatie van mobilia en sporen?				
Is antropogeen biochemisch residu aanwezig?				
Is de natuurlijke omgeving stabiel?				
Totaal:				
<i>Fysieke kwaliteit: conservering</i>				
Ligt de vondst- en sporenlaag onder een esdek of vergelijkbare laag opgebrachte grond?				
Ligt de vondst- en sporenlaag onder het diepste niveau van huidige agrarische bewerking?				
Is de vondst- en sporenlaag gelegen in een intact bodemprofiel?				
Is de vondst- en sporenlaag kalkhoudend of afgedekt met een kalkhoudende laag?				
Zijn bodemchemische resten in/onder de vondst- en sporenlaag aanwezig?				
Zijn in de archeologische laag/sporen verkoolde zaden aanwezig?				
Is het botanisch materiaal				

determineerbaar?				
Is in de archeologische laag/sporen onverbrand bot aangetroffen?				
Zoja, is dit determineerbaar?				
Is in de archeologische laag/sporen verbrand bot aangetroffen?				
Zoja, is dit determineerbaar?				
Zijn de gebits-elementen gaaf, d.w.z. niet in lamellen uiteengevallen?				
Is het aardewerk grotendeels ongesleten/verweerd doch determineerbaar?				
Zijn de natuurstenen artefacten onverweerd en determineerbaar?				
Is de kleine vuursteenfractie (<4mm) aanwezig?				
Zijn de werkkanten van vuurstenen artefacten vrij van natuurlijke patina?				
Zijn metalen artefacten aangetroffen?				
Zoja, zijn deze determineerbaar?				

Bijlage 6 Instrumenten maatregelenfase AMZ-proces

B6.1 Eisen aan de opgravingen: Onderzoeksvragen

Onderzoeksvragen voor Programma van Eisen - opgraving

Landschap

- Welke invloed had de mens op de landschapontwikkeling?
- Zijn er verschillen in invloed in de verschillende landschapstypen van Culemborg, zoals de stroomruggen, de komgronden, de uiterwaarden, de polders etc?
- Welke invloeden had het landschap op de levenswijze van de mens? Had het invloed op de territoriale organisatie, zo ja, hoe dan?
- Welke invloeden hadden de rivieren en geulen op het gebruik van het landschap door de mens?
- Wanneer en hoe worden lage en vochtige terrein elementen in gebruik genomen? Zijn hier verschillen in binnen de regio?
- Welke soort van agrarische landinrichting komt voor, in welke mate en door welke factoren beïnvloed?
- In welke mate was het landschap bebost in de afzonderlijke periodes? Hoe en in welke mate werd dit bos gebruikt?
- Hoe zag het wegenpatroon er uit? Hoe oud is dit, en hoe heeft dit de inrichting van het landschap beïnvloed?
- Zijn er waterstaatkundige aanpassingen of bouwwerken, zo ja wat en waarom daar?
- In welke mate leveren die waterstaatkundige aanpassingen, bijvoorbeeld dijken en dammen, een bijdrage aan de poldergeschiedenis?
- Levert de aanwezigheid van wielen een bijdrage aan de poldergeschiedenis? Zo ja, hoe?
- Levert de toponymie van veldnamen een bijdrage aan het beeld van locatiekeuze op of nabij kreekruigen en (afgedamde) beddingen?
- Zijn er tendensen in locatiekeuze van nederzettingen en grafvelden? Welke vestigingsfactoren spelen een rol? Welke factoren liggen ten grondslag aan het verlaten van terreinen?

Onderzoeksvragen voor Programma van Eisen – opgraving

Economie

- Wat is de typologie en vormontwikkeling van het aardewerk? Zijn er 'gidsfossielen'? Is de ontwikkeling gelijkmatig verdeeld in de regio? In welke mate komen welke importen voor? Wat is hieruit af te leiden wat betreft sociaal-economische verhoudingen?
- In welke mate en hoe is de import beïnvloed door een elite?
- Zijn er aanwijzingen voor specifieke ambachten? Welke grondstoffen zijn verwerkt en waar kwamen deze vandaan? Welke producten en voor wie/welke markt zijn die producten gemaakt?
- Wat is de technologische ontwikkeling?
- Hoe ontwikkelt de landbouw zich, met welke producten? Hoe is de landbouw georganiseerd? Hoe is dit van invloed op de inrichting van nederzettingen?
- Wat is de functie en datering van de havens van Culemborg?
- Welke aanwijzingen zijn er voor de aanwezigheid van specifieke activiteiten, zoals visserij en handel in vis in bepaalde perioden in bepaalde plaatsen?
- Zijn er aanwijzingen voor continuïteit, discontinuïteit, dan wel verplaatsing van die activiteiten?
- Wat zijn de aanwijzingen voor handelsstromen?

Nederzettingen

- Is er sprake van bewoningscontinuïteit? Hoe ontwikkelen nederzettingen en de inrichting van het landschap zich?
- Is er sprake van beïnvloeding door de Romeinen, zo ja hoe? Is die beïnvloeding gebonden aan bepaalde periodes, en waarom?
- Is er sprake van specialisatie en differentiatie? Uit dit zich in de nederzettingsstructuur of in de structuur van individuele onderkomens of bijgebouwen?
- Wat is de oorsprong en ontwikkeling van de Middeleeuwse kern(en)? Wat is de relatie tussen de kern en het ommeland?
- Is er een marktlocatie?
- Zijn er aanwijzingen voor militaire structuren, hoe zien die er uit, wat was hun gebruik, hoe oud zijn ze en hoe ontwikkelen ze zich?

Onderzoeksvragen voor Programma van Eisen – opgraving

Graven

- Hoe en onder invloed waarvan ontwikkelt zich de grafcultuur? Zijn graven of grafvelden gelijkelijk verdeeld?
- Is er potentie, en zo ja welke, voor fysisch-antropologisch en genetisch onderzoek?

Deposities

- Welke soorten deposities zijn er? Hoe lang gaat men met welke vormen van offeren door?
- Zijn er verschillen of zwaartepunten in datering, aard, context en landschappelijke situering binnen de regio?
- Wat was de perceptie van de offerende samenleving ten aanzien van het geofferde object, mens of dier?
- Zijn er aanwijzingen voor initiatie of verlatingsrituelen?
- Zijn er specifieke cultusplaatsen, wanneer, hoe en hoe lang worden deze gebruikt? Hoe liggen deze in het landschap?
- Wat is de invloed van bekende cultusplaatsen op de omgeving?
- Hoe is de invloed van de kerstening op rituelen? Waar liggen de vroegste kerken en hoe zien ze er uit en ontwikkelen ze zich?

B6.2 Eisen aan Fysieke Bescherming

Op de volgende pagina's vindt u de eisen die aan fysieke bescherming gesteld worden, als de vindplaats in de grond behouden kan blijven.

Begripsbepaling (Wat?)

Het archeologische erfgoed dat in het Nederlandse bodemarchief wordt bewaard, bevindt zich daarin al meerdere eeuwen, soms zelfs meerdere millennia. Gedurende die tijd zijn de 'bewaarcondities' zodanig geweest dat onderzoek nu nog steeds mogelijk is.

Wanneer een archeologische vindplaats wordt opgegraven, wordt daardoor het erfgoed feitelijk gesloopt. Allerlei zaken die niet meer kunnen worden bewaard, worden als informatie gedocumenteerd in veldtekeningen, foto's, vondsten- en andere databases. Wat wel kan worden bewaard - de vondsten - eindigt op een bewaarplaats, een museum of depot, alwaar de beheerders zich voortdurend moeten inspannen om te voorkomen dat de ze door de tand des tijds alsnog verloren gaan. Van de vindplaats zelf blijft niets over.

Toekomstige onderzoekers kunnen zich nog wel van de beschikbare documentatie en vondsten bedienen voor hun onderzoek, maar zijn verder geheel afhankelijk van de keuzes, technieken en methoden waarmee hun voorgangers hun opgravingen hebben uitgevoerd en gedocumenteerd.

In bovenstaande schets zijn drie wetenschappelijk inhoudelijke redenen te vinden om archeologische vindplaatsen niet op te graven:

1. Vooropgesteld dat er in de bodem niet al te veel verandert, wordt het archeologische erfgoed het beste bewaard in de bodem zelf;
2. Archeologen in de toekomst zouden de gelegenheid moeten hebben zelf onderzoek te doen aan het bodemarchief met gebruikmaking van hun eigen methoden, vragen en opzet;
3. Mogelijk bestaan er in de toekomst technieken die meer informatie uit dezelfde vindplaats kunnen halen, of eenzelfde hoeveelheid informatie met minder destructie.

Daarnaast bestaat er een vierde, niet archeologisch-inhoudelijke, reden om de voorkeur te geven aan het behouden van archeologisch erfgoed: het is in de regel ook veel goedkoper.

Deze overwegingen hebben er toe geleid dat het huidige rijksbeleid altijd de voorkeur geeft aan het behouden van archeologische vindplaatsen in plaats van opgraven. Opgraven is 'tweede keus', de minste van twee kwaden: opgraven of ongezien verloren laten gaan.

Grofweg bestaan er drie instrumenten om archeologisch erfgoed in de bodem zelf te behouden: wettelijke bescherming, planologische bescherming en fysieke bescherming. De eerste twee opties zijn van papier: in de Wet op archeologische monumentenzorg, respectievelijk in het bestemmingsplan, wordt een behoudenswaardige archeologische vindplaats ruimtelijk begrensd en van bepalingen voorzien die tot doel hebben deze te behouden.

Bij fysieke bescherming wordt direct in de fysieke omstandigheden van een terrein ingegrepen om te voorkomen dat een archeologische vindplaats wordt beschadigd of verloren gaat. Het is dus een beheersmaatregel.

In theorie kan een onderscheid worden gemaakt tussen 'fysieke bescherming' en 'civieltechnische inpassing'. Bij fysieke bescherming is alleen sprake van het uitvoeren van beschermende ingrepen, doorgaans door monumentenzorgers zélf. Bij civieltechnische inpassing worden bouwingrepen op een archeologische vindplaats zodanig aangepast en uitgevoerd dat beschadiging van een vindplaats door die bouwingrepen wordt voorkomen of geminimaliseerd.

In de praktijk bestaat tussen fysieke bescherming en civieltechnische inpassing geen scherpe grens, maar is eerder sprake van een glijdende schaal. De mate van ingrijpendheid van de bouwingrepen bepaalt aan welke 'kant' van de schaal men zit.

Doel (Waarom?)

Het doel van het beschermen, zowel wettelijk, planologisch als fysiek, is niet het beschermen zelf, maar ***het mogelijk maken van onderzoek aan een archeologische vindplaats in de toekomst.***

Bij civieltechnische inpassing liggen de zaken complexer: doel van civieltechnische inpassing is ***het zowel fysiek als kostentechnisch en logistiek succesvol realiseren van een bouwproject op een zodanige wijze dat de erbij betrokken archeologische vindplaatsen in de toekomst nog kunnen worden onderzocht.*** Het primaire doel van civieltechnische inpassing is dus niet archeologisch inhoudelijk.

Ruimtelijk bereik (Waar?)

Object van bescherming zijn vanzelfsprekend archeologische vindplaatsen. Vanuit ruimtelijk-beleidsmatig oogpunt is het noodzakelijk deze te voorzien van een éénduidige grens.

Hoe die grens wordt bepaald, is wetenschappelijk gezien afhankelijk van vele factoren die zowel te maken hebben met wat er in de bodem zit als wat de archeoloog meent daarmee te kunnen doen.

Vanuit maatschappelijk oogpunt is het echter wenselijk om ook op andere dan wetenschappelijke belangen te letten: toekomstig ruimtegebruik, kosten en haalbaarheid, de wenselijkheid van - ver gaande - beperkingen.

Bij civieltechnische inpassing wordt dan ook vaak gebruik gemaakt van een combinatie van opgraven en beschermen: daar waar beschermen niet haalbaar is, wordt opgegraven. Dit houdt het gevaar in dat een vindplaats na een bouwingreep is veranderd in een 'lappendeken' van opgegraven en beschermde stukken, waarbij niet meer zeker is of na deze fragmentering uiteindelijk wel een samenhangend beeld van de vindplaats bewaard blijft.

Plaats in het archeologische en bouwproces

Strikt genomen worden beheersmaatregelen als opgraven en beschermen alleen genomen bij vindplaatsen die na voldoende vooronderzoek en een onderbouwd selectieadvies, zijn geselecteerd als 'behoudenswaardig'.

Dat wil zeggen dat een vindplaats het hele archeologische proces doorloopt. In de praktijk kan het echter voorkomen dat het 'blind' beschermen van een aangetroffen archeologische vindplaats goedkoper blijkt dan het verder onderzoeken ervan om tot een selectieadvies te kunnen komen. Dit houdt dus in dat de beheersmaatregel 'beschermen' soms wordt toegepast op vindplaatsen die niet formeel als behoudenswaardig zijn geselecteerd door de overheid.

Voor het bouwproces geldt dat hoe eerder bescherming en inpassing in een bouwproject worden meegenomen, hoe beter de resultaten zullen zijn. Wanneer een bouwontwerp eenmaal klaar is, afgestemd met allerlei overheden en de financiële verantwoording rond is, bestaan er alleen nog maar reële mogelijkheden om kleine aanpassingen ten behoeve van de archeologie te doen. Dat betekent dat bescherming óf niet erg succesvol zal zijn óf niet meer mogelijk is. In dat laatste geval moet men zijn toevlucht nemen tot een opgraving.

Wordt het bouwontwerp daarentegen pas gemaakt op het moment dat alle relevante archeologische gegevens beschikbaar zijn voor de ontwerper, dan zijn de mogelijkheden voor een archeologie-vriendelijk ontwerp optimaal.

Uit bovenstaande punten vloeit een aantal beleidseisen voort:

1. In geval van fysieke bescherming en/of civieltechnische inpassing worden de te beschermen delen van een vindplaats (en dus ook de op te graven delen) bepaald op basis van een onderbouwde afweging tussen archeologisch-inhoudelijke en maatschappelijke overwegingen;
2. Het beschermen van een deel van een vindplaats kleiner dan 1250 m² in het buitengebied en kleiner dan 100 m² in de bebouwde kom biedt geen vooruitzichten op een samenhangend beeld van een vindplaats in de toekomst en fragmenteert het bodemarchief. Ditzelfde geldt voor ingrepen die een kleinere lengte- en/of breedtemaat hebben dan 5 m. Deze oppervlakten komen voort uit uitgebreid onderzoek naar de mogelijkheden van fysieke bescherming bij de aanleg van de Betuweroute. Hierbij zijn verschillende soorten vindplaatsen in verschillende soorten landschappen onderzocht. Dit zijn dus de minimale maten voor bescherming;
3. Tot het beschermen van een vindplaats kan op ieder moment in het archeologisch proces worden besloten;
4. De relevante gegevens over de archeologie die een rol speelt binnen een bouwproject dienen zo vroeg mogelijk beschikbaar te zijn; in ieder geval voordat begonnen wordt met het opstellen van een ontwerp.

Tijdelijk bereik (Hoe lang?)

Het doel van beschermen is het mogelijk maken van archeologisch onderzoek in de toekomst. Bij die 'toekomst' wordt gedacht aan generaties archeologen die nieuwe vragen, methoden of betere onderzoekstechnieken op het bodemarchief willen loslaten. Beschermen heeft dus vooral zin wanneer het ongeschonden voortbestaan van een archeologische vindplaats is gegarandeerd over een periode waarin die betere technieken en andere methoden kunnen worden verwacht.

Andersom is het noodzakelijk dat, wanneer binnen een bouwproject een vindplaats wordt beschermd voor een bepaalde periode, de bouwingrepen van

dien aard zijn dat die periode ook haalbaar is. Van speciaal belang bij die overweging is schade die aan een te beschermen vindplaats kan ontstaan als gevolg van gebruik, onderhoud, reparatie, vervanging en sloop van het bouwresultaat. Een gegeven ingreep op een archeologische vindplaats bepaalt dus niet alleen welke 'behoudsperiode' haalbaar is, andersom bepaalt de gekozen 'behoudsperiode' ook welke aanpassingen er aan het ontwerp van de ingreep noodzakelijk zijn en welke ingrepen mogelijk zijn.

Aan bovenstaande archeologisch-inhoudelijke overwegingen kan een maatschappelijke worden toegevoegd. Wanneer een veroorzaker een archeologische vindplaats voor een bepaalde tijd in situ kan behouden, en zo aan zijn verplichtingen in het kader van de Malta-wetgeving kan voldoen, dan lijkt het niet maatschappelijk verantwoord om deze veroorzaker de verplichtingen op te leggen om maatregelen te nemen die de vindplaats nog langer beschermen dan deze bepaalde tijd. Dit is een eis die bovendien het risico in zich bergt dat de veroorzaker niet aan deze verplichtingen kan voldoen en genoopt wordt een opgraving te bekostigen of zelfs zijn bouwproject af te blazen. Behoud over zeer korte, vanuit wetenschappelijke hoek niet zinnige, tijdspannes moet dus mogelijk zijn.

Uit bovenstaande punten vloeit een aantal beleidseisen voort:

1. De aanpak voor het fysiek beschermen van een vindplaats wordt afgestemd op een bepaalde periode van behoud;
2. De periode van behoud wordt afgestemd op de ingreep: hoe langer hoe beter, maar niet minder dan haalbaar en niet meer dan noodzakelijk;
3. Na afloop van de bouw wordt, ten behoeve van de dossiervorming, een revisietekening aan de gemeente geleverd waarin alle uitgevoerde ingrepen, inclusief tijdelijke hulpwerken, worden aangegeven mét hun diepte. Dit leidt ertoe dat in de toekomst nog steeds inzicht is in de aanwezige archeologie en de manier waarop deze beschermd is.

Voorkomen van schade (Hoe?)

Archeologische resten in de bodem kunnen door een veelheid aan ingrepen worden geschaad. In de praktijk wordt rekening gehouden met bedreiging door de volgende typen ingrepen:

- Directe verstoring door vergraving, i.e. het verwijderen of roeren van de grond;
- Directe verstoring door zettingen en vooral zettingsverschillen als gevolg van belasting van de bodem;
- Indirecte verstoring als gevolg van wijzigingen in de water- en luchthuishouding in de grond;
- Indirecte verstoring als gevolg van wijzigingen in de bodem- en grondwaterchemie;

Van welke bedreigingen in een concreet geval sprake is, is afhankelijk van het bouwontwerp, de locale condities en de aard van de archeologische resten. Daarnaast speelt nog een rol dat ook een, in archeologische zin, perfect bouwontwerp toch schade kan veroorzaken aan een vindplaats als gevolg van de wijze waarop het bouwproces verloopt. Tijdelijke (hulp)ingrepen kunnen net zo schadelijk zijn als een permanente ingreep. Bij zeer grote

bouwprojecten biedt een op archeologie getoetst uitvoeringsplan uitkomst. Bij alle bouwprojecten kan archeologisch toezicht tijdens de bouw helpen.

Uit bovenstaande overwegingen vloeit een aantal beleidseisen voort:

1. De wijze waarop een vindplaats wordt beschermd, vooral waar het tijdens bouwingrepen betreft, moet gebaseerd zijn op een inventarisatie van de risico's voor de archeologische resten die voortvloeien uit de voorgenomen bouwingrepen en de lokale bodemcondities. Deze inventarisatie kwalificeert en kwantificeert –waar mogelijk- de bedreiging en geeft aan op welke wijze daarmee in het bouwontwerp rekening gehouden wordt;
2. Risico's voor de vindplaats vloeien niet alleen voort uit het bouwontwerp, maar ook uit het verloop van het bouwproces;
3. Risico's voortkomend uit alle genoemde ingrepen dienen te worden besproken;
4. Risico-inventarisaties zijn vast onderdeel van een bouwontwerp waarbij archeologische resten worden beschermd of ingepast.

Eisen

Met welke risico's rekening moet worden gehouden bij een specifieke vindplaats, is sterk afhankelijk van de lokale condities en van de voorgenomen bouwingrepen. Afhankelijk van deze risico's zijn eisen op te stellen. In het algemeen kan worden gesteld dat hoe strenger de eisen zijn, hoe minder eenvoudig bescherming mogelijk is. Terwijl hoe soepeler de eisen worden opgesteld, hoe minder behoud van archeologie dit zal opleveren. In het eerste geval worden opgravingen noodzakelijk, in het tweede geval gaat mogelijk waardevolle archeologische informatie verloren.

Toch zijn concrete eisen wel op te stellen. Deze worden hieronder weergegeven.

Eisen bij directe verstoring door vergraving

1. Boven het niveau van de sporen en/of vondsten blijft ten minste 50 cm ongeroerde en oorspronkelijke grond intact;
2. Wanneer kabels en leidingen worden geboord, blijft onder het niveau van de sporen en/of vondsten ten minste 2 m ongeroerde en oorspronkelijke grond intact;
3. Waar sprake is van boomwortels (van levende of gerooide bomen) geldt dat deze niet worden verwijderd uit en niet doorgroeien in het niveau van de sporen en/of vondsten;
4. Funderingspalen worden alleen grondvervangend aangebracht, in plaats van grondverdringend;
5. De uitvoeringsstabiliteit van opgebrachte grondlichamen is gelijk aan de eindstabiliteit, dit ter voorkoming van schade door het bezwijken van opgebrachte grondlichamen;

Eisen bij directe verstoring door zettingen

1. De eindzetting van het gebied van de te beschermen archeologische vindplaats mag zoveel bedragen als mogelijk is zonder het niveau van de

- sporen en/of vondsten verder te compacteren dan 40% en vooropgesteld dat deze zetting gelijk is over het gehele gebied;
2. Verschillen in eindzetting bedragen binnen het gebied waar fysieke bescherming dient plaats te vinden in verticale richting niet meer dan 10 cm over een afstand van 10 m;
  3. Verschillen in eindzetting bedragen binnen het gebied waar fysieke bescherming dient plaats te vinden in horizontale richting (dus zijwaartse verschuivingen) niet meer dan 5 cm over een diepteverschil van 10 m;

Eisen bij indirecte verstoren als gevolg van wijzigingen in de water- en luchthuishouding in de grond:

1. Er vindt geen permanente daling van de grondwaterstand plaats;
2. Bij een tijdelijke daling van de grondwaterstand moet aan twee eisen worden voldaan:
  - de verzadigingsgraad van de bodem wordt gedurende de periode van grondwaterstands daling niet lager dan 80% wanneer zich onder het vondstmateriaal onverbrand organisch materiaal bevindt of kan bevinden;
  - de verzadigingsgraad van de bodem wordt gedurende de periode van grondwaterstands daling niet lager dan 50% in alle andere gevallen;
  - de snelheid waarmee het grondwater weer stijgt na beëindiging van de ingreep in de grondwaterstand, is lager dan de snelheid van capillaire opstijging van het grondwater in het plaatselijke bodemmateriaal;
3. Ingrepen buiten het gebied van de te beschermen vindplaats die de hydrologische eigenschappen van de afdekkende bodemlaag boven die vindplaats beïnvloeden vinden plaats op een afstand van ten minste tien maal de dunste maat van de afdekkende bodemlaag. Hierbij moet worden gedacht aan ingrepen die het laterale transport van water in de afdekkende bodemlaag kunnen versnellen, zoals verticale drainage, het graven van sloten (droog of nat) of het aanbrengen van zandlichamen in de grond.

Eisen bij indirecte verstoren als gevolg van wijzigingen in de bodem- en grondwaterchemie:

1. Het bodemtype volgens de standaard Nederlandse bodemclassificatie blijft ongewijzigd; eventueel onder een ophoging die ook als zodanig herkenbaar blijft voor onderzoekers in de toekomst;
2. Vrijkomende stoffen, voortkomend uit bijvoorbeeld riolering of lozing, bereiken de vindplaats niet.

Instrumenten (Hoe?)

Het toetsen en handhaven van de bovengenoemde uitgangspunten en eisen gebeurt met behulp van een aantal instrumenten:

Programma van eisen

Hierin stelt de gemeente vast aan welke eisen de bescherming van een archeologische vindplaats moet voldoen. Belangrijk beleidsuitgangspunt is hierbij dat het programma van eisen het doel en resultaat van de bescherming

beschrijft, namelijk wat er niet met een vindplaats mag gebeuren, vanuit archeologisch gezichtspunt. Dit wil zeggen dat het problemen liefst meetbaar aanwijst en het beschermingsresultaat concreet maakt. Het programma van eisen is niet de plek om concrete oplossingen voor te schrijven vanuit civieltechnisch oogpunt. Dat gebeurt in het bouwontwerp.

Bouwontwerp

Hierin worden de technische oplossingen beschreven voor de problemen die in het programma van eisen zijn geformuleerd. In geval van fysieke bescherming zal het 'bouwontwerp' eerder het karakter hebben van een 'inrichtingsplan' zoals bedoeld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Bij civieltechnische inpassing zal het een echt ontwerp zijn dat vooral en in de eerste plaats een bouwresultaat specificceert. De oplossingen voor het beschermen van een vindplaats zijn dan slechts een onderdeel van het geheel. Het bouwontwerp heeft een aantal vaste onderdelen:

- De archeologische risico-inventarisatie;
Hierin worden de specifieke uit het bouwontwerp voortvloeiende risico's geïnventariseerd voor de te beschermen archeologische vindplaats. Per risico wordt de wijze waarop hiervoor een oplossing in het bouwontwerp is opgenomen beschreven.
- Het onderhouds- en sloopplan;
Waarin wordt beschreven op welke wijze gebruik, onderhoud, reparatie en sloop van het bouwresultaat de vindplaats kunnen beschadigen en op welke wijze daarmee in het ontwerp rekening is gehouden;
- Bouwuitvoeringsplan;
Bevat de risico's voor de vindplaats die specifiek voortkomen uit de uitvoering van de bouwwerkzaamheden en beschrijft daarvoor de gekozen uitvoerings-oplossingen. Waar nodig bevat het ook een plan voor archeologisch toezicht tijdens de grondingrepen voor de bouw.

Toezicht tijdens de bouw

Toezicht door archeologen op de grondingrepen die tijdens de bouw worden uitgevoerd kan ervoor zorgen dat onvoorziene risico's op tijd worden ondervangen. Doen zich tijdens de bouw onverwachte situaties voor met betrekking tot fysieke bescherming en inpassing, dan zijn deskundigen al ter plaatse en kunnen ad-hoc besluiten sneller worden genomen.

Voorlichting gemeente Culemborg aan bouwers

Fysieke bescherming en civieltechnische inpassing zijn in de wereld van de bouw en ruimtelijke ordening nog niet erg bekend. Het beleidsdoel om archeologie zo vroeg mogelijk in het ontwerp- en bouwtraject een (mee)beslissende rol te laten spelen is dan ook lastig haalbaar. Voorlichting van gemeentewege, in de vorm van bijvoorbeeld een informatiepakket voor bouwers en ontwerpers die zich in Culemborg aandienen, kan een belangrijke rol spelen in de bewustwording.

Actoren (Wie?)

- *Gemeente*
Stelt Programma's van Eisen vast, toetst bouwontwerpen met begeleidende documenten (risico-inventarisatie, onderhouds- en sloopplan en bouwuitvoeringsplan) aan de programma's van eisen en licht belanghebbenden voor.
- *"Veroorzakers" / Bouwers*
Stellen bouwontwerp en begeleidende documenten (risico-inventarisatie, onderhouds- en sloopplan en bouwuitvoeringsplan) op. Voeren de bouwwerkzaamheden uit (of de inrichtingsmaatregelen).
- *Archeologen*
Adviseren de gemeente over Programma van Eisen en het toetsen van bouwontwerpen. Adviseren bouwers over het opstellen van bouwontwerpen en begeleidende documenten (risico-inventarisatie, onderhouds- en sloopplan en bouwuitvoeringsplan) en het contracteren van uitvoerend archeologisch werk. Voeren toezicht uit tijdens de bouw in opdracht van bouwers.

Samenvatting van uitgangspunten

- Vooropgesteld dat er in de bodem niet al te veel verandert, wordt het archeologische erfgoed het beste bewaard in de bodem zelf;
- Archeologen in de toekomst zouden de gelegenheid moeten hebben zelf onderzoek te doen aan het bodemarchief met gebruikmaking van hun eigen methoden, vragen en opzet;
- Mogelijk bestaan er in de toekomst technieken die meer informatie uit dezelfde vindplaats kunnen halen, of eenzelfde hoeveelheid informatie met minder destructie.
- In geval van fysieke bescherming en/of civieltechnische inpassing worden de te beschermen delen van een vindplaats (en dus ook de op te graven delen) bepaald op basis van een onderbouwde afweging tussen archeologisch-inhoudelijke en maatschappelijke overwegingen;
- De relevante gegevens over de archeologie die een rol speelt binnen een bouwproject dienen zo vroeg mogelijk beschikbaar te zijn; in ieder geval voordat begonnen wordt met het opstellen van een ontwerp.
- De aanpak voor het fysiek beschermen van een vindplaats wordt afgestemd op een bepaalde periode van behoud;
- De periode van behoud wordt afgestemd op de ingreep: hoe langer hoe beter, maar niet minder dan haalbaar en niet meer dan noodzakelijk;
- Na afloop van de bouw wordt, ten behoeve van de dossiervorming, een revisietekening aan de gemeente geleverd waarin alle uitgevoerde ingrepen, inclusief tijdelijke hulpwerken, worden aangegeven mét hun diepte. Dit leidt ertoe dat in de toekomst nog steeds inzicht is in de aanwezige archeologie en de manier waarop deze beschermd is.
- De wijze waarop een vindplaats wordt beschermd, vooral waar het tijdens

bouwingrepen betreft, moet gebaseerd zijn op een inventarisatie van de risico's voor de archeologische resten die voortvloeien uit de voorgenomen bouwingrepen en de lokale bodemcondities. Deze inventarisatie kwalificeert en kwantificeert - waar mogelijk - de bedreiging en geeft aan op welke wijze daarmee in het bouwontwerp rekening gehouden wordt;

- Risico's voor de vindplaats vloeien niet alleen voort uit het bouwontwerp, maar ook uit het verloop van het bouwproces;
- Risico's uit alle genoemde ingrepen dienen te worden besproken;
- Risico-inventarisaties zijn vast onderdeel van een bouwontwerp waarbij archeologische resten worden beschermd of ingepast.

Samenvatting van eisen

- Het beschermen of opgraven van een deel van een vindplaats kleiner dan 1250 m² in het buitengebied en kleiner dan 100 m² in de bebouwde kom biedt geen vooruitzichten op een samenhangend beeld van een vindplaats in de toekomst en fragmenteert het bodemarchief. Ditzelfde geldt voor ingrepen die een kleinere lengte- en/of breedtemaat hebben dan 5 m. Dit zijn dus de minimale maten voor bescherming;
- *Boven* het niveau van de sporen en/of vondsten blijft ten minste 50 cm ongeroerde en oorspronkelijke grond intact;
- Wanneer kabels en leidingen worden geboord, blijft *onder* het niveau van de sporen en/of vondsten ten minste 2 m ongeroerde en oorspronkelijke grond intact;
- Waar sprake is van boomwortels (van levende of gerooide bomen) geldt dat deze niet worden verwijderd uit en niet doorgroeien in het niveau van de sporen en/of vondsten;
- Funderingspalen worden alleen grondvervangend aangebracht, in plaats van grondverdringend;
- De uitvoeringsstabiliteit van opgebrachte grondlichamen is gelijk aan de eindstabiliteit, dit ter voorkoming van schade door het bezwijken van opgebrachte grondlichamen;
- De eindzetting van het gebied van de te beschermen archeologische vindplaats mag zoveel bedragen als mogelijk is zonder het niveau van de sporen en/of vondsten verder te compacteren dan 40% en vooropgesteld dat deze zetting gelijk is over het gehele gebied;
- Verschillen in eindzetting binnen het beperkingsgebied bedragen in verticale richting niet meer dan 10 cm over een afstand van 10 m;
- Verschillen in eindzetting binnen het beperkingsgebied bedragen in horizontale richting (dus zijwaartse verschuivingen) niet meer dan 5 cm over een diepteverschil van 10 m;
- Er vindt geen permanente daling van de grondwaterstand plaats;
- Bij een tijdelijke daling van de grondwaterstand moet aan drie eisen worden voldaan:
  - de verzadigingsgraad van de bodem wordt gedurende de periode van grondwaterstands daling niet lager dan 80% wanneer zich onder het

vondstmateriaal onverbrand organisch materiaal bevindt of kan bevinden;
- de verzadigingsgraad van de bodem wordt gedurende de periode van grondwaterstands daling niet lager dan 50% in alle andere gevallen;
- de snelheid waarmee het grondwater weer stijgt na beëindiging van de ingreep in de grondwaterstand, is lager dan de snelheid van capillaire opstijging van het grondwater in het plaatselijke bodemmateriaal;

- Ingrepen buiten het gebied van de te beschermen vindplaats die de hydrologische eigenschappen van de afdekkende bodemlaag boven die vindplaats beïnvloeden vinden plaats op een afstand van ten minste tien maal de dunste maat van de afdekkende bodemlaag. Hierbij moet worden gedacht aan ingrepen die het laterale transport van water in de afdekkende bodemlaag kunnen versnellen, zoals verticale drainage, het graven van sloten (droog of nat) of het aanbrengen van zandlichamen in de grond.
- Het bodemtype volgens de standaard Nederlandse bodemclassificatie blijft ongewijzigd; eventueel onder een ophoging die ook als zodanig herkenbaar blijft voor onderzoekers in de toekomst;
- Vrijkomende stoffen, voortkomend uit bijvoorbeeld riolering of lozing, bereiken de vindplaats niet.

Bijlage 7 Financiën

B7.1 Toelichting gehanteerde methode berekening jaarlijkse kosten

De berekeningen in deze bijlage zijn gebaseerd op gegevens van de gemeente Culemborg, aangevuld met kengetallen van vergelijkbare gemeenten. Desalniettemin dient deze bijlage vooral als rekenkundige exercitie om de omvang van de kosten inzichtelijk te maken. De bijlage is niet bedoeld als exacte berekening, maar als betrouwbare benadering. De keuze voor de uiteindelijke verdeling van de kosten over de verschillende kostendragers is aan het gemeentebestuur.

Model

De kosten worden uitgerekend in een model dat functioneert als een trechter. Aan de 'bovenkant' worden in de trechter allerhande getallen gestoken en aan de 'onderkant' komen er vier uitkomsten uit: bestuurslasten en uitvoeringskosten die voortvloeien uit de zorg voor het bodemarchief, elk vanuit respectievelijk het traject van gemeentelijke vergunningverlening en vanuit de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de gemeente.

De getallen zijn ontleend aan de gegevens die bekend zijn over archeologie en de ruimtelijke ordening in de gemeente en worden daarnaast aangevuld met de verzameling kengetallen van Past2Present met betrekking tot de kosten en tijdsduur van diverse beleids- en archeologische werkzaamheden.

De basis is een inventarisatie van de grondingrepen in de gemeente : het aantal vergunningen, hun verdeling in grootteklassen en de gemiddelde oppervlakte daarvan en de oppervlakte van de in de komende jaren te ontwikkelen bouwlocaties.

In de 'trechter' worden de basisstappen doorlopen van het archeologisch proces : karterend veldonderzoek, waarderend veldonderzoek, selectie op behoudenswaardigheid van de aangetroffen archeologie en tenslotte de diverse maatregelen die genomen kunnen worden. Niet ieder karterend onderzoek leidt tot waarderend onderzoek en dat op zijn beurt leidt niet altijd tot selectie. Van wat er gemiddeld overblijft in iedere fase, zijn kengetallen bekend. Deze worden gebruikt om te berekenen met hoeveel vergunningen in iedere fase rekening gehouden moet worden. Aan de hand daarvan wordt het aantal ambtelijke handelingen bepaald dat –samen met de duur van de handelingen- tot een inschatting van de bestuurskosten leidt die voortvloeien uit het vergunningentraject.

Aan de hand van de gemiddelde oppervlakte van de vergunningen kunnen voor iedere fase de ermee gemoeide oppervlaktes worden berekend. Met behulp van kengetallen over de kosten van archeologisch onderzoek kunnen zo voor iedere fase de uitvoeringskosten worden berekend die voortvloeien uit het vergunningentraject.

Kosten

De kosten die voortvloeien uit de ruimtelijke ontwikkeling worden op een vergelijkbare manier uitgerekend : de oppervlakte van de te ontwikkelen bouwlocaties wordt met behulp van de kengetallen voor de verschillende fases van

het archeologisch proces omgerekend in te verwachten uitvoeringskosten. De ermee gemoeide bestuurskosten worden bepaald op 15% van de uitvoeringskosten.

In de berekening zijn verder de verschillende ondergrenzen die gelden voor de verschillende gebieden op de beleidskaart verwerkt.

De uiteindelijke totale jaarlijkse kosten die op deze manier zijn berekend, worden hieronder weergegeven.

Jaarlijks	
Bestuurslasten	€ 76.257
Uitvoeringslasten	€ 404.992
Totaal	€ 481.249

De kosten voortkomend uit vergunningverlening worden onderverdeeld in uitvoeringskosten, vaste bestuurskosten en variabele bestuurskosten. De uitvoeringskosten betreffen het archeologische onderzoek uit de diverse fasen van het archeologisch proces, zoals veldwerk in de vorm van opgraving of vooronderzoek. De vaste bestuurskosten betreffen de kosten voor de eerste plantoets van vergunningaanvragen. Deze kosten worden altijd gemaakt, omdat in deze plantoets wordt bepaald of de vergunningaanvraag met of zonder archeologische verplichtingen zal worden gehonoreerd. De variabele bestuurskosten zijn de kosten voor alle ambtelijke handelingen die het uitvoerende onderzoek begeleiden, zoals bijvoorbeeld het opstellen en beoordelen van plannen van aanpak en selectieprocedures.

De uitvoeringskosten voorkomend uit grondexploitatie worden onderverdeeld in de kosten voor karterend en waarderend vooronderzoek, de kosten voor de maatregelen opgraven, fysiek beschermen en begeleiden en daar boven op wordt nog 15% bestuurslasten gerekend.

De kosten voor de beleidsontwikkeling zijn hieronder nader gespecificeerd.

Opstellen nieuw beleid	€ 37.558,00
Ambtelijke ondersteuning	€ 10.400,00
Evaluatie en 5-jaarlijkse aanpassing	€ 40.000,00
Voorlichting en training intern	€ 5.000,00
Voorlichting extern	€ 25.000,00
<i>Totaal over 5 jaar</i>	<i>€ 117.958,00</i>
reeds uitgegeven:	€ 37.558,00
resteert:	€ 80.400,00
<i>kosten per jaar verdeeld over vijf jaar:</i>	<i>€ 16.080,00</i>

Benuttingskosten

Naast kosten voor de vergunningbehandeling en de archeologische uitvoeringwerkzaamheden en beleidsontwikkeling is een laatste post van belang: die van de benuttingskosten. Dit zijn de kosten die uiteraard deels sterk afhankelijk zijn van de jaarlijkse hoeveelheid gebiedsontwikkeling. Deze kosten vormen in feite de zog. "return on investment" en zijn de kroon op het werk. Het verdient de voorkeur hiervoor een apart budget te reserveren indien dit aspect door de raad als belangrijk wordt onderschreven. Dit aspect moet een positieve invloed hebben op de identiteitsontwikkeling en de bijbehorende marketing van de gemeente. Uit deze post kan ook de inzet van de amateur-archeologen worden betaald.

B7.2 Toelichting gehanteerde methode bij de Toerekening jaarlijkse kosten

De berekende kosten moeten waar mogelijk worden verhaald. Een voorstel hiervoor wordt geformuleerd in het toerekeningsmodel zoals weergegeven in de onderstaande figuur 1. In de toerekening wordt onderscheid gemaakt in kosten die voortkomen uit verschillende bronnen.

1. Kosten die voortkomen uit bodemverstoring door de **vergunningverlening binnen bestaande bestemmingsplannen of vrijstellingsprocedures**. Het betreft hier de kosten die gepaard gaan met vergunningverlening, zoals plantoetsing en handhaving, maar ook de uitvoeringslasten van onderzoek en het treffen van maatregelen om de archeologische resten zeker te stellen.
2. Kosten die voortkomen uit bodemverstoring door **nieuwe grondexploitatie**. Het betreft hier de kosten die gepaard gaan met nieuwe gebiedsontwikkeling, zoals plantoetsing en handhaving, maar tevens het management van deze projecten en de uitvoeringslasten van onderzoek en het treffen van maatregelen om de archeologische resten zeker te stellen.
3. Kosten van **beleidsontwikkeling en aanpassing**. Jaarlijks zal een zekere mate van bijstelling van het beleid noodzakelijk blijken en zal het kaartmateriaal moeten worden aangepast. Eens in de 5 jaar zal een formele beleidsaanpassing waarschijnlijk noodzakelijk zijn.
4. Kosten die voortkomen uit **benutting en gebruik** van de archeologie en de communicatiekosten daarvan. Deze kosten zijn niet meegenomen in de totaal telling en verdienen een apart besluit.
5. Kosten die voortkomen uit **planschade** en als gevolg van minderopbrengsten doordat meer beschermd moet worden en minder gebouwd kan worden. Deze kosten zijn als risicofactor aangegeven omdat ze lastig te specificeren zijn. Hiernaar is onderzoek noodzakelijk. Langzamerhand ontstaat hierover ook meer jurisprudentie.

Verder is in de bovengenoemde 5 bronnen de volgende onderverdeling gemaakt in twee kostensoorten:

1-BESTUURSLASTEN:

Deze kosten komen voort uit de publieke taak van de gemeente en bestaan uit ondermeer het opstellen van vergunningeisen, de plantoetsing, de handhaving en de beleidsontwikkeling

2-UITVOERINGSLASTEN:

Dit zijn kosten die voortkomen uit het echte veldwerk zoals de uitvoering van onderzoek, of het treffen van maatregelen zijnde opgraven, beschermen of archeologische begeleiding.

Voor de toerekening van de kosten is een onderscheid gemaakt in drie partijen als bron voor de financiering van de archeologische kosten:

1. de burger;
2. de gemeente;
3. de marktpartijen.

De kosten kunnen op verschillende wijzen worden verhaald:

- Rechtstreeks (dat wil zeggen dat de partij die de kosten maakt, ze ook zelf voldoet);
- Via gemeentelijke belastingen, danwel te verhogen inkomsten zoals OZB, leges, rioolbelasting;
- Uit de grondexploitatie-opbrengsten;
- Uit de verwachte rijksbijdrage uit het gemeentefonds (hierop worden alleen bestuurslasten verhaald) ;
- Uit de verwachte rijksbijdrage excessieve kosten (hierop worden alleen uitvoeringskosten voor opgravingen verhaald).

In de kolommen is aangegeven welk deel van de kosten op welke partij wordt verhaald. Dit is een inschatting en een politieke keuze. In de volgende paragraaf is aangegeven hoe de keuzes tot stand zijn gekomen bij de kostentoedeling.

B7.3 Mogelijkheden voor kostentoe rekening

Financiering algemeen

Uitgangspunt bij de toedeling is dat de archeologiekosten voor het grootste deel uit de grondexploitatie moeten worden gedekt. Die kosten worden, op het moment dat ze zich voordoen, opgenomen in de exploitatieafspraken.

De overige kosten, grotendeels bestuurslasten, worden gedekt uit de algemene middelen. Deze extra uitgave wordt gedekt uit een voorgestelde legesverhoging en een reeds toegekende jaarlijkse bijdrage uit het gemeentefonds als dekking voor de archeologische bestuurslasten.

Financiering uit de grondexploitatie (ca 70%)

Dit is de belangrijkste bron voor de dekking van de archeologie en staat het dichtst bij de kern van de wet, te weten het veroorzakersprincipe. Op het moment dat sprake is van nieuw te exploiteren gebieden, kan rekening worden gehouden met € 3-5 aan archeologische meerkosten per m². Dit getal is berekend op basis van

de gemiddelde hoeveelheid uitleggegebied per jaar in de gemeente gedeeld door de totale kosten als gevolg van het gevoerde archeologiebeleid.

Financiering rechtstreeks (ca 10%)

Een relatief groot deel van de archeologische kosten voortkomend uit de vergunningverlening verloopt rechtstreeks via de vergunningaanvrager (de burger). Deze contracteert zelf en voldoet daarmee aan de eisen van de gemeente. Deze kosten hebben geen enkele invloed op de financiële huishouding van de gemeente. Dit is wel een duidelijke politieke keuze.

Financiering uit de leges (ca 9%)

Het verbinden van archeologische voorschriften aan vergunningen heeft een directe relatie met de legesheffing, maar meer dan de werkelijke bestuurslast kan uit deze post niet worden gefinancierd. Leges mogen namelijk maximaal 100% kostendekkend zijn. Anderzijds kunnen de kosten die niet middels de grondexploitatie (kunnen) worden afgedekt ook worden meegenomen, dus alleen in het vergunningentraject. Juridische toetsing is nog aan de orde.

Financiering door middel van het VNG fonds (1%)

Door middel van het VNG fonds wordt een jaarlijkse bijdrage van € 0,61 uitgekeerd per wooneenheid in de gemeente. Voor de gemeente betekent dit een bijdrage van ca € 6.600- per jaar, uitgaande van de gegevens van het CBS op 14 januari 2008.

(zie: brief van staatssecr. van OWC aan de tweede kamer van 7 febr. 2006 (kamerstukken II 2005/06, 29259, nr.21).

Financiering middels de excessieve kostenregeling van het Rijk (pm)

Voor de uitvoering van opgravingen kan de gemeente een bijdrage van het Rijk vragen van maximaal 50% van de opgravingskosten. Voorwaarde is dat sprake is van "nationaal" belangrijke vondsten en dat de kosten "excessief" zijn. Voor beide aspecten is echter geen normstelling; dit wordt per geval bekeken. (zie regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 18 september 2006, nr. JZ/2006/27703.(8188), houdende regels voor de verstrekking van specifieke uitkeringen aan gemeenten en provincies in verband met het bestrijden van excessieve kosten als gevolg van archeologisch onderzoek (Regeling specifieke uitkeringen excessieve opgravingskosten) Zie tevens bekostigingsbesluit cultuuruitingen. Omdat lastig aan te geven is wanneer deze opgravingen zich zullen voordoen, is deze mogelijkheid als PM aangegeven.

Financiering uit de rioolbelasting (0%)

Rioolbelasting zou als dekkingsbron voor archeologiebeleid buiten beschouwing dienen te blijven. De aanleg van een nieuw riool wordt over het algemeen gefinancierd uit de grondexploitatie en valt daardoor in een andere categorie verrekening. Enkelvoudige percelen die makkelijk op het riool aan te sluiten zijn betalen veelal een heffing voor het aansluiten op het riool.

De rioolbelasting wordt geheven voor het onderhoud en de renovatie van het riool. Met andere woorden, rioolbelasting heeft slechts in weinig gevallen een relatie met het roeren van ongestoorde bodem (bij vergroting van de tracés). Bij rechterlijke

toetsing zou een dergelijke financiering het vanwege oneigenlijkheid mogelijk niet halen. Daarnaast differentieert de rioolbelasting weinig of niet naar draagkracht van burger, dus ook lastenbeheersing pleit tegen inzet van de rioolbelasting. In de gemeente Culemborg wordt daarom niet voor deze oplossing gekozen.

B7.4 Gekozen kostentoekening voor Culemborg

Gelet op de mogelijkheden voor kostentoekening zoals boven geformuleerd is gekomen tot de volgende kostentoekening voor de beleidskeuzes die in dit beleidsplan zijn gemaakt.

Zoals gezegd wordt het overgrote deel van de lasten gefinancierd door derden en uit projecten.

14 januari 2008

Lasten soorten en partijen		Voorstel voor dekking				
		Rechtstreeks door de burger	via leges en riolrechten	via Grondexploitatie en marktpartijen	via Verwachte Rijksbijdrage Gemeente fonds	via Verwachte bijdrage excessieve kosten
Bestuurslasten	Totaal					
- Privaat (burger, bedrijven en instellingen)	€ 22.361	€ 0	€ 21.519	€ 0	€ 843	€ 0
- Gemeente	€ 2.855	€ 0	€ 2.472	€ 0	€ 383	€ 0
- Gemeentelijke grondexploitatie	€ 24.378	€ 0	€ 0	€ 21.940	€ 2.438	€ 0
- Ontwikkelaars in de markt	€ 26.662	€ 0	€ 1.978	€ 21.940	€ 2.744	€ 0
	<i>subtotaal</i>	<i>€ 0</i>	<i>€ 25.969</i>	<i>€ 43.881</i>	<i>€ 6.408</i>	<i>€ 0</i>
Uitvoeringslasten						
- Private belangen (burger, bedrijven en instellingen)	€ 43.972	€ 40.125	€ 0	€ 0	€ 0	€ 3.847
- Gemeente	€ 19.987	€ 0	€ 18.239	€ 0	€ 0	€ 1.749
- Gemeentelijke grondexploitatie	€ 162.521	€ 0	€ 0	€ 148.311	€ 0	€ 14.210
- Ontwikkelaars in de markt	€ 178.511	€ 14.591	€ 0	€ 148.311	€ 0	€ 15.609
	<i>subtotaal</i>	<i>€ 404.992</i>	<i>€ 54.716</i>	<i>€ 18.239</i>	<i>€ 296.623</i>	<i>€ 35.416</i>
	Totaal	€ 481.249	€ 54.716	€ 44.207	€ 340.503	€ 6.408

***) Benuttingskosten zijn door de BGE gedekt

***) Uitgaand van 61 ct per wooneenheid

Samenvatting per activiteit per jaar

14 januari 2008

Kosten typen per jaar				Dekkingsvoorstel		
Omschrijving	Aantal	Ppe	Totaal	Leges, rioolrecht en wegbeheer	BGE, markt en burger rechtstreeks	Verwachte Rijksbijdrage Gemeente fonds***
				bedrag	bedrag	bedrag
Beleidsontwikkeling en implementatie*)	1	€ 16.080	€ 16.080	€ 16.080	€ -	€ -
Plantoets A: Vergunningverlening binnen bestaande plannen, beoordeling en vaststelling traject	610	€ 14	€ 8.820	€ 7.938	€ -	€ 882
Handhaving en toezicht vergunningen binnen bestaande plannen:VOORONDERZOEK	3	€ 453	€ 1.360	€ 1.020	€ -	€ 340
Handhaving en toezicht vergunningen binnen bestaande plannen:MAATREGELEN	1	€ 1.241	€ 1.241	€ 931	€ -	€ 310
Uitvoeringskosten vanuit vergunningentraject binnen bestaande plannen: VOORONDERZOEK	3	€ 3.335	€ 10.004	€ 2.501	€ 7.503	€ -
Uitvoeringskosten vanuit vergunningentraject binnen bestaande plannen: MAATREGELEN	1	€ 69.946	€ 69.946	€ 15.738	€ 47.214	€ -
Bestuurlijke kosten, t.b.v. nieuwe planvorming	n.v.t.		€ 48.756	€ -	€ 43.881	€ 4.876
Uitvoering onderzoek tbv. nieuwe planvorming: VOORONDERZOEK	n.v.t.		€ 40.843	€ -	€ 40.843	€ -
Uitvoering onderzoek tbv. nieuwe planvorming: MAATREGELEN	n.v.t.		€ 284.199	€ -	€ 255.780	€ -
Totaal excl. benutting			€ 481.249	€ 44.207	€ 395.220	€ 6.408
Optioneel; benutting **)	n.v.t.		€ 100.000			
Totaal per jaar incl. Benutting			€ 581.249			

Bijlage 8 - Begrippen & afkortingen

- *AMZ - Archeologische Monumenten Zorg* – proces/cyclus dat de stappen weergeeft die doorlopen moeten worden in geval een archeologische onderzoeksplicht geldt voor een gebied.
- *Archeologievriendelijk bouwen* – bouwmethode waardoor aanwezige archeologie onaangetast in de bodem kan blijven.
- *Archeologisch gebied met lage verwachting* – gebied aangeduid op de beleidskaart, waarvan de verwachting is dat er geen of weinig belangrijke archeologie aanwezig is, of waar eerder archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat er geen waardevolle archeologie meer aanwezig is. Deze gebieden kennen geen archeologische verplichtingen bij bodemingrepen.
- *Archeologisch onderzoeksgebied* – gebied aangeduid op de beleidskaart, waarvan de exacte archeologische waarde nog niet bekend is. In deze gebieden dient voorafgaand aan bodemingrepen groter en dieper dan de ondergrens onderzoek te worden uitgevoerd om vast te stellen of de bodemingreep eventueel aanwezige archeologie kan aantasten. Hiervoor gelden specifieke voorschriften.
- *Archeologisch waardevol gebied* – gebied aangeduid op de beleidskaart waarvan de archeologische waarde bekend is en bodemingrepen enkel uitgevoerd kunnen worden als deze voldoen aan specifieke voorschriften.
- *Begeleiding* – tijdens de uitvoering van een civiele ingreep kijkt de archeoloog over de schouders van de civiele aannemer mee. Indien nodig krijgt de archeoloog even de tijd om archeologische resten te bekijken en te documenteren. Voordeel van archeologische begeleiding is dat de archeologie niet vooraf uit de bodem wordt gehaald, zoals bij een opgraving, maar gelijk oplopend met de civiele ingreep. Dit proces wordt conform KNA-richtlijnen uitgevoerd.
- *Behoudenswaardig* – archeologie die op basis van de waarderingscriteria belevingswaarde, inhoudelijke kwaliteit en fysieke kwaliteit is aangeduid als belangrijke archeologie en daardoor het behouden waard is.
- *Behoud ex situ* - veiligstellen van archeologische resten door opgraven of archeologische begeleiding van civiele werkzaamheden.
- *Behoud in situ* - veiligstellen van archeologische resten ter plaatse in de bodem.
- *Beleidskaart* - kaart van het gemeentelijk grondgebied waarop de verschillende aanduidingen van archeologische verwachtings- en waardevolle gebieden is aangegeven. Hierbij behoort het overzicht ondergrenzen.
- *Belevingswaarde* - waarderingscriterium om behoudenswaardigheid van archeologie vast te stellen. Met behulp van vragen over schoonheid- en herinneringswaarde wordt de belevingswaarde bepaald.

- *Booronderzoek* – veldonderzoek waarin archeologische verwachting geformuleerd in bureauonderzoek wordt getoetst. Hierin kan de bodemgesteldheid worden vastgesteld (*verkennend booronderzoek*) en de aanwezigheid van archeologische resten (*karterend booronderzoek*).
- *Bureauonderzoek* – ‘desk-research’ waarbij geïnventariseerd wordt wat de archeologische potentie is van een plangebied. Vormt de eerste stap in de inventarisatiefase.
- *Contour* – omvang van archeologische vindplaats.
- *Eisen* – eisen die gesteld worden aan de verschillende onderzoeken in het proces van de Archeologische Monumentenzorg.
- *Fysieke bescherming* – maatregelen treffen die ertoe leiden dat archeologische resten niet aangetast (kunnen) worden.
- *Fysieke kwaliteit* – waarderingscriterium om behoudenswaardigheid van archeologie vast te stellen. Met behulp van vragen over gaafheid en conservering wordt de belevingswaarde bepaald.
- *Initiatiefnemer* – in archeologische wereld gebruikelijke term voor persoon die bodemingreep doet en daardoor verplicht is het archeologisch onderzoek te laten uitvoeren en financieren.
- *Inhoudelijke kwaliteit* - waarderingscriterium om behoudenswaardigheid van archeologie vast te stellen. Met behulp van vragen over zeldzaamheid, informatie- en ensemblewaarde wordt de inhoudelijke kwaliteit bepaald.
- *Inpassing* - het aanpassen van ruimtelijke plannen / ontwerpen, zodat aanwezige archeologie niet bebouwd wordt.
- *Inventarisatie* – eerste fase van de Archeologische Monumenten Zorg, waarin aanwezigheid en waarde van archeologische resten kan worden vastgesteld.
- *IVO – Inventariserend Veldonderzoek* – onderzoek binnen inventarisatiefase, bestaande uit boor- en vervolgens proefsleuvenonderzoek.
- *Karteren* - onbekende archeologische resten opsporen en begrenzen. Doorgaans gebeurt dit in het Inventariserend VeldOnderzoek - Booronderzoek.
- *KNA – Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*. Hierin staan de processen beschreven volgens welke archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden. Archeologische uitvoerders dienen alle werk conform KNA uit te voeren.
- *Kwalitatieve normen* – samenstel van gemeentelijke waarderingscriteria en selectieagenda.
- *Kwantitatieve normen* – oppervlakte- en dieptegrenzen die gesteld worden waaronder archeologisch onderzoek verplicht wordt gesteld. Deze normen zijn afhankelijk van de legenda-eenheid van de beleidskaart waarbinnen het gebied valt.
- *Onderzoeksvragen* – vragen die voorafgaand aan archeologisch onderzoek worden gesteld om gericht onderzoek te verrichten.
- *Opgraving* – het veiligstellen van archeologische resten door deze uit de bodem te halen.

- *Maatregel* – methode om behoudenswaardige archeologie veilig te stellen. Dit kunnen inpassing/fysieke bescherming, opgraving en archeologische begeleiding zijn.
- *Monumentenverordening* – gemeentelijke verordening waarin omgang met gemeentelijke (archeologische) monumenten is geregeld. De monumentenverordening kan ook gehanteerd worden wanneer vigerende bestemmingsplannen nog niet zijn geactualiseerd met betrekking tot archeologisch beleid.
- *Normen* – samenstel van *kwantitatieve normen* en *kwalitatieve normen*.
- *Ondergrens* – oppervlakenorm waaronder archeologisch onderzoek niet vereist is. De ondergrenzen kunnen variëren per legenda-eenheid van de archeologische beleidskaart.
- *Oppervlaktekartering* – methode, waar mogelijk uitgevoerd voorafgaand aan het booronderzoek, waarmee percelen worden belopen om zichtbare vondsten in kaart te brengen.
- *Perioden* – archeologische tijdsblokken.
- *PvA - Plan van Aanpak*
- *PvE - Programma van Eisen* – Hierin worden de eisen aan het onderzoek vastgelegd, zoals bij een proefsleuvenonderzoek, opgraving, archeologische begeleiding of fysieke bescherming.
- *Proefsleuvenonderzoek* - Doel van proefsleuvenonderzoek is om de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vast te stellen ('*waarderen*'). Onderzoek wordt in de vorm van een steekproef van de contour volgend uit het booronderzoek uitgevoerd; met de proefsleuven wordt in de regel tussen de 5 en 10 % van het oppervlak onderzocht.
- *RACM - Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten*
- *Rijksmonument* – Archeologische vindplaats die wettelijke bescherming geniet op grond van Monumentenwet 1988 / Wet op de archeologische monumentenzorg 2007
- *Selectieadvies* – advies over behoudenswaardigheid van de aangetroffen archeologie dat door archeologisch uitvoerder of adviseur is opgesteld na uitvoering van het proefsleuvenonderzoek.
- *Selectiebesluit* – formeel besluit door bevoegd gezag inzake archeologie waarmee wordt vastgesteld welke (delen van de) aangetroffen archeologisch behoudenswaardig is.
- *Selectieagenda* – archeologische perioden en thema's die de gemeente van belang acht.
- *Selectiebeleid* – onderbouwing van de keuzes die de gemeente heeft gemaakt ten aanzien van archeologische perioden en thema's. Uitkomst van het selectiebeleid is de selectieagenda.
- *Thema's* – archeologische onderwerpen.
- *Verdrag van Malta* – verdrag dat in Valletta, Malta is ondertekend door de Europese lidstaten en de omgang met het archeologisch erfgoed regelt. Ook wel aangegeven als *Verdrag van Valletta* of kortweg *Malta*.
- *Verkennen* – vaststellen of de bodemgesteldheid dusdanig is dat archeologische resten aanwezig en intact kunnen zijn. Doorgaans gebeurt dit in het Inventariserend VeldOnderzoek - Booronderzoek.

- *Verstoring* – door bodemingrepen als funderen, aanleg van kelders, ondergrondse parkeergarages e.d. kunnen mogelijk aanwezige archeologische resten aangetast zijn.
- *Verwachtingenkaart* – Kaart waarop de verwachting voor aanwezigheid archeologie binnen het gemeentelijk grondgebied is aangegeven.
- *Vindplaats* – contour waarbinnen zich archeologie bevindt
- *Waarderen* - de waarde van archeologische resten bepalen door aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de resten vast te stellen. Doorgaans gebeurt dit in het Inventariserend VeldOnderzoek – proefsleuven.
- *Waarderingscriteria* - aan de hand van deze criteria wordt bepaald of een archeologische vindplaats behoudenswaardig is en of deze vervolgens langs de gemeentelijke selectieagenda gehouden dient te worden.
- Wamz – Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wijziging op onder andere de Monumentenwet 1988); de wettelijke basis voor de omgang met archeologie; in werking getreden per 1 september 2007
- WRO – Wet op de Ruimtelijke Ordening 1962
- Wro – Wet ruimtelijke ordening 2008

Bijlage 9 Verwachtingskaarten en rapport